UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MOJCA KRAJNC

E-INTERVJU

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MOJCA KRAJNC

Mentorica: asist.dr. SONJA MERLJAK ZDOVC

E-INTERVJU

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2006

»Dobro vemo, da to, kar delamo,
ni drugega kakor kapljica v morje.
A če ne bi bilo te kapljice,
tudi morja ne bi bilo.«

(Mati Terezija)

Zahvaljujem se vsem, ki ste verjeli in verjamete, da moje delo ne bo le izgubljena kapljica v morju: hvala Boštjanu, staršem in sestram, Mojci in drugim dobrim kolegicam iz fakultete, vsem, ki ste sodelovali v anketi, in drugim, ki ste me pri izdelavi dela kakor koli podpirali.

Posebej se zahvaljujem mentorici asis.dr. Sonji Merljak Zdovc. Hvala, ker ste znali razumeti moje začetniško navdušenje in mi ga pomagali smiselno preoblikovati v znanstveno besedilo.

KAZALO

UVOD **1**

1 ŽANR INTERVJU **5**

1.1 DEFINICIJA ŽANRA 5
1.2 INTERVJU 6
1.2.1 Uspešen intervju *8*
1.2.2 Vrste intervjuja *9*
1.2.3 Umestitev intervjuja v žanrsko teorijo *10*

2 E-INTERVJU KOT INTERVJU **11**

2.1 INTERNET 11
2.1.1 Elektronska pošta *12*
2.2 VPLIV E-TEHNOLOGIJE NA NOVINARSTVO 13
2.3 POMEN OSEBNEGA ODNOSA V INTERVJUJU 16
2.3.1 Dvosmerna komunikacija *16*
2.3.2 Intervju, opravljen preko e-pošte *18*

3 PREDNOSTI IN SLABOSTI E-INTERVJUJA **21**

3.1 PREDNOSTI IN SLABOSTI OSEBNEGA STIKA 21
3.2 PREDNOSTI IN SLABOSTI TELEFONSKEGA INTERVJUJA 23
3.3 PREDNOSTI E-INTERVJUJA 25
3.3.1 Komercialne prednosti e-intervjuja *27*
3.4 SLABOSTI E-INTERVJUJA 28
3.4.1 Novinarjeva pasivnost *31*

4 PREDSTAVITEV ANKETNIH REZULTATOV **33**

4.1 SPREMLJANJE TISKANIH MEDIJEV 33
4.2 VLOGA INTERVJUJA 34
4.3 OSEBNI STIK 36
4.4 E-INTERVJU 38

5 ZNAČILNOSTI INTERVJUJEV V ANALIZIRANEM TISKU **41**

5.1 PRILOGA ONA 41
5.2 PRILOGA POLET 42
5.3 SOBOTNA PRILOGA 43

6 POGOVOR Z NOVINARJI **44**

6.1 ONINA NOVINARKA NIKA VISTOROPSKI 44
6.2 UREDNIK PRILOGE POLET, BOŠTJAN TADEL 46
6.3 NOVINAR SOBOTNE PRILOGE, UROŠ ŠKERL 47

7 AVTORSKE PRAVICE IN AVTORIZACIJA 50
7.1 AVTORSKE PRAVICE 50
7.2 AVTORIZACIJA 52
SKLEP 54
LITERATURA 60
VIRI 63
PRILOGE 65

UVOD

V začetku sedemdesetih let se je pojavil internet, ki je deset let kasneje že deloval kot visokohitrostno omrežje in je sčasoma nadomestil običajno pošto in faks.

Mnogi novinarji danes dnevno brskajo po svetovnem spletu, saj lahko v njem iščejo informacije in vire svojega raziskovanja. Poleg tega pa v zadnjih letih v novinarstvo vse bolj prodira tudi elektronska pošta. Med drugim jo novinarji uporabljajo kot sredstvo pridobivanja informacij od ljudi, ki kot dodaten in verodostojen vir podkrepijo osnovno zgodbo.

Kot je Manca Košir ugotovila že leta 1975, v svoji diplomski nalogi, lahko takšen način dela imenujemo intervju: »Res je intervju novinarski žanr, je pa tudi novinarska metoda« (Košir, 1975: 10). Brez zadržkov bi torej lahko rekli, da novinarji uporabljajo e-intervju, vendar bi bilo ugotavljanje smiselnosti, ustreznosti in razširjenosti uporabe elektronske pošte kot metode novinarskega dela preobsežno za to nalogo. To pojasnjuje Milosavljević, ko pravi, da je intervju kot metoda prisoten v vrsti družboslovnih znanosti, v novinarstvu pa je eden osnovnih načinov zbiranja in preverjanja podatkov in mnenj pri različnih novinarskih žanrih. »Intervju (posebej ključni) je eno osnovnih orodij v preiskovalnem novinarstvu, pa tudi pri ustvarjanju novinarskih člankov in reportaž. Še večji je pomen intervjuja kot metode dela pri portretu, novinarskem žanru, ki ga uvrščamo – tako kot reportažo in potopis – v vrsto novinarska zgodba in ki je posebej značilen za tiskane medije« (Milosavljević, 2005: 135). Da bi se izognila zmedi pri poimenovanju, o kateri v nadaljevanju govori Milosavljević, »vedno jasno ločimo: govorimo bodisi o intervjuju kot splošni metodi dela bodisi o intervjuju kot žanru« (Milosavljević, 2005: 139). V tem delu bom govorila o intervjuju kot žanru.

Ko smo se pri eni zadnjih ur predavanj na fakulteti pogovarjali s predavateljico, dr. Melito Poler-Kovačič, in je ta pripovedovala, kako so jo novinarji obsuli z elektronskimi sporočili, v katerih so skoraj zahtevali, naj jim odgovori na njihova vprašanja, se je začela rojevati moja ideja o raziskavi elektronsko pripravljenega žanra intervju. Ali je smiseln, ali je kvaliteten? So res vedno novinarji tisti, ki želijo intervju

opraviti preko elektronske pošte, ali si to včasih želijo tudi intervjuvanci? Kakšne so prednosti takšnih intervjujev, kakšne so slabosti? Ali novinar res lahko zahteva, da si intervjuvanec vzame čas, natipka odgovore, novinar pa te dobesedno prilepi v prispevek? Kako pogosto se to pravzaprav dogaja in ali se ti intervjuji razlikujejo od tistih, ki so pripravljeni preko osebnega pogovora? Odločila sem se, da bom poiskala odgovore na ta vprašanja.

V diplomskem delu želim analizirati in podrobneje predstaviti obliko intervjuja, ki ni več pripravljen kot fizični pogovor med dvema osebama, temveč kot dopisovanje preko elektronske pošte. Ali lahko takšne intervjuje še sploh uvrstimo v pogovorno vrsto žanrov?

V delu bom sledila temeljnemu cilju, to je ugotavljanju prednosti in pomanjkljivosti e-intervjuja[1] ter primernosti njegove umestitve v pogovorno vrsto žanrske teorije.
Pri tem se bom oprla na moje začetne hipoteze:

- Žanr intervju kot dopisovanje po elektronski pošti lahko sodi v pogovorno vrsto, vendar samo, če poteka na več stopnjah dopisovanja.
- Pomanjkljivost e-intervjuja je v nevarnosti, da se intervjuvanec na vprašanja 'predobro' pripravi, ker mu novinar pušča med vprašanjem in odgovorom več časa za premislek.
- Intervju v obliki dopisovanja po e-pošti lahko predstavlja nevarnost za zlorabo bralčevega položaja, saj lahko intervjuvanec odgovarja le na njemu všečna vprašanja in novinarju prepusti nalogo, da dopolni primanjkljaj do pravice javnosti do čim boljše informiranosti. Da bi intervjuvanca spodbudili k intenzivnejšemu sodelovanju pri nastanku intervjuja in hkrati preprečili novinarjevo napačno interpretacijo zapisanih odgovorov, je zato v tej obliki žanra še bolj kot v drugih priporočljiva avtorizacija.
- Razširjenost e-intervjuja se povečuje tako zaradi razvoja tehnologije kot zaradi komercialnih interesov.

[1] Izraz e-intervju uporabljam kot krajšo različico besedne zveze *elektronski intervju*, ki ga razumem in obravnavam kot žanr intervju, pripravljen izključno s pomočjo elektronske pošte, torej brez vsakega osebnega stika. Strinjam se tudi z Oblakovo, ki pridevnik 'elektronski' razume kot niz sprememb, ki jih prinaša nagla razširjenost digitalne, računalniške, komunikacijske tehnologije (glej Oblak, 2003: 3) in zato menim, da je e-intervju novejša oblika intervjuja, ki ga je potrebno natančneje opredeliti in razvrstiti v teorijo žanrov.

Za dobro razumevanje trenutnega stanja v tisku, se mi zdi smiselno spremljati objavljene intervjuje. Vseh seveda ni mogoče, zato si bom pomagala s svojim opažanjem, ki je enako ugotovitvi Mance Košir (glej Košir, 1975: 75), da se v tiskanih medijih za večje število intervjujev odločajo predvsem uredniki prilog.

V diplomskem delu bom predstavila svoje trimesečno spremljanje prilog Dela: One, Poleta in Sobotne priloge. Zanje sem se odločila, ker prihajajo iz iste časopisne hiše, kljub temu pa sem v obštudijskem branju opazila, da objavljajo različno poglobljene intervjuje, ob katerih sem se včasih spraševala, kako so pripravljeni.

Ker vem, da samo spremljanje tiska ne bo odgovorilo na vsa moja vprašanja, bom ob pripravi dela osebno obiskala nekaj novinarjev in urednikov ter se z njimi pogovorila o njihovem pogledu na pripravo intervjuja s pomočjo elektronske pošte. Obiskala bom tudi pravnika in pri njem iskala odgovor na vprašanje o avtorskih pravicah novinarja in intervjuvanca v primeru elektronsko pripravljenega intervjuja, pri pripravi naloge pa si bom pomagala tudi z anketo med naključnimi bralci.

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabila več metod:

- ✓ Induktivna metoda v obliki analize dostopnih virov in njihove sinteze v besedilo naloge.
- ✓ Induktivna metoda zbiranja in analiziranja objavljenih intervjujev v prilogah Ona, Polet in Sobotna priloga, ki morebiti kažejo na neosebni odnos med novinarjem in intervjuvancem.
- ✓ Deduktivna metoda v obliki aplikacije razmišljanj nekaterih teoretikov za podkrepitev hipotez.
- ✓ Primerjalna metoda za ugotavljanje podobnosti in razlik med objavljenimi intervjuji v tisku, ki so bili opravljeni na podlagi osebnega odnosa, in tistimi, ki so bili opravljeni preko elektronske pošte.
- ✓ Anketa med 250 naključno izbranimi bralci, s katero bom poskušala ugotoviti predvsem, ali bralce način priprave intervjuja sploh zanima in ali menijo, da vpliva na informacije, ki jih prejemajo.
- ✓ Metoda intervjuja – pogovor z novinarji je potreben za analizo dela novinarja, ki ga zgolj na podlagi analize novinarskih besedil ni mogoče natančno opredeliti,

pogovor s strokovnjakom iz pravnega področja pa bo razkril odgovore na vprašanja o avtorskih pravicah pri elektronsko pripravljenem intervjuju.

Nalogo bom razdelila na osem delov:

1. Zgoščena predstavitev žanra intervju;
2. Primerjava bistvenih značilnosti intervjuja, kot ga razumejo nekateri avtorji, z bistvenimi značilnostmi elektronske oblike intervjuja;
3. Ugotavljanje prednosti in slabosti e-intervjuja;
4. Predstavitev rezultatov, pridobljenih v anketi med 250 naključnimi bralci;
5. Spremljanje intervjujev v tisku in ugotavljanje njihovih značilnosti;
6. Predstavitev rezultatov, pridobljenih v pogovorih med nekaterimi novinarji;
7. Predstavitev ugotovitev pravnega strokovnjaka o avtorskih pravicah pri elektronsko pripravljenem intervjuju in pomenu avtorizacije v e-intervjuju;
8. Ugotavljanje primernosti razvrstitve e-intervjuja v pogovorno vrsto žanrov in morebitna drugačna razvrstitev te oblike intervjuja (v zaključku).

V diplomskem delu bom čim bolj natančno opisala prednosti in pomanjkljivosti e-intervjuja ter ga smiselno uvrstila v teorijo žanrov. Poskusila bom ustvariti delo, ki naj bo študentom novinarstva in novinarjem v praksi odgovor na vprašanje, kdaj in do kje se je smiselno upirati razvoju tehnologije, ki vsak dan bolj prodira tudi v našo stroko, in kdaj je smiselno s tehnologijo polno sodelovati.

1 ŽANR INTERVJU

Po pregledu nekaterih že zapisanih diplomskih del s tematiko intervjuja, sem ugotovila, da žanrska vrednost intervjuja, ki je opravljen izključno s pomočjo elektronske pošte še ni bila analizirana. Veliko bolje so opredeljene definicije žanrov, definicije intervjuja, množičnih občil in vloge novinarja v intervjuju. Moji predhodniki so dobro obdelali tudi zgodovino intervjuja in nekaj navodil za dobro intervjuvanje. Že obravnavanih tem ne bi rada ponavljala, zato bom v svojem diplomskem delu teorijo žanra intervju povzela bolj zgoščeno.

1.1 Definicija žanra

Beseda žanr izhaja iz francoske besede genre [žãr] in pomeni zvrst oziroma slog. »Žanr je preprosto francoska beseda za tip ali vrsto, kot je biološka razvrstitev rastlin in živali« (Branston in Stafford, 2003: 59). Medijske proizvode delimo na žanre. V filmskem izrazoslovju je žanr tipološka oznaka za skupino filmov, ki imajo prepoznavne skupne značilnosti, zlasti v oblikovnem in tematskem pogledu (glej Dolinar in Knop, 1994: 1187).

Prvi je ta pojem v umetnosti uporabil grški filozof Aristotel z delitvijo literature v skupine ali tipe (tragedija, komedija, drama, epika, lirika). Aristotel je to delitev opravil, da je lahko ocenjeval predstave glede na to, kako dobro so v njih upoštevana pravila posameznega 'žanra' in ne glede na inovativnost. Menim, da se tudi danes ob besedi žanr pogosto pojavlja pojem ponovitve (repetition), ki ji daje slabšalen prizvok. Za določitev žanra je namreč nujno ponavljanje nekaterih elementov. Vendar vsak nov film ne more biti enak prejšnjim in se zato v nekaterih elementih, načinu pripovedi zgodbe, od njih razlikuje (glej Branston in Stafford, 2003: 59).

Koširjeva pravi, da je žanr prenesen »ali iz: 1. literarne teorije, ki je pomagala vzpostavljati tudi 2. vzhodnonemško in češko teorijo žanrov, znano (in nekaj malega

prevedeno) tudi pri nas, ali 3. iz lingvistike in predvsem češko-slovaške stilistike« (Košir, 1988: 25).

Branston in Stafford pišeta, da so mediji svoje proizvode razdelili na žanre iz povsem praktičnih razlogov. Svoj proračun lahko razporedijo po različnih žanrih in tako je vsakemu žanru namenjena točno določena vsota. Ljudje nimajo časa in interesa spremljati vsega, zato se odločijo za tiste žanre, ki so jim najljubši (glej Branston in Stafford, 2003: 59). Tako gledajo na teorijo žanrov večinoma v filmski industriji, vendar tudi v novinarstvu ni dosti drugače. »Novinarsko besedilo oblikujemo v številnih *žanrih* (Milosavljevič, 2003: 24). Žanri, ki so torej stalne oblike novinarskega sporočanja, bralca informirajo, na kakšen način je besedilo pripravljeno, da se lahko sam odloči, kakšno vrednost mu pripisuje.

Ker me v diplomski nalogi definicija žanra zanima zaradi novinarskih žanrov, lahko povzamem ugotovitev Koširjeve, da je novinarski žanr »tip novinarskega diskurza, za katerega je značilna določena tipična forma, v kateri je upovedana določena snov (predmet), ki je tipsko strukturirana in izražena z zanjo tipičnimi jezikovnimi sredstvi« (Košir, 1988: 31).

Oblike novinarskega sporočanja se bodisi zaradi tehnologije bodisi zaradi drugih okoliščin skozi čas spreminjajo, zato tudi žanr ni nespremenljiv. Lutharjeva pravi, da žanri »niso fiksne, niti nespremenljive celote, temveč se razvijejo v tradicije, ki so v času podvržene modifikaciji. To so socialno konstituirani in artikulirani diskurzi oziroma natančneje, selekcije iz cele vrste diskurzov« (Luthar, 1992: 34). Vendar pa je to že tema za drugo poglavje.

1.2 Intervju

Bond meni, da je intervju »sestavljen iz osebnega stika med dvema posameznikoma: novinarjem in intervjuvancem. Novinarjevi vtisi in opis se zlijejo z izjavami intervjuvanca, ki odgovarja na vprašanja« (Bond, 1955: 175). Na podlagi takšnega dela praviloma nastanejo (časopisni) prispevki, ki združujejo *uvod*, obliko *vprašanje* –

odgovor, ob strani pa lahko tudi predstavitev intervjuvanca ali bistvene poudarke iz besedila.

Nesporno je najbolj razpoznavna oblika intervjuja *vprašanje – odgovor*. Ta bralcu že s svojo zunanjo obliko nakazuje, da je intervju nastal kot dialog. Bajt ga razume kot dialoško vrsto, »ki predstavi vidno osebo, seznani bralca s pomembnimi dejstvi v zvezi s to osebo in njenim delom, oriše ozadje in postranske okoliščine okrog tematike pogovora« (Bajt, 1993: 111, 112). Da je intervju dialog, se strinja tudi Koširjeva, ki pa dodaja, da je glavna značilnost intervjuja empatičen dialog, »ki se razvija *neposredno* med novinarjem in intervjuvancem zato, da bi javnosti sporočili *novico* o zanjo zanimivi temi ali osebi« (Košir, 1975: 21).

Kot pri drugih novinarskih žanrih torej tudi pri intervjuju velja, da je njegov namen čim boljša informiranost javnosti. Zato lahko rečem, da je intervju »izmenjava informacij med novinarjem in virom informacij« (Erjavec, 1998: 66). Zatlerjeva in Repanšek pravita, da je v sodobnem času intervju postal ena temeljnih poročevalskih tehnik, pri čemer lahko intervjuvanje razumemo kot postavljanje vprašanj (glej Zatler in Repanšek, 2002: 3). Repanšek nadaljuje, da v intervjuju novinar postavlja vprašanja, na katera pričakuje refleksivne, hitre odgovore (Repanšek, 2005). Kot sem že omenila, pa bistvo intervjuja ni le v postavljanju vprašanj in podajanju hitrih odgovorov, ampak več kot to: v primeru intervjuja je značilnost žanra dialog. »Torej gre pri intervjuju za globlji pogovor in za empatično vživljanje novinarja v intervjuvanca« (Košir, 1988: 82).

Intervju je lahko časopisni, radijski ali televizijski žanr, v vseh primerih pa velja, da temelji na dvogovoru, ki je praviloma dejavnost dveh oseb. Korošec pravi, da ima besedilo intervjuja dve uresničitvi. Prva je pogovor kot dogodek (izjema je t. i. dopisni intervju), druga pa je oblika zapisanega besedila. Vse definicije intervjuja se ujemajo v tem, da je intervju »pogovor med osebama/osebami za javnost« (Korošec, 1998: 245).

»Poenostavljeno bi lahko rekli: klasični intervju je orodje, s katerim množični mediji zahtevajo odgovore (odgovornost) nosilcev pomembnih javnih funkcij, namenjen pa je kritičnemu državljanu, ki zbira argumente za svoje politične odločitve« (Košir in

Čepič, 2004: 37). Poleg tega se zdi pri intervjuju bistveno, da gre za osebni, neposredni stik med posameznikoma, pri katerem se novinar vživlja v intervjuvanca in skuša od njega pridobiti nove informacije, zanimive za javnost. Časovni zamik med postavljanjem vprašanj in podajanjem odgovorov je torej ničen, kar pomeni, da se intervjuvanec vprašanjem ne more izogniti in prav v tem je novinarjeva moč, v kateri je odgovoren javnosti.

1.2.1 Uspešen intervju

Namen tega podpoglavja ni v podajanju nasvetov za pripravo dobrih intervjujev, temveč v jedrnati predstavitvi žanrskih značilnosti, brez katerih intervju ne more biti uspešen.

Če upoštevam zgoraj navedene definicije intervjuja, lahko predvidevam, da se bo novinar na 'pravi' intervju dobro pripravil, poiskal vse razpoložljive informacije o osebi, ki jo intervjuja in preučil njena dela. Le tako bo pripravil osnovo za empatičen dialog, v katerem ga bodo zanimale *nove* informacije. Karmen Erjavec piše, da je ključ za uspešen intervju »vzpostavitev korektnega odnosa med novinarjem in virom. Zato mora novinar poznati vir informacij in temo poročanja. Viri so bolj sproščeni, če čutijo, da se pogovarjajo z novinarjem, ki je seznanjen z vsebino poročanja« (Erjavec, 1998: 67). Tako bo novinar z dobro pripravo poskrbel tudi za globlji odnos do intervjuvanca, s tem pa za uspešnejši intervju.

Ko se pogovor med novinarjem in intervjuvancem začenja, je bistveno, kot poudarja Koširjeva, da se dialog razvija neposredno (glej Košir, 1975: 21). Erjavčeva nadaljuje, da med akterjema intervjuja torej naj ne bi bilo ne prostorske ne časovne razlike, saj takšne razlike dopuščajo večje možnosti napačnega sporočilnega koda. Pri neposrednem komuniciranju velja, da lahko vir pove vse pomembne informacije, če novinar spretno postavlja dobra vprašanja. Prispevek morda ni točen, če novinar ne postavlja pravih vprašanj, jih postavi premalo ali pa jih postavi ob napačnem času oz. neugodni komunikacijski situaciji (glej Erjavec, 1998: 66).

Značilnost žanra intervju je, da novinarju pri postavljanju vprašanj ni treba istočasno misliti na končno obliko intervjuja, temveč se lahko takrat bolj posveti vživljanju v intervjuvanca in pridobivanju novih informacij. Takšno prednost ima žanr intervju zaradi svoje edinstvene strukture o kateri govori Manca Košir: »Najbolj svojsko strukturo ima žanr intervju, ki edini lahko dela dramaturgijo: montira dele pogovora, v poročilu drugače razvršča vprašanja, kot so bila v resnici zastavljena, zato da zgradi zanimiv dramaturški lok in ustvari videz dialoške napetosti« (Košir, 1988: 81).

Bubler pravi, da je prava odgovornost »tam, kjer je pravo odgovarjanje« (Bubler v Košir, 2003: 22), Koširjeva pa nadaljuje, da se odgovarjanje lahko začne, ko je postavljeno (novinarsko) vprašanje. Zaključim torej lahko, da je prava odgovornost tam, kjer je pravo vprašanje. In tam je tudi začetek uspešnega intervjuja.

1.2.2 Vrste intervjuja

Bajt pravi, da so tudi anketa, izjava, novinarska konferenca in okrogla miza vrste intervjuja (glej Bajt, 1993: 112). Glede na zgornje definicije intervjuja, se zdi Bajtova ugotovitev zgrešena, zato bom v tem podpoglavju na kratko predstavila delitev intervjuja, kot jo razumejo nekateri avtorji.

Zatlerjeva in Repanšek menita, da intervju delimo na novičarski intervju, priložnostni intervju, anketo, osebnostni intervju, telefonski intervju in pripravljena vprašanja. Skupno vsem je, da gre pri intervjuju za dogovor med sogovornikom in novinarjem (www.media-forum.si). Delitve, kot jo predlagata Zatlerjeva in Repanšek, v tej diplomski nalogi ne morem sprejeti, saj je za teorijo novinarskih žanrov preveč površna. Avtorja intervju namreč delita na več različnih ravneh; glede na značaj, način izvedbe, število intervjuvancev in glede na način priprave.

Podobno deli intervju tudi Hohenberg, ki ločuje: novičarski intervju (kjer je pomembna ustreznost sogovornika), priložnostni intervju (pri katerem novinar čaka osebo), anketo, osebnostni intervju, telefonski intervju in pripravljena vprašanja (glej Hohenberg v Šuen, 1994: 51, 52). Tudi v tem primeru z delitvijo intervjuja, iz istih razlogov kot v zgornjem odstavku, nisem zadovoljna.

Veliko bolje intervju razdeli Koširjeva:

> Po teh kriterijih delimo intervjuje: 1. po predmetu na: politične (zunanje, notranje), kulturne (umetnost, prosveta, znanost), gospodarske (promet, turizem), socialne, športne, vsakdanjiške. 2. po obliki na: enostavne, kombinirane. 3. po značaju: na novičarske, osebnostne (biografski, portretni), mnenjske (polemične). 4. po načinu vodenja na: ustne, pismene, telefonske, teleprinterske. 5. po pripravi nanj na: pripravljene, improvizirane. 6. po namenu na: informativne, poučne, zabavne. 7. po številu intervjuvancev na: posamične, skupinske (Košir, 1975: 33, 34).

Čeprav bom v nadaljevanju naloge ugotavljala, ali lahko takšno delitev intervjuja zaradi tehnoloških in družbenih sprememb nekoliko preoblikujemo, velja, da je delitev Koširjeve najsprejemljivejša od vseh omenjenih. Kot takšno jo razumem, ker upošteva delitev intervjuja po več kriterijih in je tudi zato natančnejša.

1.2.3 Umestitev intervjuja v žanrsko teorijo

V novinarstvu ločimo informativno in interpretativno zvrst. V informativno uvrščamo tiste novinarske vrste, ki želijo bralca predvsem informirati, v interpretativno pa tiste, ki želijo bolj pojasnjevati, interpretirati neko informacijo.

V informativno zvrst tako spadajo vestičarska, poročevalska, reportažna in pogovorna vrsta. V interpretativno pa komentatorska, člankarska in portretna vrsta (Košir, 1988: 65). »So žanri, zlasti tak je intervju, v katerih sta prisotni obe funkciji, informativna in mnenjska. Slednja se lahko kaže v novinarjevih vprašanjih intervjuvancu. Zato je intervju žanr, ki ga eni avtorji uvrščajo med zvesti z informativno funkcijo, drugi pa v interpretativno zvrst« (Košir, 1988: 42).

V nadaljevanju naloge bom kot relevantno upoštevala žanrsko teorijo Koširjeve, po kateri spada intervju v informativno zvrst. Upoštevam namreč zgornje definicije intervjuja, v katerih sem ugotovila, da želi novinar s pomočjo empatičnega dialoga od intervjuvanca pridobiti informacije (bodisi o intervjuvancu samem bodisi o njegovem delu), namenjene javnosti.

2 e-INTERVJU KOT INTERVJU

2.1 Internet

»Je posesiven. Je zastrašujoč. Je noviteta. Je vroč« (Alspach, 1996: 1). Poleg tega postaja tudi vse bolj neizogibno sredstvo za uspešno socializacijo v družbo.

Jones govori, da internet »obljublja prenovljen pomen skupnosti. Zdi se, da bo računalniška komunikacija s pomočjo elektronskih poti dosegla tisto, česar asfaltne ceste niso mogle. Na primer, da nas bo povezala namesto omrtvičila, nas postavila za nadzornike 'vozila', hkrati pa nas ne bo oddaljila od drugega sveta« (Jones, 1998: 3). Nobenega dvoma ni, da je pojav interneta v družbo prinesel mnogo dobrega: kdor ima internet, lahko iz svojega naslonjača brska za informacijami, lahko nakupuje, lahko si dopisuje … S pojavom interneta se je njegovim uporabnikom dvignil standard življenja. Vendar pa Domijan opozarja, da »/i/nformacijske družbe še vedno ne sprejemamo kot poslovno priložnost, temveč predvsem kot pričakovano rast standarda. Zato zahtevamo višjo hitrost na komunikacijskih vodih, enostaven dostop do interneta, elektronsko trgovanje. Zahtevamo, zato ker to potrebujemo« (Domijan, 2000: 91).

Tehnologija, ki se hitro spreminja, učinkuje prav na vse člane družbe. Vendar je res, da vsem ni dostopna. »Tehnologija je 'ponorela'; ni pa univerzalno dostopna, sploh zaradi družbenih razredov ali vere« (Branston in Stafford, 2003: 422). Poleg tega se le nekateri zares dobro znajdejo v tehnologiji, večina jim skuša slediti. »Deloma gre za vprašanje, kako dobro se počutimo z novo opremo. Toda nekaterih načinov, s katerimi tehnologija spreminja naše življenje, ne moremo hitro dojeti« (Branston in Stafford, 2003: 434).

Internet prinaša prav to; hiter razvoj. Kljub temu je o njegovih dolgoročnih učinkih težko govoriti, saj se spomnimo izuma fotografije, radia, televizije in računalnika, ki so jih je vselej spremljali burni odzivi javnosti in napovedi strokovnjakov, ki so govorile o izumrtju prej obstoječih medijev, kar se v nobenem primeru ni zares

zgodilo. Milekova pravi, da je res, »da vsak prihod nove komunikacijske tehnologije zaznamuje histerija o vseh vrstah kulturoloških, sociooloških in psiholoških učinkih, ki naj bi jih imela v našem življenju« (www.delo.si). Morda pa je panika zaradi interneta bolj upravičena, če poznamo njegov izvor:

> Omrežje je vojna tehnologija, oblikovana podobno kot ameriški sistem avtocest (še en produkt, ki je zrasel na vojaškem zelniku in ki je bil mišljen predvsem kot decentralizirani pripomoček pri mobilizaciji). Ameriška vojska je hotela aparat, ki bi zavaroval sistem poveljevanja v primeru jedrskega napada. Odgovor je bil elektronska mreža, ki se lahko v primeru uničenja ene ali več povezav takoj vnovič vzpostavi in tako omogoči preživelim oblastem, da ostanejo v stiku in primerno ukrepajo. S takim aparatom je mogoče tudi v največjih katastrofah ohraniti vojaško oblast (Critical Art Ensemble, 1999: 56, 57).

Internet ima tako prednosti kot slabosti, zato Rheingold opozarja: »Zdaj ko se ta novi tehnološki režim šele poraja, imamo priložnost razmisliti o njegovih posledicah na družbo, še preden bo naše življenje v vseh pogledih spremenjeno« (Rheingold, 2004: xix).

2.1.1 Elektronska pošta

Elektronska pošta je zgolj ena od možnosti, ki jih ponuja internet. »Elektronska pošta je pošta, ki jo izdelamo in pošiljamo elektronsko. Natančneje, je pošta izdelana in poslana s pomočjo nekega računalnika in nato sprejeta s pomočjo nekega drugega računalnika na neki drugi lokaciji« (Alspach, 1996: 5). Spassov pravi, da je način uporabe interneta po Evropi odvisen od nacionalnih lastnosti. V Romuniji, na primer, internet uporabljajo predvsem zaradi branja elektronske pošte, na Hrvaškem ljudje s pomočjo interneta v glavnem iščejo zaposlitev, v Grčiji ga največkrat uporabljajo kot vir informacij (Spassov, 2003: 5). Elektronska pošta je pogosta in uporabna za pošiljanje sporočil komur koli v svetu, edini pogoj je le, da ima naslovnik elektronski naslov. Millerjeva piše, da je e-pošta uporabna za pošiljanje sporočil, fotografij ali celo programov, priporoča pa jo tudi za ustvarjanje intervjujev s pošiljanjem vprašanj in prejemanjem odgovorov. »Pošlji nekaj e-pošte. Elektronska pošta ali e-pošta je najbolj uporaben internetni vir« (Miller, 1998: 46).

Ali je e-pošta res najbolj uporaben internetni vir, ne vem in ne želim soditi, menim pa, da ima Millerjeva prav, ko želi poudariti pomembnost in priročnost e-pošte za posameznika. S tem se strinja tudi Alspach, ki pravi, da »je pomembno, da postavimo elektronsko pošto na internetu v pravo perspektivo med veliko različnimi razpoložljivimi metodami komuniciranja. Elektronska pošta je edinstvena oblika sodobnega komuniciranja« (Alspach, 1996: 49). Zdi se, da nadomešča pisma, faks, telefon in osebne obiske. Toda, tako kot televizija in radio nista izpodrinila časopisov, tudi e-pošta ostaja le ena možnih oblik komuniciranja. »Zapomnite si, da elektronska pošta na internetu ni nadomestek za ostale komunikacijske možnosti, ampak kvečjemu alternativa današnje dobe« (Alspach, 1996: 52).

Ko se odločamo za komuniciranje s pomočjo e-pošte, je vselej vredno premisliti tudi o zasebnosti takšnega komuniciranja oz. varnosti e-pošte. »Ko pošljete elektronsko sporočilo na internetu, je tako, kot bi poslali pismo brez ovojnice« (Alspach, 1996: 42). Dejstvo je, da po zakonu nihče ne sme brati vaše elektronske pošte na internetu. »Toda posamezniki, ki vodijo vaš dostopni sistem na internetu, imajo na razpolago sredstva za prebiranje vaše pošte, če je to potrebno« (Alspach, 1996: 44).

2.2 Vpliv e-tehnologije na novinarstvo

Tudi na novinarje, ki uporabljajo internet, lahko gledamo iz različnih vidikov: lahko jih razumemo kot iznajdljive, saj vedo, kje je največ informacij na kupu (pri čemer naj opozorim, da moramo biti tudi pri brskanju po internetu previdni glede verodostojnosti informacij), lahko pa jih vidimo kot slabe novinarje, ki so se zaprli pred konkretnim stikom s sočlovekom, ki ga lahko v novinarstvu razumemo kot bistvenega. Koširjeva piše, da je medijska stvarnost »sanjska konstrukcija, ki spodbuja beg iz vsakdanjega konkretnega življenja, vodi proč od odgovornosti, stran od realnih medsebojnih odnosov. Naslovniki se zibljejo v (medijskem) *slepilu družabnosti* in družabnosti ter postajajo vse bolj medčloveško pasivni. Druženja z drugimi je potemtakem vse manj« (Košir, 2003: 188).

Vprašanje, ki ostaja, je, ali je druženje z ljudmi (v novinarstvu) res nujno potrebno. Možnosti interneta in e-pošte omogočajo, da sporočilo ali vprašanja pošljemo le tistemu, ki smo mu jih namenili, a tudi pri tem ostaja odprto vprašanje varnosti (glej Poglavje 2.1.1). Poleg tega nam daje internet občutek samozadostnosti; iz svojega naslonjača lahko samo s kliki na miško kupujemo, se informiramo, komuniciramo – skratka, imamo vse, da živimo. »Tehnodrogiranost naredi svojega zasvojenca za samozadostno bitje. Igrice 'ustvari sam', ki so danes najbolj priljubljena komunikacija tudi slovenskih otrok, potrebujejo samo igralca za računalnikom. Zakaj bi *izkušali* življenje, če lahko pritiskamo na tipke in se življenje že godi pred našimi očmi« (Košir, 2003: 188).

Prva posledica vdora internetne tehnologije v novinarstvo je pojav t. i. digitalnega novinarstva. »Digitalno novinarstvo je uporaba digitalnih tehnologij za raziskavo, izdelavo in dostavo (ali dostopnost) novic in informacij naraščajočemu računalniško-berljivemu občinstvu« (Kawamoto, 2003: 4). Tako kot v politični in izobraževalni sistem, torej internet prodira tudi v medije. Vse bolj popularni postajajo internetni časopisi, za katere Kawamoto pravi, da bi z lahkoto 'premagali' tiskane časopise z objavo pomembnih novic veliko pred njimi (glej Kawamoto, 2003: 10, 11). A spletno novinarstvo, kljub takšnim možnostim, še vedno ni povsem zaživelo. Za medijske spletne strani skoraj nikoli ne pišejo pravi, izobraženi novinarji (glej Spassov, 2003: 11, 12).

Vesna Milek piše, da je ena najbolj pogostih skrbi pri vsakem porastu nove tehnologije, »kako bo vplivala na klasične oblike komunikacije, na konvencionalne lingvistične prakse« (www.delo.si). Tudi glede interneta se mnogi avtorji sprašujejo, kako bo vplival na novinarstvo – družbeno in odgovorno dejavnost, ki temelji na komuniciranju. Toda dejstvo je, da internet izvira iz devetdesetih let, ni več povsem nov in na novinarstvo že vpliva.

> Medmrežje in druge komunikacijske novosti že močno vplivajo na novinarstvo in bodo morda odločilne pri novi opredelitvi prihodnjih usmeritev in oblik novic. Novinarske veščine bodo ključne tudi v času intenzivnega razvoja in dozorevanja medmrežja. Množica neobdelanih podatkov, ki obsega veliko ničvrednega gradiva in napačnih informacij, bo zahtevala

> 'preiskovalce' veljavnosti, zaupanja vredne urednike in druge strokovnjake, da bi ločili zrnje od plev. Medmrežje bo zahtevalo interpretacijo in kontekst (Poler Kovačič, 2004: 144).

Trošt meni, da je očitno, da internet spreminja novinarstvo na najmanj tri načine. Novinarjem omogoča posredniško moč v presežku demokracije; ponuja jim veliko vrst virov in skoraj neomejene tehnične možnosti, s katerimi težko upravljajo (glej Trošt, 2003: 32).

Nahajamo se torej na zgodovinski točki, ko smo priča spremembi družbenih navad in lahko upravičeno pričakujemo tudi spremembo novinarskega dela. Nič čudnega ne bo, če bodo novinarji svoje zgodbe pripravljali le še v pisarnah za svojimi računalniki ali celo doma. Na takšen način naj bi se kmalu tako ali tako sporazumevali vsi – zakaj ne tudi novinarji? Zato ker, kot piše Trošt, ne smemo pozabiti, da »gre v primeru novinarstva na Internetu zgolj za enega od možnih kanalov komunikacije med novinarjem in občinstvom. In da se novinarski diskurz kot takšen ne more razlikovati od tistega, ki poteka v drugih medijih. Kljub vsemu gre predvsem za novinarstvo, ki mora izpolnjevati kriterije, določene v normah in pravilih« (Trošt, 2003: 32). Na prvem mestu naj bi novinarji vselej upoštevali svojo primarno nalogo, ki je pravica javnosti do čim boljše informiranosti (glej Kodeks slovenskih novinarjev, 2002).

Toda v praksi se dogaja nekaj povsem drugega. »Fascinacija z novimi tehnologijami, sodobna 'kredibilnost' računalniško posredovanih informacij različnih PR-služb (služb za odnose z javnostmi) in zabavljaštvo za pridobitev čimštevilnejšega občinstva so novinarski poklic postavili pod vprašaj: morda celo izumira?« (Košir, 2003: 107).

Razumska kritika tehnologije je nedvomno potrebna. Se pa med kritiki hitro najdejo moralizatorji, ki govorijo o starih časih 'pravih' vrednot in dobrega življenja. A Koširjeva pravi, da časa ne moremo zavrteti nazaj. »Zato ne gre 'izganjati hudiča' iz računalnikov, televizije in časopisov, temveč spodbujati 'odpornost' v posamezniku« (Košir, 2003: 192). Ni torej prav, da v internetni komunikaciji iščemo grešnega kozla, na katerega lahko, kot pravi Milekova, »pripopamo in vsaj začasno oddamo svoje bazične, stare, globoko altamirske strahove in mu trenutno pripišemo neposredno odgovornost za medsebojno odtujenost, distanco, izogib konkretnemu stiku …« (www.delo.si). Namesto tega smo poklicani, da še enkrat premislimo o namenu

novinarskega poklica in se na podlagi ciljev, ki jih v njem želimo doseči, odločamo, do kakšne mere bomo sprejeli ali zavrgli tehnološke možnosti.

»Kakor koli, eno je res«, pravi Domijan. »Tam okrog leta 2020 ali leta 2030 bomo tudi v Sloveniji vsi imeli internet, tudi naši mediji bodo skonvergirali, gledali bomo filme preko interneta, poslušali glasbo itd. tako kot danes telefoniramo. To je pač neizbežna stvar in čaka tudi nas« (Domijan, 2000: 91). Kar pa ne pomeni, da bodo drugi komunikacijski kanali izumrli.

2.3 Pomen osebnega odnosa v intervjuju

2.3.1 Dvosmerna komunikacija

Kot sem že ugotovila, je za dober intervju bistvenega pomena empatičen dialog, ki se razvija neposredno, z namenom, da bi bralcu ponudil novico (glej Poglavje 1.2). Za razliko od vseh drugih žanrov, v intervjuju nujno potrebujemo dvosmerno komunikacijo, saj je za kakovosten prispevek bistveno, da se intervjuvanec odziva na novinarjeva vprašanja, novinar pa je pozoren na intervjuvančeve odgovore.

Takšna komunikacija je vsakdanja – dnevno se znajdemo v situacijah, ko v interesu, da bi pridobili informacijo, postavljamo vprašanja in, če nismo zadovoljni z odgovori, tudi podvprašanja. Škerlep pravi, da je temeljni proces, ki producira elemente, iz katerih sestoji socialni sistem, »komunikacija« (Škerlep, 1997: 58). In v tem je podobnost med novinarstvom in življenjem v družbi v prostem času. Oboje se namreč »začne s postavljanjem vprašanj in iskanjem odgovorov« (Miller, 1998: v).

Pri intervjuju velja, da je vloga novinarja, da se vživlja v intervjuvanca, vendar Škerlep takšno teorijo zavrže, ko pravi, da se v interakciji udeleženca sistema, Jaz in Drugi, medsebojno opazujeta, »pri čemer pa sta drug za drugega netransparentna: ego ne more videti v interne psihične procese alter ega oz., rečeno na ravni obče teorije, noben sistem ne more imeti vpogleda v samoreferencialne operacije drugega sistema« (Škerlep, 1997: 69). Potemtakem je ideja o empatičnem dialogu le mit, ki ga v praktičnem novinarstvu ne moremo doseči in bi zato lahko dejali, da se zanj tudi

truditi ni treba. Vendar pa predpostavka ni pravilna, saj Luhmann meni, da se interakcijski sistemi pojavijo, ko se prisotni medsebojno zaznajo. »Prisotnost (Anwesenheit) je načelo selekcije in vzpostavljanja meje. Kdor ni prisoten, ne pripada sistemu, ne glede na to, kako tesna so njegova razmerja z udeleženci« (Luhmann v Škerlep, 1997: 80).

Če torej novinar ni prisoten pri nastajanju intervjuja, ne pripada temu komunikacijskemu sistemu in posledično ni sposoben posredovati bistvenih informacij javnosti. Povsem drugače je, če sta govornik in poslušalec soočena 'iz oči v oči'. Koširjeva meni, da lahko poslušalec v tem primeru neposredno reagira na izjavo in s svojim odgovorom pokaže, ali je izjavo razumel ali ne oz. z odgovorom terja pojasnila toliko časa, da skupaj ugotovita, da je izjava razumljiva in dojeta (glej Košir, 1988: 28). To pa je značilnost dvosmerne komunikacije, ki je osnova žanra intervju.

Poleg dvosmerne komunikacije, ki jo novinar dopušča v primeru neposrednega odnosa z intervjuvancem, je za dober intervju bistveno ohranjanje odnosa med akterjema po pogovoru. Škerlep piše, da »/p/osamično sporočanje ni nikdar samozadostno, temveč je kot naslavljanje in odzivanje na vedenje partnerjev (anticipacija in rekurzivnost, ki tvorita samoreferenco procesa) vedno dogodek v razmerju, kar pomeni, da se kot sporočanje vzpostavi v mreži razmerij socialnega sistema« (Škerlep, 1997: 60). Povedano preprosto; dober novinar bo poskrbel, da bo ob pisanju intervjuja lahko še enkrat stopil v komunikacijsko razmerje z intervjuvancem in tako zagotovil točnejše informacije.

Že v vsakdanji komunikaciji – še toliko bolj pa v novinarstvu, ko so intervjuvanci pogosto prestrašeni ali nevajeni – obstajajo ovire, ki lahko onemogočijo uspešno komuniciranje; Luhmann je razvil tezo o treh. Najprej je opozoril, da obstaja velika verjetnost, da Jaz sploh ne more razumeti sporočila Drugega, druga ovira je v problemu, kako doseči recipienta oz. kako posredovati svoje sporočanje prek prostora in časa. Tretja ovira, ki jo mora komunikacija preseči, pa je sprejemalčevo pravilno sprejemanje sporočevalčeve komunikacijske ponudbe. Rešitev prve ovire je v jeziku, rešitev druge pa v tehnologijah posredovanja sporočanja (od pisave naprej) (glej Luhmann v Škerlep, 1997: 112). Najstarejša tehnologija posredovanja sporočanja je ustna komunikacija, vendar so jo predvsem zaradi premagovanja prostora nadomestila

pisma, faksi, telefoni, danes pa tudi elektronska pošta. Ta je vprašljiva predvsem zaradi tretje ovire, tj. intervjuvančevega pravilnega sprejemanja novinarjevih vprašanj in novinarjevega pravilnega sprejemanja intervjuvančevih odgovorov.
O tem bom več govorila v naslednjih poglavjih.

2.3.2 Intervju, opravljen preko e-pošte

Pri pripravi intervjuja novinar ne podaja svojega mnenja, temveč skuša od intervjuvanca pridobiti čim več informacij. Na podlagi teh dejstev je intervju uvrščen v informativno zvrst in ne v interpretativno, kamor med drugim uvrščamo portret in komentar. Slednja sta intervjuju podobna po vsebini, ločuje pa jih prav prisotnost novinarjevega mnenjskega stališča. Pri dialogu v intervjuju gre »potemtakem za to, da 'vsebinsko' stopimo k drugemu, se vanj vživimo in ga sprejmemo takega, kot je. Ne spreminjamo ga v skladu s svojo podobo niti ga ne ocenjujemo v skladu s svojo apriorno predstavo, temveč smo preprosto z njim. Smo pri njem. Zato se razlike lahko jasno pokažejo, saj jih pravi dialog dopušča« (Košir, 1988: 45).

Novinar, ki se želi ukvarjati z intervjujem, se mora od svojih kolegov razlikovati predvsem po ljubezni do ljudi, poleg tega mora biti ekstravertiran – zadržan, vase zaprt novinar ne more najti pravega kontakta z ljudmi in zato ne more dobro voditi intervjuja (glej Košir, 1975: 53). Kakor koli torej gledamo, ostaja bistvo intervjuja v pristnemu kontaktu z ljudmi, v tem, da smo preprosto z intervjuvancem. To potrjuje tudi ugotovitev Millerjeve, ki sicer podpira novinarjevo uporabo interneta: »Potem, ko si opravil internetno raziskavo, ko si zbral vse številke, moraš še vedno ven in se pogovarjati ter se vživljati v osebe« (Miller, 1998: v). Neposreden odnos med sogovornikoma je značilen prav za intervju. »Vse druge zvrsti lahko novinar napiše, ne da bi se osebno pogovarjal s komerkoli. Pri intervjuju pa mora biti ta neposrednost med novinarjem in vprašanim omogočena. Posrednikov intervju ne prenese« (Košir, 1975: 23). Zato velja še enkrat poudariti, da pametni novinarji uporabljajo internet in internetne vire tudi za pripravo intervjuja (kar počnejo zelo previdno!), vendar pa se zavedajo, da zgolj delo za računalnikom ni dovolj. »Zapomni si, da je delo z računalnikom le začetek tvojega dela. Čudovito je imeti statistike in številke in mape

in mnenja strokovnjakov, ampak to še ni zgodba. Ko imaš vse to, je na vrsti pogovor z ljudmi« (Miller, 1998: 10).

Hagne meni, da se moramo, da bi bolje razumeli, vrniti h koreninam intervjuja, ki so v poslušanju in govorjenju, zmanjševanju napetosti in ustvarjanju zanimanja. Bistveno je, da intervjuvanec začuti, da se novinar zanima zanj, saj mu bo le tako pripravljen posredovati za javnost bistvene informacije (glej Hagne, 1993: 71 – 75). Novinarjeva naloga je aktivnost, kar pomeni, da novinarski prispevki izvirajo iz dejavnega iskanja informacij na novinarjevo ali urednikovo pobudo in torej nastanejo na podlagi novinarjevega lastnega raziskovanja. Tipičen primer takšnega raziskovanja so intervjuji ali novinarske analize (glej Poler Kovačič, 2004: 40).

Za intervju velja, da je pogovor med novinarjem in intervjuvancem, od koder sledi ugotovitev, da lahko kot legitimno obliko jemljemo tudi e-intervju, če elektronsko dopisovanje razumemo kot pogovor. Elektronska pošta, klepetalnice in druge internetne pogovorne linije v praksi (predvsem med mladimi) pogosto nadomeščajo osebni stik.

> S pogovornimi linijami, novičarskimi skupinami in drugimi digitalnimi okolji nadomeščajo nostalgijo po zlati dobi družabnosti, ki je nikoli ni bilo, z novim, sodobnim razumevanjem skupnosti. Ta obljuba vse še samo poslabša. V njej ni niti zrna resnice. Če obstaja kakršen koli razlog za optimizem, je samo v tem, o čemer smo govorili v začetku tega predavanja; in sicer, omrežje omogoča širši spektrum izmenjave informacij. Vendar pa vsak, ki vsaj malo pozna sociologijo, razume, da izmenjava informacija nikakor ne pomeni skupnosti (Critical Art Ensemble, 1999: 64).

Strinjam se, da internetnega komuniciranja ne gre enačiti z osebnim stikom. Tako kot čutim veliko razliko med pijačo, ki jo imam pred seboj na mizi, in med pijačo, ki jo gledam v oglasnem sporočilu na internetu, je velika razlika tudi med intervjuvancem, ki ga vidim in slišim pred seboj in med intervjuvancem, ki ga skušam zaznati preko e-pošte. Tako kot pijače tudi njega ne morem zares 'okusiti'.

Kot pa sem ugotovila doslej, razvoja tehnologije in njenega vpliva na način novinarjevega komuniciranja ne moremo ustaviti. Družbene okoliščine in tehnologija imajo moč, da spreminjajo način življenja, s tem pa tudi žanre. Koširjeva ugotavlja,

da reportaža ne bi mogla zaživeti, če ne bi v času njenega razvoja divjale vojne in revolucije (glej Košir, 1988: 50), pa tudi Milosavljević pravi, da so k vzponu novinarske zgodbe »prispevale tudi družbene okoliščine« (Milosavljevič, 2003: 40).

V preostanku naloge bom poskušala ugotoviti, v čem so prednosti in slabosti e-intervjuja, ali lahko rečemo, da pojav elektronske pošte rojeva novo obliko žanra, in v katero novinarsko vrsto in zvrst takšen žanr uvrščamo.

3 PREDNOSTI IN SLABOSTI e-INTERVJUJA

V poglavju bom skušala opredeliti bistvene prednosti in slabosti e-intervjuja. Najprej me bodo zanimale prednosti in slabosti osebnega stika med ljudmi. Ker v literaturi značilnosti e-intervjuja (še) niso posebej opredeljene, si bom v nadaljevanju pomagala z ugotovljenimi prednostmi in slabostmi telefonskega intervjuja. S kritičnim presojanjem bom ugotavljala, ali lahko lastnosti telefonskega intervjuja enačim z lastnostmi e-intervjuja. Posebej se bom ustavila še pri komercialnem vidiku e-intervjuja in novinarjevi pasivnosti pri takšnem načinu dela.

3.1 Prednosti in slabosti osebnega stika

Če novinar pripravlja poglobljen intervju, je najboljše srečanje na štiri oči. Razen če se bliža rok oddaje in je intervjuvanec daleč od nas. Načeloma pa velja, da se lahko v osebnem srečanju veliko bolje poglobimo v osebnost in tako pridobimo tudi več informacij (glej Dunne, 1995: 7). Če bi radi pri človeku vzbudili pozitiven odnos, »boste to dosegli deloma že samo s tem, da vas bo večkrat videl« (Lieberman, 2002: 11).

Veliko je tistih, ki se s pomočjo novih tehnoloških danosti uspešno izognejo vsakemu neposrednemu stiku s sočlovekom. Milekova pravi, da je vse več »tistih, ki odmore med predavanji raje kot za druženja izkoristijo za ukvarjanje s sporočili po telefonu ali za preverjanje e-mailov« (www.delo.si). Čeprav na tak način izgubljamo stik s sočlovekom, lahko priznamo, da ima tudi oseben stik nekaj slabosti: izrečene besede morda ne bodo točno izražale našega mišljenja, saj pogosto govorimo hitreje kot mislimo, poleg tega pa lahko v osebni komunikaciji sogovornika nevede opozorimo na nevarnost napačne interpretacije in s tem izostrimo komuniciranje (glej Alspach, 1996: 52).

> Oglejmo si življenjski slog v dvajsetem stoletju. Mnogi ljudje stanujejo v stolpnicah, v katerih se s svojimi sosedi naključno srečujejo enkrat mesečno. Drugi živijo obdani z ograjami, zidovi in varnostnimi napravami. Imajo skrivne telefonske številke, pred vrati pa pse čuvaje. Zavestno

> predvidevajo možnosti neprijetnih srečanj in s tem izključujejo hkrati možnosti za mnoga prijetna srečanja. Po tri ure na dan tičimo v prometnih zamaških – osamljeni. Zabavamo se z računalniki. Ne hodimo več na obiske – raje pošljemo sporočilo po faksu. /…/ Je to slabo? Ne, ni nujno. Živimo v zelo vznemirljivem (in zelo udobnem) času, toda morali bi razumeti, za kaj gre. Obstaja močan pritisk, ki nas oddaljuje od drugih ljudi. Kdor si danes želi osebnih stikov, se mora zares potruditi (Matthews, 2000: 30).

Truditi se splača, ker je človek »po definiciji družbeno in družabno bitje, z izrazito potrebo po vključenosti v skupnost« (Košir in Ranfl, 1996: 23). Poleg tega velja, da nihče ne zmore vsega sam, »čeprav se včasih delamo, kot da bi bilo to mogoče. A se motimo« (Matthews, 2000: 31).

Samo v medsebojnih odnosih se zares oblikujemo kot ljudje »in presegamo svojo posamičnost ter stopamo v svojo pravo bit, se pravi, postajamo *osebe*« (Košir in Ranfl, 1996: 24). Večinoma pa se izmikamo »*osebnim odnosom* in pomanjkanje različnih medčloveških stikov nadomeščamo z gledanjem televizije, s plavanjem po mrežah Interneta, z igranjem računalniških igric, vrtenjem nenapornih videov« (Košir in Ranfl, 1996: 25). To je ponavadi lažje. Posledično ljudje trpijo zaradi pomanjkanja povezanosti z drugimi in se iz strahu še bolj zapirajo vase. »Očitno je, da je neposreden stik osnova za vse uspešne zveze in nemoteno komunikacijo. Je najosnovnejši temelj medčloveških odnosov. Smo bitja, ustvarjena za stik, in od njegove realizacije je odvisno, ali bo naša komunikacija delovala ali ne« (Brook, 1996: 22). Poleg tega »/s/trah pred drugimi ne vodi samo do tesnobe, temveč tudi do nesporazumov« (Matthews, 2000: 11). V manj osebni komunikaciji se bomo prej narobe razumeli, saj imamo manj možnosti za postavljanje podvprašanj.

Ob vsem omenjenem je osebni stik bistven še iz enega vidika: le ob osebnem srečanju lahko zares vidimo, kako se človek počuti, kakšen izraz ima na obrazu in torej, kaj nam sporoča z nebesedno govorico. Ta je zelo pomembna.

> Nebesedna govorica je naš najstarejši jezik. Preden se naučimo sporazumevati z besedami, se na okolje odzivamo s kretnjami, z dotiki, glasovi in obrazno mimiko. Čeprav se zdi, da kasneje večji pomen pripisujemo besedam, pa so raziskave pokazale, da to ne drži. Ko ocenjujemo pomen nekega sporočila, le 7 % pripišemo vsebini besed, približno 38 % sporočila nam da človekov glas (intonacija), kar 55 % pa k dojemanju sporočila prispeva govorica telesa (Novak Škarja in drugi, 2004: 211).

Fromm meni, da je »/s/odobno navzkrižje med obiljem tehničnih sredstev za gmotno zadovoljitev in nesposobnostjo, da bi jih uporabljali le za mir in dobrobit ljudi« rešljivo. »To ni nujno navzkrižje, ampak je posledica človekovega pomanjkanja poguma in modrosti« (Fromm, 2002: 42). Pogumen in moder človek je tisti, ki se zaveda, da odtujevanje od ljudi prinaša večno odtujenost, sodelovanje in neposredno komuniciranje pa pušča odprte poti. »Sir Isaac Newton je odkril, da gibajoči se predmeti težijo k temu, da ostajajo v gibanju, mirujoči pa k temu, da še naprej mirujejo. Prav lahko bi še dodal, da to velja tudi za *ljudi*: da se tisti, ki se gibljejo, nagibajo k nadaljnjemu gibanju, mirujoči pa k temu, da bi še naprej miroval« (Lieberman, 2002: 67).

3.2 Prednosti in slabosti telefonskega intervjuja

Schumacher piše, da lahko intervjuje sestavimo na tri načine: osebno (srečanje na štiri oči med intervjuvancem in novinarjem na dogovorjeni lokaciji z namenom pogovora o temah, ki zanimajo bralce), preko telefona (priporočljiv je, kadar zaradi časovne stiske obisk osebno ni mogoč, najbolj pa je primeren za preverjanje dejstev ali iskanje dodatnih virov informacij, kratkih citatov ali za naknadna vprašanja po osebnem intervjuju), ali preko e-pošte (novinar pošlje vprašanja, na katera intervjuvanec odgovori) (glej Schumacher, 1990: 7, 8). Kot sem ugotovila že v prejšnjih poglavjih, je najboljši način intervjuvanja osebni stik, vprašanje, ki ostaja pa je, ali tudi telefonski intervju in e-intervju spadata v pogovorno vrsto žanrov. V poglavju 1.2.2 sem sprejela delitev intervjuja, kot jo predlaga Koširjeva, ki pravi, da se intervjuji delijo tudi glede na način vodenja: na ustne, pismene, telefonske in teleprinterske (glej Košir, 1975: 33, 34).

Telefonski intervju je torej sprejet v teorijo žanrov, v naslednjih poglavjih pa bom ugotavljala, ali mu lahko pridružimo tudi e-intervju. Na tem mestu me zato zanimajo prednosti in slabosti telefonskega intervjuja, da bi kasneje ugotovila, če jih lahko primerjamo s prednostmi in slabostmi e-intervjuja.

Alspach pripoveduje, da pri telefonskem intervjuju novinarju ni treba na pot, hkrati pa ima prednost pred sogovornikom, saj on vodi pogovor (glej Alspach, 1996: 53).

Več prednosti telefonskega intervjuja vidi Susan Dunne:

- če intervjuvanec živi daleč, prihranimo čas in stroške
- če je intervjuvanec pomemben zaradi dela, ne osebnosti, sta intervju na štiri oči in telefonski intervju podobno produktivna
- če sta novinar in intervjuvanec zasedena ali se bliža rok oddaje, je telefon prihranek časa
- dostop do intervjuvanca je preko telefona lažji

Vendar pa avtorica ne spregleda tudi slabosti telefonskega intervjuvanja:

- novinar ne vidi govorice telesa intervjuvanca
- intervjuvanec lažje zavrne novinarja
- snemanje pogovora je težje (glej Dunne, 1995: 8).

Hagne vidi prednosti telefonskega intervjuja v nizkih stroških, krajšem času in lažji dostopnosti, slabosti pa v nezmožnosti intervjuvanca, da bi novinarju pokazal svoje delo, nepričakovanih odzivih (če nastopi tišina, mora ukrepati novinar), dolžini intervjuja (telefonski intervju je vedno krajši) in globini intervjuja, ki preko telefona ni zadostna (glej Hagne, 1993: 47 – 52).

Schumacher pravi, da »/t/elefonski intervjuji nikoli nimajo prednosti pred osebnimi, so pa postali potreba in življenjsko dejstvo. Ti intervjuji prihranijo čas in denar. So pa seveda tudi slabe strani: ne vidiš osebe, s katero se pogovarjaš in njenih odzivov. Preko telefona so ljudje bolj zadržani, intervjuvanca pa je težje sprostiti« (Schumacher, 1990: 143).

Logično je, da v praksi brez telefonskih intervjujev ne gre. »Včasih boste ugotovili, da je lažje in bolj priročno intervju opraviti preko telefona. Zanj se je lažje dogovoriti, ni skrbi, če bomo pravi čas na pravem mestu in podobno« (Dunne, 1995: 72). Če urednik od novinarja zahteva, da v določenem roku opravi intervju z določeno osebo, novinar pa intervjuvanca ne more dobiti drugače kot preko telefona, bo seveda opravil telefonski intervju. Vprašanje pa je, kolikokrat novinar intervjuvanca res ne more

dobiti drugače kot preko telefona in kolikokrat je to le izgovor za poenostavitev novinarjevega dela.

»Ko novinar nima časa za oseben pogovor, izpelje intervju po telefonu. Novinar naj ne intervjuva vira informacij po telefonu, če ima na razpolago dosti časa, če je vir živčen, če je način pridobitve informacij problematičen (npr. intervju žrtve nasilja, zaupne informacije) in če je opazovanje bistven del raziskave« (glej Erjavec, 1998: 68). Kot sem ugotovila, je opazovanje pri intervjuju skoraj vedno bistven del raziskave.

3.3 Prednosti e-intervjuja

Ko novinar sede za računalnik, intervjuvancu v elektronsko pošto napiše vprašanja in pričakuje odgovore na enak način, ima za takšen način dela svoje razloge. Zakaj se ni z intervjuvancem raje dogovoril za osebno srečanje, saj najbrž ve, da bo na srečanju 'iz oči v oči' pridobil več informacij? »Občasno se zdi intervjuvanje preko pisne komunikacije primernejše kot preko verbalne« (Dunne, 1995: 8). Tako je, kadar novinar ve, da je intervjuvanca strah osebnega srečanja ali besednega komuniciranja. Poleg tega je v pisnem (novejše: elektronskem) komuniciranju[2] lažje vzpostaviti prvi stik, za pogovor ne potrebujemo poslovne obleke, vzamemo pa si lahko dovolj časa (Alspach, 1996: 52). Z zadnjim razlogom, ki ga kot prednost e-komuniciranja navaja Alspach, se ne morem popolnoma strinjati, saj poleg novinarja več časa potrebuje tudi intervjuvanec – zahtevati, da si ga vzame, ker mi ne potrebujemo poslovne obleke, se mi zdi predrzno. Poleg tega elektronska pošta omogoča predvsem hitro komunikacijo (glej www.delo.si). Če upoštevamo, da je to njena prednost, potem je razlog, da si pri e-intervjuju lažje vzamemo dovolj časa, nesmiseln. Vendar pa je to le ena stran zgodbe. Kljub vsem argumentom e-intervju vendarle daje čas za razmislek.

[2] V poglavju večkrat govorim o prednostih e-komuniciranja kot o prednostih e-intervjujev, saj so prednosti e-komuniciranja v literaturi bolje opredeljene, poleg tega pa menim, da je e-komuniciranje bistvo nastajanja e-intervjuja . Sama bom ob koncu poglavja na podlagi prednosti e-komuniciranja skušala opredeliti prednosti e-intervjuja.

Če je intervjuvanca težko srečati osebno ali ga dobiti na telefon, je najbolje odposlati pismo (glej Dunne, 1995: 8). Millerjeva opozarja, da je elektronska pošta res orodje za dosego ljudi, pri čemer pa novinar ne sme pozabiti, da so to še vedno ljudje, vredni spoštovanja in razumevanja (glej Miller, 1998: 69). Novinarjeva naloga je, da se vpraša, ali je pošiljanje e-pošte res najboljši ali edini način za pripravo prispevka in, ali prednosti priprave odtehtajo slabosti.

Med prednostmi e-komuniciranja Schumacher našteje:

- skoraj vedno pošto prebere naslovnik
- dobro napisana pošta lahko prepriča intervjuvanca
- v pismu si lahko natančnejši (Schumacher, 1990: 66).

Tudi njegovih razlogov za e-intervju ne morem sprejeti, saj se mi zdijo premalo pozorni za resno novinarsko delo. Dejstvo, da pošto skoraj vedno prebere naslovnik, se zdi premalo – za pripravo intervjuja mora pošto *vedno* prebrati in nanjo odgovoriti naslovnik. Res pa je, da je novinar v pisni obliki lahko natančnejši in da lahko dobro napisana pošta intervjuvanca prepriča, da bo v intervjuju sodeloval.

Še ena prednost e-komuniciranja, ki jo vidi Milekova, je v tem, da besede tako »manj bolijo. /…/ Pisana beseda je včasih res manj kompromitirajoča, manj izdajajoča, bolj kontrolirana in bolj ciljana kot glas v nekaterih situacijah« (www.delo.si). Morda tudi zato Korošec sprejema intervju, ki ima le drugo uresničitev in poteka v pisni obliki. »Besedilo intervjuja ima dve uresničitvi. Prva je pogovor kot dogodek (izjema je t.i. 'dopisni intervju'), druga pa je oblika zapisanega besedila« (Korošec, 1998: 245).

Več prednosti novinarskega dela prek interneta vidi Kragelj, ki jih našteje:

- širok dostop do uporabnikov
- racionalnost
- eliminiranje vpliva prepisovalca diskusije
- enostavnejša analiza zbranih podatkov
- bogatejši podatki in večja količina informacij (Kragelj, 2002: 29).

Tudi njegovi razlogi niso povsem sprejemljivi, čeprav imamo preko e-pošte res hiter (in širok) dostop do intervjuvanca, smo racionalni s časom in tudi s potjo ter

enostavneje analiziramo zbrane podatke. Ker je pri intervjuju prepisovalec diskusije večinoma novinar sam, je ta razlog zanemarljiv, trditev o bogatejših podatkih in večji količini informacij pa zgrešena. Že v poglavju 3.1 sem ugotavljala, v čem so prednosti osebnega stika, na katere ne gre pozabiti.

Prednosti, ki jih e-komuniciranje nudi tudi za ustvarjanje intervjujev (torej prednosti e-intervjuja), zato razumem kot:

- racionalnost v času
- racionalnost v prostoru (prihranimo pot, sploh bolj oddaljeno) in stroških
- enostavnejša priprava prispevka (podatki so že natipkani)
- komuniciranje 'iz fotelja' oz. udobnost komuniciranja
- pisno sporazumevanje je natančnejše
- novinarjev 'izhod v sili', kadar druga oblika intervjuja ni mogoča (če je intervjuvanec v tujini in novinar preko drugih komunikacijskih kanalov ne more do njega)

3.3.1 Komercialne prednosti e-intervjuja

V prejšnjem podpoglavju sem kot prva razloga prednosti e-intervjuja naštela racionalnost v času in prostoru, ki se kaže predvsem v stroških. Ti že nekaj časa burijo duhove novinarskim teoretikom, saj naj bi posredno vplivali tudi na novinarsko kakovost. Ali drugače: »Zaradi zmanjšanja stroškov vodstva zmanjšujejo število zaposlenih. Krčijo uredništva in dopisništva ter vse več informacij pridobivajo prek *informativnih servisov*. Ker so na iste servise navezani mnogi mediji, se zmanjšuje *raznolikost* informacij in širi uniformnost medijskih podob« (Košir, 2003: 64).

Poler Kovačičeva pravi, da »/e/konomski pritiski spodbujajo novinarje k sporočanju, ki je enostavnejše in cenejše. Tako imenovano odzivno (reactive) ali pasivno sporočanje, ki vključuje vnaprej dogovorjene dogodke, govore, novinarske konference ipd., zmanjšuje število potencialnih zgodb, o katerih je treba poročati, in je učinkovito; pošiljanje novinarjev na teren, da bi raziskovali in našli nove zgodbe, je zamudno in drago, zato mora biti omejeno, piše Gans« (Poler Kovačič, 2004: 44). S tem, ko je omejeno, novinarji veliko več komunicirajo s pomočjo elektronske pošte in

na tak način pripravljajo tudi svoje prispevke, saj uredništvu tako prinesejo *nič* dodatnih stroškov. »Vdor tržne logike v novinarstvo ima za novinarsko sporočanje resne posledice: pojavi se nov sistem zbiranja in distribucije informacij, nova avtoriteta določanja narave in tipa informacij, ki zagotavljajo temelj družbenega in političnega odločanja« (Hardt v Poler Kovačič, 2004: 136). S tem se pojavijo tudi novi žanri.

V potrditev, da se razširjenost e-intervjuja povečuje tudi zaradi komercialnih interesov, je dejstvo, da je tudi internet predvsem komercialno orodje. »… moramo reči, da je večji del omrežja čisto navaden kapitalizem, pa naj nas to še tako žalosti. Omrežje je prostor represivnega reda, finančnih interakcij kapitala in nezmernega porabništva. Čeprav je manjši del omrežja mogoče uporabljati v humanistične namene in za upor proti oblastnim strukturam, je njegova prva funkcija vse prej kot humanistična« (Critical Art Ensemble, 1999: 70). Če intervjuji nastajajo v obliki e-intervjujev, pridobijo vsi: uredništva z nižjimi stroški in vzdrževalci internetnih linij z večjim dobičkom. Toda v resnem novinarstvu smo povsem pozabili na prav tako pomembnega akterja: bralca. Pridobi tudi on?

Karmen Erjavec meni, da so lastniki medijev s koncentracijo medijskega kapitala »povečali pritisk na novinarje in urednike, saj vplivajo na njihovo delo tako z določanjem uredniške politike kot z neposrednimi posegi v delo ustvarjalcev medijske vsebine« (Erjavec, 1999: 96). S takšnimi posegi dajemo komercialnim interesom prednost pred novinarjevo odgovornostjo javnosti. In, če je tako, lahko brez dvoma trdimo, da se razširjenost e-intervjuja v veliki meri povečuje tudi zaradi komercialnih interesov.

3.4 Slabosti e-intervjuja

Alspach piše, da je osebni stik daleč najbolj učinkovit način komuniciranja; zgodi se v trenutku in takoj zahteva odgovor. Nasprotje je pismo, ki potrebuje veliko časa, da prispe in tudi takrat ga lahko ignoriramo. Pošta prek interneta spada približno v sredino teh medijev: prispe dokaj hitro, vendar pa jo lahko pustim čakati, preden jo

preberem (glej Alspach, 1996: 51). Ker e-intervju odgovora ne zahteva takoj, kot ga zahteva klasičen intervju[3], novinar intervjuvancu daje več časa za premislek in poglobitev teme. To je dobro za intervjuvanca, ki ima s tem priložnost svojo podobo v javnosti olepšati, jo oblikovati kot modro in vedno pripravljeno. Ni pa to dobro za bralce, ki ne morejo dobiti realnega vpogleda v intervjuvančevo trenutno razmišljanje in njegovo pripravljenost v danem trenutku. Zato na tej točki poudarjam, da se mi zdi bralce smiselno opozoriti, če je bil intervju pripravljen kot e-intervju, saj se bodo tako sami odločali, kakšno verodostojnost mu pripisujejo. »Je treba bralcem povedati, da so citati iz e-intervjuja? Če je to pomembno za zgodbo, če morajo bralci to vedeti, da bi razumeli kontekst, potem da« (Miller, 1998: 67, 68).

Kot sem omenila, ima pri e-intervjuju intervjuvanec čas, da se dobro pripravi na odgovore, zato je morda smiselno, da takšen intervju primerjamo z intervjuji, ki so dogovorjeni – kjer intervjuvanci vnaprej dobijo vprašanja. Brez dvoma lahko rečem, da resni novinarski analitiki takšnim intervjujem ne pripisujejo enake vrednosti kot spontanim.

Susan Dunne meni, da je velika pomanjkljivost e-intervjuja v tem, da bo treba najverjetneje dlje čakati na odgovor, poleg tega pa je veliko lažje reči »ne« prek e-pošte kot osebno (glej Dunne, 1995: 46). Schumacher ugotovitev Susan Dunne o slabostih e-intervjuja še dopolni:

- intervjuvanec bo porabil več časa za odgovarjanje
- novinar nima zagotovila, da bo odgovor sploh dobil
- intervjuvanec lahko na e-pošto hitro pozabi tudi po pomoti
- zasedeni ljudje neradi odgovarjajo na neprijetno pošto (Schumacher, 1990: 66).

Millerjeva meni, da načeloma ni nič narobe z ustvarjanjem intervjujev preko e-pošte kot ni nič narobe z intervjuji preko telefona. Vendar neoseben intervju izpusti nekaj pomembnega: izraz osebe, govorico telesa … Zato e-intervjuji niso vedno najboljša izbira in se je treba v vsaki situaciji odločiti, ali lahko iskano informacijo res najdemo preko e-pošte. Včasih je boljša izbira mešanica osebnega in elektronskega pogovora

[3] Klasičen intervju razumem kot intervju, opravljen z osebnim srečanjem med intervjuvancem in novinarjem.

(glej Miller, 1998: 67). Pri e-intervjuju res izgubimo možnost najboljše razlage, večje globine pogovora in večje točnosti, ki bi jo novinar pri klasičnem intervjuju lahko dosegel s postavljanjem podvprašanj (glej Hagne, 1993: 23 – 27). Poleg omenjenega se slabosti kažejo tudi zunaj novinarskega poklica, ko se ljudje navajamo komunicirati samo preko strojev, trajno zapuščamo osebne stike in sami proizvajamo lastno osamljenost. »Realno obstoječe elektronske osamljenosti ne moremo izraziti z metafizičnimi ali psihiatričnimi pojmi. Pri tem ni govora o globoki melanholiji, ampak o plitvi izumetničenosti. Zapuščenost je usodni proizvodni faktor, past, v katero pademo zaradi lahkomiselnosti in vere v fatamorgane« (Bilwet, 1999: 220, 221).

Oblakova meni, da je tako kot so bile kavarne »tudi internet skladišče informacij, le prenos novic poteka še hitreje. Internet je tudi družbeni prostor, v katerem potekajo številne razprave tako v 'virtualnem' kot tudi realnem času. Ker pa je internet kot sistem zaščiten pred običajnimi mehanizmi nadzora, se znotraj te 'brezoblastne institucije' pretakajo predvsem manj resne, manj stroge /…/ informacije« (Oblak, 2003: 56, 57). Takšna manjša stopnja resnosti je pri pripravi e-intervjuja lahko bistvena pomanjkljivost. Novinar se mora ves čas intervjuvanja zavedati, da je njegovo delo resno in odgovorno javnosti ter mora zato kot glavno orodje svojega dela previdno in pozorno uporabljati vprašanja. Iz strukture teksta naj bo razvidno, »da novinar sporoča odgovore, do katerih se je dokopal s svojim glavnim orodjem« (Košir, 2003: 73). Novinarjevo delo ni samo postavljanje vprašanj, temveč postavljanje pravih vprašanj na pravem mestu ob pravem trenutku. Kaj takega je s pomočjo e-pošte težko doseči.

Slabosti e-intervjuja zato razumem kot:

- novinar intervjuvancu dopusti preveč časa, da se pripravi na odgovore
- novinar ne ve, ali mu v resnici odgovarja intervjuvanec (ali njegov predstavnik za odnose z javnostmi) in tako težje sodi o resničnosti informacij
- novinar dlje časa čaka na odgovor, ki ga morda nikoli ne bo prejel
- intervjuvanec novinarja lažje zavrne
- novinar je zelo vsiljiv, ko od intervjuvanca zahteva, da odgovore natipka in tako opravi tudi nekaj novinarjevega dela
- e-intervju izpusti zelo pomembno govorico telesa in govorico glasu

- novinar se nauči biti pasiven

3.4.1 Novinarjeva pasivnost

Ena slabih strani e-intervjuja je novinarjeva pasivnost, zaradi katere postane prej odgovoren človek le lutka v rokah intervjuvancev in finančne politike uredništva. »Novinar kot subjekt, kot temeljni nosilec novinarske dejavnosti, ki naj bi v skladu s svojo profesionalno kompetenco nadziral vse faze sporočanjskega procesa, se v tržnonovinarski praksi umika, njegove vloge pa prevzemajo nosilci ekonomske in politične moči« (Poler Kovačič, 2004: 14). Posledično se v novinarstvu pojavita rutinizacija in standardizacija (glej Poler Kovačič, 2004: 19), kar pomeni, da večina novinarskih izdelkov nastaja po istih komunikacijskih kanalih, v glavnem preko služb za odnose z javnostmi. Koširjeva pravi, da tri četrtine novinarskih prispevkov izvira iz pasivne predelave informacij, pri čemer »prevladuje ekonomski model minimalno aktivnega odkrivanja: novinarska besedila izhajajo iz sporočil za javnost, telefonskih klicev predstavnikov za odnose z javnostmi, gradiv drugih novinarskih organizacij, rutinskih preverjanj pri policiji in službah nujne pomoči ipd.« (Košir, 2003: 13).

Še vedno velja, da »je dober novinar tisti, ki zna novinarstvo (je profesionalec) in je hkrati dober človek« (Košir, 2003: 76). Dober človek, ki zna novinarstvo. Vedeti moramo, da znanje novinarstva pomeni razumevanje njegovega bistva in zavedanje, da novinarji niso in ne bi smeli biti samo podaljšana roka služb za odnose z javnostmi. Če oblikovanje informacij prepuščamo takšnim službam (kar se v zadnjem času sicer res vedno pogosteje dogaja), potem ima Koširjeva morda prav, ko se sprašuje, ali novinarstvo izumira (glej Košir, 2003: 107). »Odgovorno novinarstvo kot osnovno opravilo novinarjev izumira« (Košir, 2003: 63). To je trditev in ne več vprašanje.

Mnogi novinarji pravijo, da se e-intervjujem nikakor ne morejo izogniti, ker jih želijo intervjuvanci. Da nočejo govoriti drugače, da jih le tako lahko 'dobijo'. Šuen predlaga, da lahko v takšnem položaju »novinar po Biagijevi izbira med tremi možnostmi: napiše prispevek brez intervjuja; v prispevku pove, da je na vse mogoče načine prosil za intervju, a ga ni dobil; osebo skuša še enkrat pridobiti za sodelovanje« (Šuen, 1994: 56). Z ugotovitvijo se strinja tudi Repanšek, ki meni, da lahko novinar intervjuvancu,

ki na intervju ne pristane drugače kot preko e-pošte reče: »Oprosti, bom pa s kom drugim pripravil intervju« (Repanšek, 2005). In dodaja, da je to novinarska pravica in da novinarji pogosto pozabljajo, da so zastopniki javnosti – če od nekoga dolgo neuspešno pričakujejo intervju, lahko napišejo prispevek tudi o tem.

Popolnoma se strinjam z ugotovitvijo, da novinarji pogosto pozabljajo, da so zastopniki javnosti in imajo o osebi, ki ne želi sodelovati pri nastajanju intervjuja, pravico napisati prispevek v drugem žanru in se na tak način izogniti e-intervjuju.

4 PREDSTAVITEV ANKETNIH REZULTATOV

Da moja naloga ne bi izhajala le iz teoretičnih predpostavk, temveč iz čim realnejših izkušenj novinarja, intervjuvanca in bralca, sem se odločila za anketo med 250 naključnimi bralci. V vzorcu se je znašlo 110 moških in 140 žensk. 133 anketirancev je opravilo srednješolsko izobraževanje, 112 jih ima fakultetno izobrazbo, dva sta končala osnovno šolo, eden magisterij in dva doktorat znanosti[4].

Vsem sem razdelila vprašalnik (glej Prilogo A), s pomočjo katerega sem nameravala ugotoviti, kako pozorno anketiranci spremljajo intervjuje, ali jih zanima način priprave intervjuja in kaj menijo o e-intervjuju.

Po pričakovanjih so bili odgovori precej raznoliki, ker pa je moj vzorec vprašanih relativno velik, sem se odločila, da bom v predstavitvi rezultatov uporabila 2 odstotni prag. To pomeni, da bom odgovore, na katere bo odgovorilo manj kot pet anketiranih, statistično zanemarila. Rezultati v grafih so zaradi boljše preglednosti preračunani v odstotke.

4.1 Spremljanje tiskanih medijev

Ker sem od anketirancev želela izvedeti, kako gledajo na intervjuje, se mi je zdelo najprej smiselno vprašati, kakšne časopise spremljajo in kako pogosto. Rezultati ugotovitev so predstavljeni v naslednjih grafih.

[4] Anketirancev nisem spraševala, iz katerega dela države prihajajo, kljub temu pa si upam trditi, da so vprašalnik izpolnjevali v vseh delih Slovenije. Posredovala sem ga namreč nekaterim fakultetnim kolegom, ki so ga razdelili svojim znancem, sodelavcem in prijateljem v domačem okolju. Da so se vprašalniki vračali iz večine slovenskih pokrajin dokazujejo tudi odgovori na vprašanje o branosti medijev. Anketiranci so namreč med lokalne časopise uvrščali tako Gorenjski glas kot Dolenjski list, Primorske novice itd.

Graf 4.1: Pogostost spremljanja tiskanih medijev

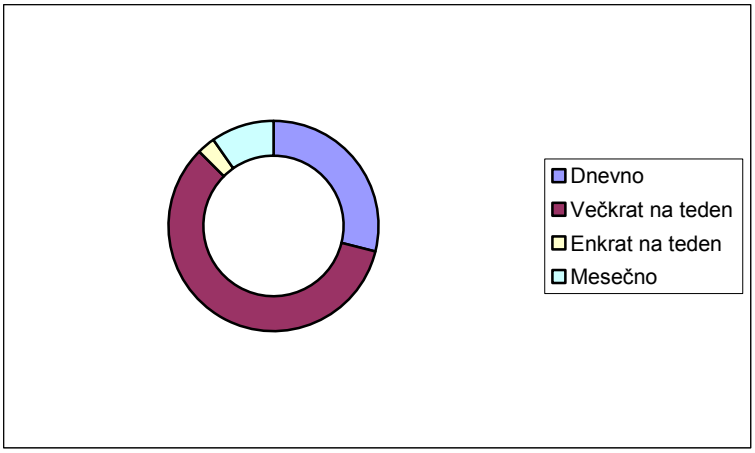

Graf 4.2: Branost tiskanih medijev

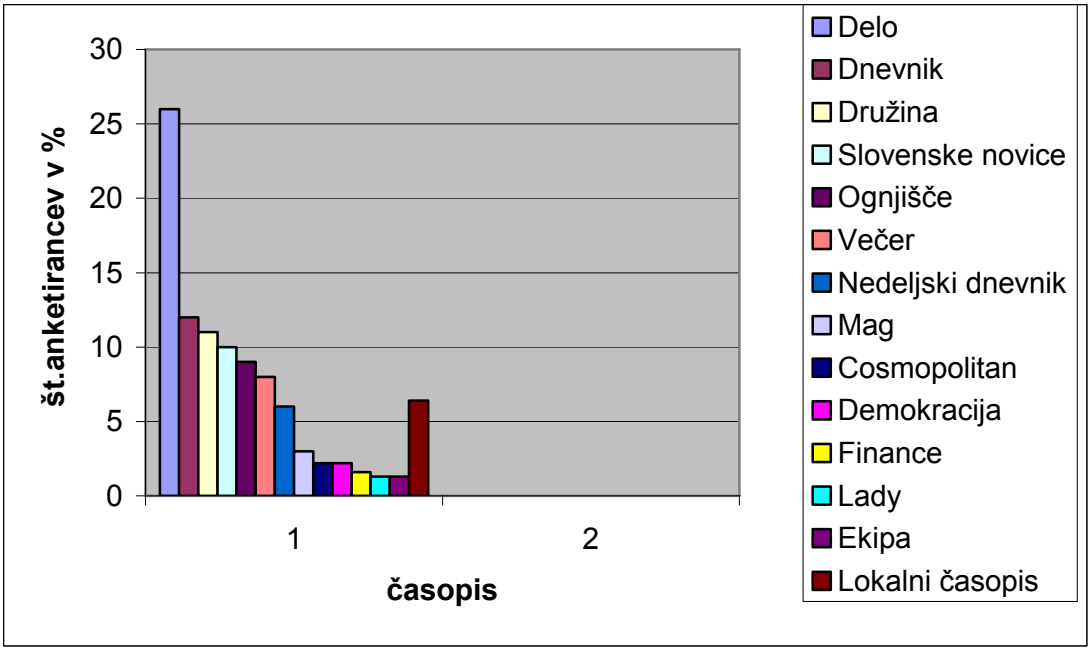

4.2 Vloga intervjuja

Preden sem bralcem postavila vprašanje o e-intervjuju in o njihovem pogledu na pomen nastanka intervjuja, sem želela dobiti še informacijo o vlogi, ki jo intervjuju pripisujejo. Ali spada med zanje bolj priljubljene žanre (predpostavljala sem, da bralci žanre poznajo in ločijo), kdaj ga preberejo in kako bi na splošno ocenili kakovost intervjujev v slovenskem tisku? Odgovori so predstavljeni v naslednjih grafih.

Graf 4.3: Priljubljenost žanrov

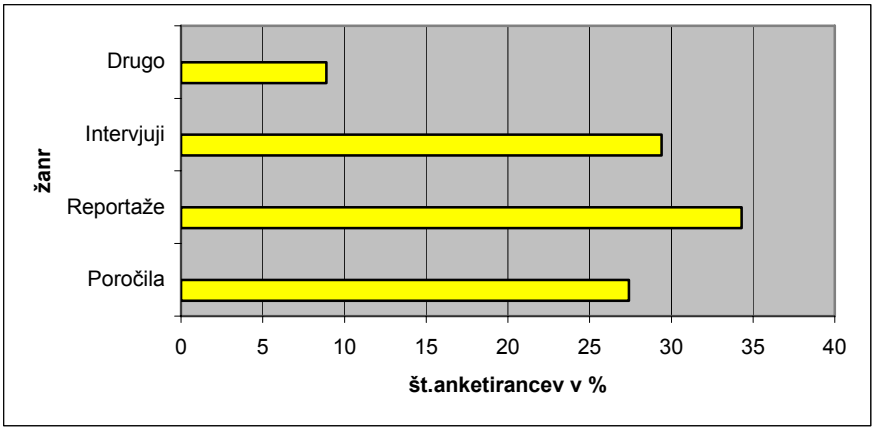

Graf 4.4: Okoliščine, v katerih bralec prebere intervju

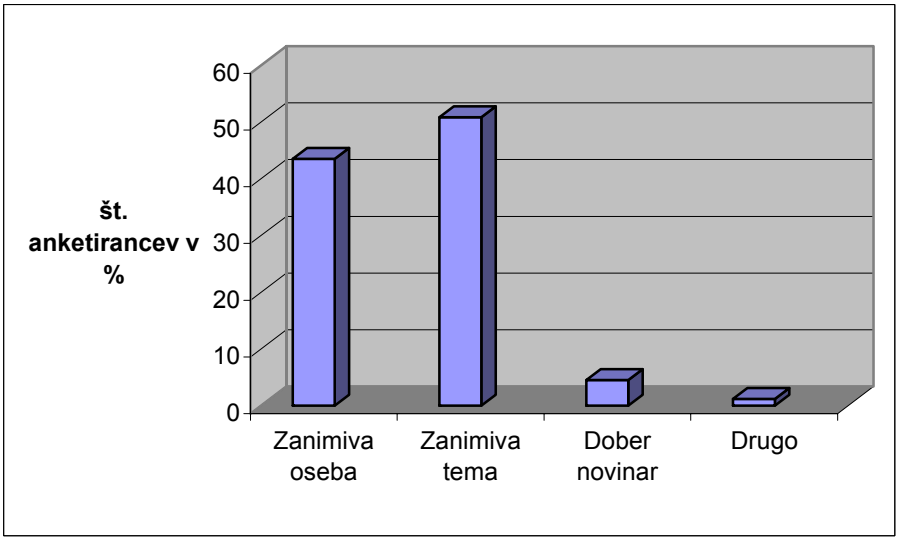

Graf 4.5: Kakovost intervjujev v slovenskem tisku

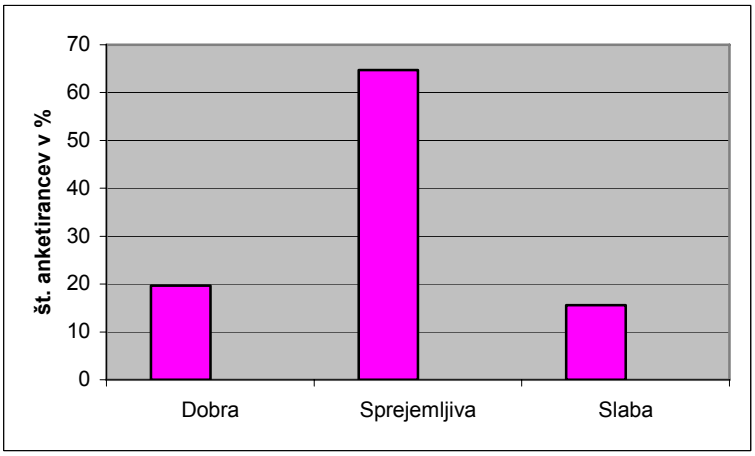

Ko sem bralce spraševala o oceni kakovosti intervjujev v slovenskem tisku, sem jim pustila tudi prostor, kjer sem jih prosila za utemeljitev. Deset jih je odgovorilo, da pogosto opažajo subjektivno vpletenost novinarja, po šest jih je zapisalo, da manjka iskrivosti in da so intervjuji preveč politično obarvani. Pet jih pravi, da jih bolj kot tisto, kar sprašuje novinar, zanima osebno življenje intervjuvanca, drugih pet pa, da iz intervjujev ponavadi dobijo premalo koristnih informacij. Štirje menijo, da se pri intervjujih pojavljajo odvečna vprašanja, štirje drugi pa, da so nekateri intervjuji boljši, drugi slabši. Dva sta odgovorila, da se jima zdijo intervjuji vnaprej dogovorjeni, eden pa, da so preveč agresivni.

4.3 Osebni stik

V nadaljevanju vprašalnika sem se približala e-intervjuju. Zanimalo me je, ali anketiranci menijo, da je za bralca osebno srečanje med intervjuvancem in novinarjem pri intervjuju bistveno, ali jim po prebranem intervjuju kdaj ostanejo vprašanja, na katera niso dobili odgovora, in ali kdaj pomislijo oz. opazijo, da je bil intervju najverjetneje pripravljen s pomočjo e-pošte. Odgovori na vprašanja so predstavljeni v naslednjih grafih.

Graf 4.6: Nujnost osebnega stika med novinarjem in intervjuvancem

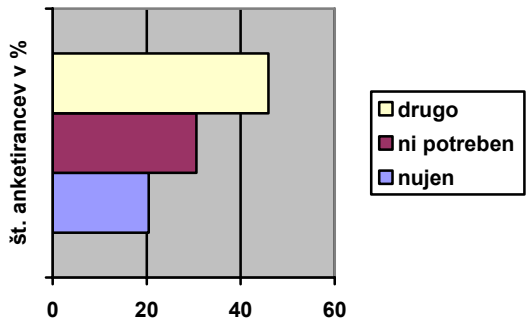

Medtem ko 20 odstotkov bralcev meni, da je osebni stik vsekakor bistvenega pomena za kvalitetno pripravljen intervju, nekateri opozarjajo (v grafu opredeljeni kot 'drugo'), da osebno srečanje ni nujno, če je intervju spoštljiv in neodvisen. Kar deset

anketirancev je zapisalo, da je pomen osebnega srečanja odvisen od vsebine intervjuja.

Graf 4.7: Neodgovorjena vprašanja po prebranem intervjuju

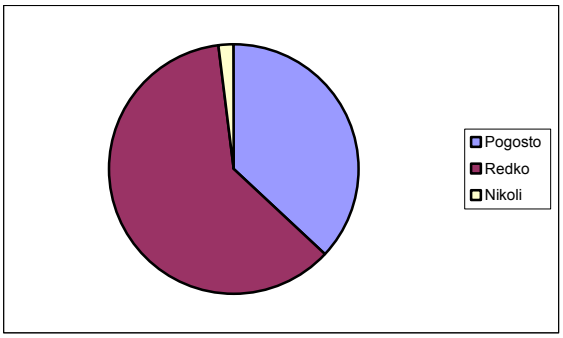

Bralce sem spraševala tudi, ali se dogaja, da jim po prebranem intervjuju ostanejo vprašanja, na katera intervjuvanec ni odgovoril, novinar pa jih ni vprašal. Presenetljivo jih je zelo malo odgovorilo, da se jim to ni zgodilo še nikoli, 61% jih pravi, da se kaj takšnega dogaja redko, 37 % pa je takšnih, ki menijo, da so primeri, ko novinar od intervjuvanca ne dobi vseh bralcu zanimivih informacij, pogosti.

Graf 4.8: Prepoznavanje intervjujev, pripravljenih preko e-pošte

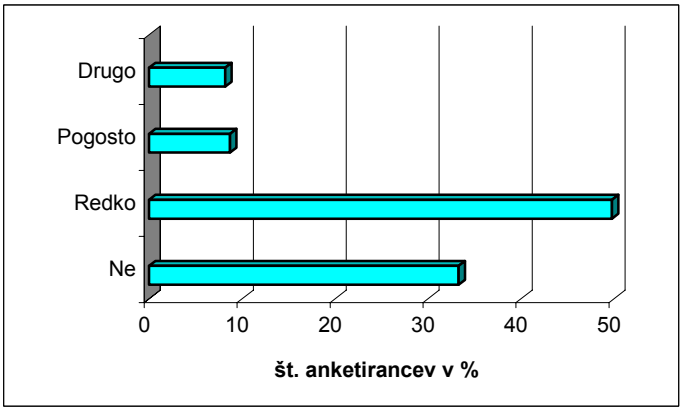

Med odgovori 'drugo' so štirje anketiranci zapisali, da intervjuje, ki so morda pripravljeni preko e-pošte prepoznajo le včasih, petnajst pa jih je zapisalo, da se o tem nikoli niso spraševali ali da jih način priprave intervjuja ne zanima.

4.4 E-intervju

V tem podpoglavju bom predstavila ugotovitve, ki sem jih pridobila v vprašanjih, namenjenih ugotavljanju bralčevega mnenja o e-intervjuju. Kaj meni o takšnem načinu novinarskega dela, ali želi vedeti, kako je intervju nastal, ali je potrebno e-intervjuje v tisku posebej označiti in ali e-intervju vpliva na informiranost bralca? Ugotovitve so prikazane v naslednjih grafih.

Graf 4.9: Mnenje o e-intervjuju

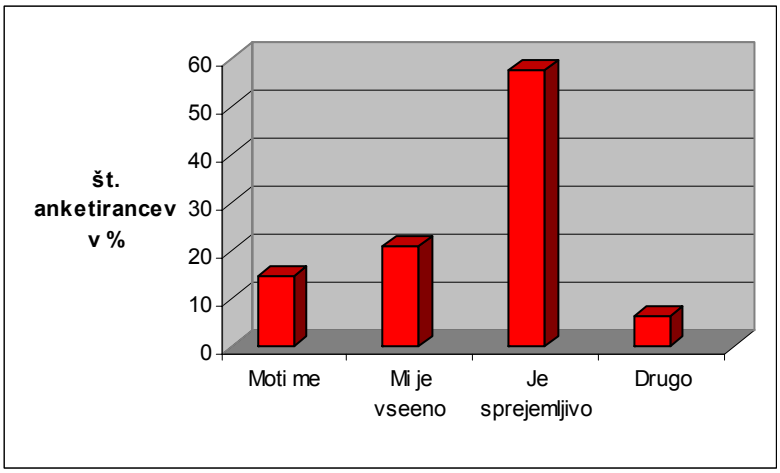

Anketiranci so imeli pri tem vprašanju možnost obkroževanja štirih odgovorov: 'moti me, ker se novinar ne potrudi dovolj' (v grafu predstavljen kot 'moti me'), 'mi je vseeno', 'je sprejemljivo, ni pa najboljše' (v grafu predstavljen kot je sprejemljivo) in 'drugo', kjer so imeli možnost pojasniti, kaj 'drugo' pomeni. Sedem tistih, ki so se odločili za zadnjo možnost, je zapisalo, da vztrajajo, da mora biti intervju oseben.

Graf 4.10: Bralčeva želja o informiranost o nastanku intervjuja

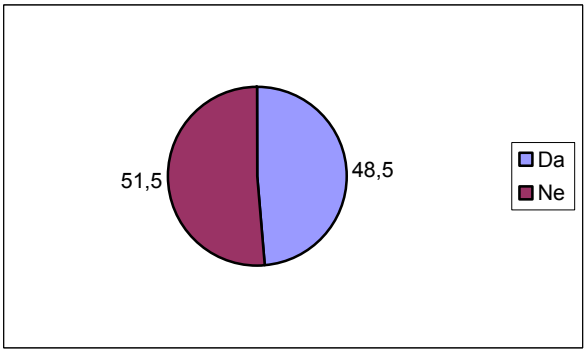

V grafu so pod 'da' opredeljeni tisti anketiranci, ki ob branju intervjuja želijo vedeti, kako je nastal, pod 'ne' pa tisti, ki se jim ta podatek ne zdi pomemben. Pri odgovoru so imeli anketiranci možnost, da sami zapišejo, zakaj imajo takšno mnenje. Večina anketirancev, ki želijo vedeti, kako je intervju nastal, je zapisala, da jih to zanima zaradi pomembnosti osebnega srečanja med novinarjem in intervjuvancem, deset jih meni, da novinar tako kaže iskrenost do bralcev, po sedem jih pravi, da so intervjuji z osebnim stikom bolj spontani in da lahko e-intervju predstavlja bolj premišljene odgovore. Štirje menijo, da je podatek pomemben, ker je pri e-intervjuju novinar prikrajšan za intervjuvančev odziv na vprašanja z obrazno mimiko, štirje pa, da je od načina nastanka intervjuja odvisna kakovost informacij. Vsi, ki so zapisali, da jih način nastanka intervjuja ne zanima, pravijo, da je tako zato, ker je bolj kot način nastajanja pomembna vsebina.

Graf 4.11: Informacija o nastanku intervjuja

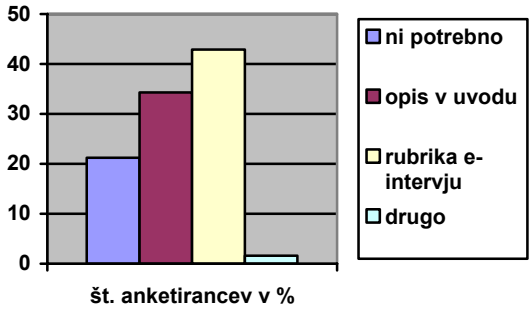

Tisti, ki so se opredelili pod 'drugo', so imeli tudi pri tem vprašanju možnost, da sami pojasnijo, ali se jim zdi informacija o nastanku intervjuja potrebna in kakšna naj bi bila. Dva anketiranca menita, da ni pomembno, kako novinar označi način nastanka intervjuja, pomembno je le, da je označen; dva predlagata, naj bo način priprave intervjuja omenjen ob novinarjevem podpisu, eden pa, da lahko novinar to pove med vprašanji.

Graf 4.12: Vpliv načina priprave intervjuja na informiranost bralca

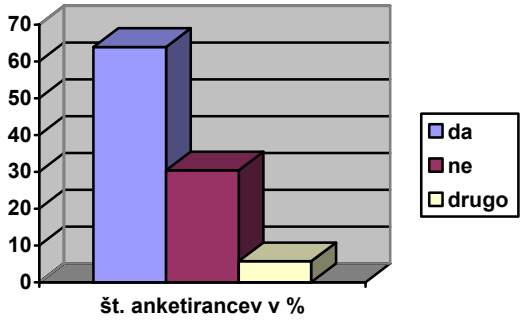

Pri tem vprašanju so imeli vsi anketiranci možnost, da poleg obkrožene izbire sami zapišejo, zakaj imajo takšno mnenje. Med tistimi, ki menijo, da intervju, ki je pripravljen le preko elektronske pošte vpliva na informiranost bralca, je največ takšnih (deset), ki so prepričani, da je tako zato, ker ima intervjuvanec možnost za premislek in se lahko na odgovore dobro pripravi. Nekateri drugi anketiranci menijo, da se lahko v e-intervjuju pojavijo napačne informacije, ker intervjuvanec pri neosebnem stiku ne more biti presenečen. Tisti, ki menijo, da način priprave intervjuja ne vpliva na informiranost bralca, pravijo, da zaupajo v verodostojnost odgovorov v tisku, tisti pa, ki so predstavljeni pod 'drugo', pravijo, da je vpliv na informiranost odvisen od intervjuvanca in novinarja.

Vprašanje, kjer me je zanimalo, ali bralci želijo vedeti, kako je intervju nastal in zakaj se jim to zdi pomembno, sem analizirala še glede na stopnjo izobrazbe anketiranih. Ugotovila sem, da 52 % anketiranih, ki imajo opravljeno srednjo šolo, ne zanima, kako je intervju nastal, 48 % pa jih meni, da je informacija o pripravi intervjuja pomembna. Pri anketirancih, ki so zaključili fakultetno izobraževanje, 48 % anketiranih meni, da podatek o pripravi intervjuja ni pomemben, 52 % pa, da je informacija za bralca pomembna. Ker so si rezultati zelo podobni, predvidevam, da stopnja izobrazbe ne vpliva bistveno na odnos do e-intervjuja.

5 ZNAČILNOSTI INTERVJUJEV V ANALIZIRANEM TISKU

V uvodu sem omenila, da se mi zdi za dobro razumevanje aktualnega stanja v tisku smiselno tudi spremljanje objavljenih intervjujev. Največ jih najdemo v različnih prilogah, saj v dnevnem tisku verjetno ni prostora, še manj pa je časa za takšen način novinarskega dela. Za namene diplomskega dela sem zato tri mesece spremljala priloge Dela: Ono, Polet in Sobotno prilogo. Sobotno prilogo sem podrobneje prebirala junija, julija in avgusta 2005, Ono in Polet pa septembra, oktobra in novembra 2005[5]. Priloge so se mi zdele zanimive, ker prihajajo iz iste časopisne hiše, opazila pa sem, da objavljajo različno poglobljene intervjuje. V naslednjih podpoglavjih bom na kratko opisala bistvene ugotovitve svojih opažanj.

5.1 Priloga Ona

V torkovi prilogi Ona sem žanr intervju zasledila v rednih rubrikah Fokus, Intervju in Ona (včasih tudi On) ter v redkejših rubrikah Aktualno in Svet v slikah.

Intervju v rubriki Fokus je v izbranih treh mesecih vedno obsegal sedmo stran priloge Ona in je tako predstavljal krajši intervju. Poleg standardne oblike *uvod, vprašanja – odgovori,* je bil ob koncu strani vedno dodan še podatek o kraju pogovora, času pogovora, prvem vtisu novinarja ali ekipe, splošnem počutju intervjuvanca in času za izpoved. Ta dodatek podatkov krajše imenujem NK, kar izvira iz 5K, ki jih poznamo v novinarstvu. Gre za pet vprašanj, na katera novinar nikoli ne sme pozabiti: kaj, kdo, kdaj, kje, kako. Zdi se, da skušajo v rubriki Fokus ta vprašanja nekoliko preoblikovati, jih zapisati in s tem bralcu vzbuditi občutek, da je informiran tudi o nastanku intervjuja. Avtor intervjuja tako očitno skuša odgovoriti na najnujnejša vprašanja, ki zanimajo bralca. 'NK' zato pomeni *najnujnejši K*.

[5] Sobotno prilogo sem analizirala posamezno, ker sem v preteklih letih opazila, da so intervjuji v njej bolj poglobljeni in tudi obsežnejši kot v drugih prilogah. Predvidevala sem, da bom za podrobno branje teh intervjujev potrebovala več časa, zato sem za spremljanje Sobotne priloge izbrala junij, julij in avgust. Ker sem vedela, da prilogi Ona in Polet objavljata krajše intervjuje in da jih je manj kot v Sobotni prilogi, sem sklenila, da zmorem spremljati obe prilogi hkrati. To sem naredila v septembru, oktobru in novembru.

V NK sem skoraj vedno našla podatek, ki je pripovedoval, da je bil intervju pripravljen osebno, kar je vselej potrdila tudi struktura vprašanj. V treh mesecih spremljanja sem našla le eno izjemo, ko je bil kraj pogovora opredeljen kot »vprašanja iz Ljubljane, odgovori iz Helsinkov«, pa tudi vprašanja v tem primeru niso imela podvprašanj (glej Prilogo B). Zato sklepam, da je bil intervju opravljen preko telefona ali preko elektronske pošte.

V rubriki Intervju pogovor med novinarjem in intervjuvancem ponavadi obsega štiri strani, temu pa je dodana še enostranska fotografija intervjuvanca. Vprašanja so vedno strukturirana tako, da lahko bralec sklepa, da se je novinar z intervjuvancem res srečal osebno. To včasih potrjujejo tudi opisi srečanja v uvodu ali kretenj med oklepaji v besedilu (glej Prilogo C).

Rubrika Ona oz. On obsega od dve do štiri strani, v začetku je dodana celostranska fotografija intervjuvanca, sestavljena pa je iz *uvoda*, *vprašanj in odgovorov* ter povzetkov nekaterih izjav intervjuvanca. Večinoma način srečanja ni opisan, čeprav je večkrat poudarjeno, kako se je intervjuvanec znašel med nami (glej Prilogo Č). V vseh analiziranih primerih struktura vprašanj nakazuje osebni stik.

V ostalih intervjujih, ki so se v izbranem času pojavili v rubrikah Aktualno in Svet v slikah, so se mi zdeli intervjuji pripravljeni bolj površno. Vprašanjem kljub praznim odgovorom niso sledila podvprašanja, zato dopuščam možnost, da je intervju pripravljen preko osebnega srečanja, a tudi možnost, da je intervju nastal preko elektronske pošte (glej Prilogo D).

5.2 Priloga Polet

V četrtkovi prilogi Polet se intervjuji redno pojavljajo v rubrikah Do nazga in Insider, zasledila pa sem jih tudi v rubriki Gladiator.

Rubrika Do nazga je vedno na šesti strani in predstavlja krajšo različico intervjuja. Vsebuje *uvod* in obliko *vprašanje – odgovor*, vendar se od drugih intervjujev razlikuje

po tem, da se vprašanja iz tedna v teden ponavljajo. Povsem ista vprašanja so torej postavljena različnim intervjuvancem. Ker uvod govori samo o intervjuvancu, je težko soditi, kako takšni novinarski prispevki nastanejo. Predvidevam pa lahko, da je elektronska pošta dober in učinkovit korak, saj novinarju v tej rubriki podvprašanj sploh ni *treba* postavljati oz. se to od njega ne pričakuje. Značilnost rubrike je tudi, da avtor prispevka nikoli ni podpisan. Med priloge sem uvrstila tri primere, vsakega iz enega meseca analiziranja, saj lahko tako najenostavneje primerjamo ponavljanje vprašanj (glej Priloge E, F in G).

V rubriki Insider so intervjuji očitno pripravljeni s pomočjo osebnega pogovora med intervjuvancem in novinarjem. Struktura vprašanj v večini primerov nakazuje na osebno srečanje, včasih k temu pripomore še opis telesne drže intervjuvancev (glej Prilogo H). Le v enem primeru se nisem mogla odločiti, ali je intervju resnično pripravljen preko osebnega pogovora ali pa gre morda za telefonsko ali elektronsko različico (glej Prilogo I).

V rubriki Gladiator v analiziranih primerih struktura vprašanj kaže na osebno srečanje med novinarjem in intervjuvancem.

5.3 Sobotna priloga

V času obštudijskega branja sem Sobotno prilogo spremljala kot eno najkvalitetnejših tiskanih prilog, v kateri sem vselej našla dobre intervjuje. Nič drugače ni bilo niti v času mojega intenzivnejšega spremljanja gradiva – nikoli se mi namreč ni zgodilo, da bi po prebranem intervjuju pomislila, da je bil morda opravljen preko elektronske pošte ali telefona. Čeprav je bil podatek o srečanju natančno opisan le redko, je vsebina pogovora in struktura vprašanj zanesljivo informirala tudi o intervjuvančevem značaju. Zdelo se je, da se je novinar v intervjuvanca resnično poglobil in ga dobro predstavil bralcem.

6 POGOVOR Z NOVINARJI

V upanju, da bom v diplomskem delu uspela prikazati tudi uporabo e-intervjuja v praksi, sem ves čas spremljanja objavljenih intervjujev beležila tudi njihove avtorje. Ob koncu analiziranja intervjujev v prilogah Ona, Polet in Sobotna priloga, sem pripravila seznam novinarjev, s katerimi sem želela govoriti. Žal vsi niso bili pripravljeni sodelovati, imela pa sem priložnost govoriti z dvema novinarjema in enim urednikom – vsak od njih prihaja iz uredništva druge priloge. Pogovore bom predstavila v naslednjih podpoglavjih.

6.1 Onina novinarka Nika Vistoropski

Novinarka Nika Vistoropski, ki piše za prilogo Ona, me je zanimala, ker sem ob spremljanju intervjujev zasledila nekaj primerov, kjer se mi je zdelo, da je intervju morda nastal preko e-pošte (glej Prilogo A). Z njo sem se pogovarjala 16. novembra 2005.

V pogovoru (glej Prilogo J) mi je povedala, da je že pripravljala intervju izključno s pomočjo elektronske pošte, čeprav tega ne počne rada. Zdi se ji, da je pri e-intervjuju preveč omejena in se ne more odzvati na intervjuvančeve odgovore, poleg tega pa se ji je že zgodilo, da je intervjuvanec iz kopice njenih vprašanj izbral le nekatera in odgovarjal zgolj na tista. Ko sva se pogovarjali, kako e-intervju pravzaprav poteka, mi je povedala, da včasih sploh ni v stiku z intervjuvancem. Svojo e-pošto naslovi na intervjuvančeve osebe za odnose z javnostmi, ti pa ji čez nekaj časa pošljejo odgovor, ki mu dodajo fotografijo, primerno za objavo. Zanimalo me je, zakaj kot novinarka sploh pristane na takšen način dela, ko pa vendarle ne ve, ali ji v resnici odgovarja intervjuvanec. Hitro mi je pojasnila, da je včasih že takoj, ko zaprosi za intervju, jasno, da je elektronska pošta edini možni način komuniciranja. Ali bo e-intervju ali pa intervjuja ne bo. Povedala je še, da k sreči takšen način dela ni njena ali stalna praksa priloge, saj ima(jo) največkrat domače sogovornike, s katerimi se večinoma uspejo dogovoriti za osebno srečanje.

Govorili sva še o primerjavi e-intervjuja s telefonskim, pri čemer mi je povedala, da se ji omenjena načina priprave intervjuja nikakor ne zdita podobna. Telefonski intervju, po njenem mnenju, še vedno vključuje osebni stik, saj lahko novinar na intervjuvanca vpliva že s prijaznostjo. Poleg tega lahko intervjuvanec preko telefona pove še več kot bi v živo, ker novinarja ne gleda v oči in se lahko počuti varnega.

Prednosti e-intervjuja novinarka One vidi v tem, da si lahko novinar sam razporedi čas, manj je finančnih stroškov, pridobijo pa tudi tisti, ki jim je lažje pisati kot govoriti (tako novinarji kot intervjuvanci). Bistvena pomanjkljivost je po njenem mnenju v strukturi vprašanj, ko se novinar ne more odzivati na intervjuvančeve odgovore. Kljub temu, da tudi sama v tisku prepoznava intervjuje, za katere sumi, da so e-intervjuji, meni, da posebno označevanje tako pripravljenih intervjujev ni potrebno. Tako je prepričana, ker se ji zdi e-intervju povsem legitimna oblika pridobivanja informacij. Kljub temu pa si ni znala ustvariti mnenja, ali e-intervju spada v pogovorno vrsto žanrov.

Po premlevanju pogovora z Niko Vistoropski sem bila nad njenimi odgovori vedno bolj presenečena. Pričakovala sem, da se v praksi že pojavljajo e-intervjuji (navsezadnje sem si zato tudi izbrala to temo diplomskega dela), nisem pa si upala pomisliti, da novinarji o njih ne razmišljajo veliko. Onini novinarki se zdi takšna oblika dela povsem legitimna, čeprav se zaveda, da e-pošto pošilja osebam za odnose z javnostmi in jo od njih tudi prejema ter torej z intervjuvancem ni niti v e-stiku. Ne glede na to, da e-intervjuja ne primerja s telefonskim intervjujem pravi, da je elektronski bistveno hladnejši, ker pri njem ne čutiš nobenega odziva intervjuvanca, meni, da bralce z označevanjem e-intervjujev ni treba obveščati o nastanku besedila. Še več, po njenem je to legitimna oblika pridobivanja informacij.

Čeprav je povedala, da e-intervjuji v njihovem uredništvu niso stalna praksa, vseeno menim, da je o njih vredno premisliti. Tudi novinarka sama je namreč povedala, da bomo takšen način dela vse bolj potrebovali in uporabljali. Menim torej, da se je e-intervjuju nemogoče izogniti, saj resnično prinaša prihranek časa in denarja, ki je v današnji družbi vse bolj pomemben. Kljub temu pa je novinar še vedno najprej odgovoren javnosti. Javnost ga sprašuje, novinarjeva naloga pa je, da jo informira in da to počne natančno in vestno (glej Kodeks slovenskih novinarjev, 2002). Ko torej

pridobi informacije, za katere ne more zagotoviti, da jih je resnično izrekel/zapisal intervjuvanec, naj javnost na to opozori.

6.2 Urednik priloge Polet, Boštjan Tadel

Z urednikom priloge Polet sem želela govoriti predvsem zaradi rubrike Do nazga, v kateri neznani avtor iz tedna v teden zastavlja ista vprašanja različnim intervjuvancem. Zanimalo me je, kdo je ta avtor in zakaj so se v uredništvu odločili za tak način intervjuvanja. Poleg tega me je zanimalo urednikovo stališče glede stroškov intervjuja – se res bolj 'splača' pripraviti e-intervju? Z Boštjanom Tadelom sem govorila 30. novembra 2005.

Tadel je poudaril (glej Prilogo K), da nima dobrega mnenja o e-intervjuju in da v njihovem uredništvu intervjujev ne pripravljajo na takšen način. Ko sem ga opozorila na svoja opažanja v rubriki Do nazga, mi je pojasnil, da skuša biti ta rubrika predvsem zanimiva, nima pa značaja intervjuja. Razumejo jo bolj kot osebno izkaznico intervjuvanca, zato v njej tudi nikoli ni podpisan novinar. Uredniku Poleta se zdi, da je dober intervju avtorsko delo in zato mora biti podpisan, če pa ne gre za intervju, temveč za osebno izkaznico, podpis avtorja ni potreben, saj gre za ekipno delo.

Slabost e-intervjuja vidi v odsotnosti osebnega srečanja med novinarjem in intervjuvancem, kar posledično pomeni tudi novinarjevo nezmožnost postavljanja podvprašanj. Poleg tega meni, da je e-intervju v resnici prispevek, ki ga ni napisal novinar, ampak intervjuvanec, včasih celo intervjuvančev predstavnik za odnose z javnostmi. Osnova dobrega intervjuja se mu še vedno zdi pogovor v živo – tudi kot urednik pravi, da zmanjšanje stroškov pri e-intervjuju ne odtehta vrednosti res dobro pripravljenega intervjuja, ki lahko nastane samo po osebnem srečanju intervjuvanca in novinarja. V uredništvu Poleta se še ni zgodilo, da bi intervjuvanec izrecno zahteval elektronsko obliko intervjuja, pa tudi, če bi se, Tadel pravi, da bi na takšno obliko komuniciranja pristal le, če bi šlo za resnično izjemno osebnost. Po njegovem mnenju intervjuvanci zahtevajo e-intervjuje takrat, ko namesto njih v resnici odgovarjajo predstavniki za odnose z javnostmi. Kljub temu pa e-intervjuja v tisku ne bi posebej

označil, saj meni, da novinar s tem popolnoma razvrednoti svoje delo in prizna, da je namesto njega delo opravil intervjuvanec.

Tudi urednik Poleta meni, da se e-intervjuji razlikujejo od telefonskih in da se pri pogovoru preko telefona novinar še vedno sreča z intervjuvancem, saj gre za živo komunikacijo, ki poteka v realnem času, kar za e-intervju ni mogoče trditi.

Tudi mnenje Boštjana Tadela se mi zdi zelo zanimivo. V nasprotju z mojimi pričakovanji je namreč njegova trditev, da e-intervju nima prednosti zaradi manjših stroškov. Prednosti ne vidi niti v pridobitvi časa, kar me iz urednikovega stališča resnično preseneča. Vendar ne želim poudariti, da je njegovo mnenje zgrešeno – prej nasprotno – ko berem o surovem času medijev (glej Košir, 2003), se mi zdi, da so uredniki, ki se navkljub stroškom borijo za pristni stik s človekom zares redki in občudovanja vredni. A sem se tudi ob razmišljanju urednika Poleta ustavila ob nekaterih točkah. Tadel se zaveda, da je e-intervju morda prispevek, ki ga je v resnici napisal predstavnik za odnose z javnostmi izbranega intervjuvanca in zato v svojem uredništvu uveljavlja načelo, da je treba intervjuje opraviti preko osebnega srečanja. Le v res izjemnem primeru, pravi, bi se morda odzval na pripravo intervjuja s pomočjo elektronske pošte, pa tudi za to so možnosti res majhne. Zdi se mu, da tisti intervjuvanci, ki zahtevajo e-intervju to počnejo zaradi dobre službe za odnose z javnostmi, ki odgovarja namesto njih. Ob tem pa meni, da bi novinar z označbo e-intervjuja v tisku razvrednotil svoje delo in povedal, da je namesto njega delal intervjuvanec. Zaključujem torej podobno kot v prejšnjem podpoglavju: novinar je še vedno najprej odgovoren javnosti, ki naj jo informira natančno in vestno. Če se novinar ali urednik zaveda, da je lahko e-intervju orodje odnosov z javnostmi, se mi zdi smiselno javnost na takšen način dela opozoriti.

6.3 Novinar Sobotne priloge, Uroš Škerl

Kot sem omenila že v poglavju 5.3 se mi zdijo intervjuji v Sobotni prilogi najkvalitetnejši med analiziranimi in vselej pripravljeni s pomočjo osebnega srečanja med novinarjem in intervjuvancem. Pogovor z Urošem Škerlom me je še posebej

zanimal, saj sem se spraševala, ali se način dela med uredništvi iste novinarske hiše resnično razlikuje in kakšno mnenje o e-intervjuju ima novinar priloge, ki ga očitno ne uporablja. Z Urošem Škerlom sem se pogovarjala 12. decembra 2005.

Povedal mi je (glej Prilogo L), da sam e-intervjuja še ni pripravil in da v profesionalne namene po elektronski pošti komunicira le, kadar pripravlja poročila in potrebuje uradno izjavo, žanra intervju pa se vselej loti tako, da se osebno sreča z intervjuvancem. Bistveno se mu zdi, da novinar opazi in zapiše intervjuvančeve kretnje, ki morda razkrivajo tudi njegovo osebnost. Bralec mora, po njegovem mnenju, spoznati odzive intervjuvanca. To se pri e-intervjuju ne more zgoditi, zato pri Sobotni prilogi novinarji potujejo v tujino tudi za intervjuvanje ene osebe. Pomembnejše intervjuvance, ki zahtevajo elektronsko različico intervjuja, Škerl počaka, dokler niso pripravljeni na osebno srečanje. Včasih se to zgodi šele po prenehanju funkcije, zaradi katere želim z intervjuvancem pripraviti intervju, vendar novinar Sobotne priloge pravi, da je z ljudmi pač treba govoriti, saj je to novinarsko delo, osebno srečanje novinarja in intervjuvanca pa bistveno za dober intervju.

Prednosti e-intervjuja prepoznava v pridobitvi časa in manjših stroških, vendar poudarja, da ti niso njegova skrb. Pomanjkljivosti vidi v izginotju podvprašanj, prezrti telesni govorici in nezmožnosti novinarjevega in intervjuvančevega soustvarjanja intervjuja. Škerl opozarja tudi, da je nekoč po osebnem srečanju intervjuvancu poslal še dodatna vprašanja, vendar je od petnajstih dobil le štiri odgovore. Tudi takšno izmikanje odgovorom je lahko očitna pomanjkljivost e-intervjuja.

Zato meni, da e-intervju ni primerljiv s telefonskim. Novinar pri elektronski različici intervjuja vloži še manj energije in truda kot pri telefonski, kjer vendarle nima časa za vmesni počitek in ne more odplavati z mislimi kot lahko pri e-intervjuju. A Škerlu se zdi, da bralec ni za nič prikrajšan, če je intervju pripravljen preko elektronske pošte. Po njegovem mnenju je za bralca pomembno le, da si vprašanja in odgovori smiselno sledijo. Posebno označevanje e-intervjuja v tisku ni potrebno, saj spada intervju med informativne žanre in zato tudi če je opravljen preko e-pošte, zadosti svoji osnovni funkciji.

Tudi misli novinarja Sobotne priloge sem si predstavljala drugače. Skoraj zagotovo sem vedela, da e-intervjujev ne pripravlja, pričakovala pa sem, da jim tudi nasprotuje. Škerl se ni opredelil ne za ne proti, ampak je poudaril, da je pogovor z intervjuvanci pač novinarsko delo, ki ga je treba opraviti malo zase, malo za bralce in malo za kolege novinarje. Osebno srečanje novinarja in intervjuvanca se mu zdi bistvenega pomena za dober intervju, kljub temu pa priznava, da je prednost e-intervjuja v manjših stroških in krajšem času. Te misli se mi zdijo povsem logične, manj pa razumem tiste, ko govorijo o bralcu.

V začetku je poudarjal, da mora bralec spoznati odzive intervjuvanca, nato pa nadaljeval, da je za bralca bistveno le, da si vprašanja in odgovori logično sledijo. Nisem prepričana, da logično zaporedje vprašanj in odgovorov bralcu že približa intervjuvančevo osebnost, ki naj bi jo spoznal preko intervjuvančevih odzivov. Poleg tega se mi ne zdi prepričljiva trditev, da podatka o načinu priprave intervjuja ni treba zapisati, ker je osnovna funkcija intervjuja informiranje. Bolj smiselna se mi zdi ugotovitev Tadela, ki se sprašuje, ali v e-intervjuju resnično odgovarja intervjuvanec. Če o tem dvomimo, ne gre več zgolj za vprašanje informiranja bralca, temveč za vprašanje natančnega informiranja bralca. Novinar Sobotne priloge o tem ni razmišljal, vseeno pa ga lahko postavim za zgled novinarjem, ki pripravljajo intervjuje. Zaveda se, da je njegovo delo pogovor z ljudmi in ga tako tudi opravlja.

7 AVTORSKE PRAVICE IN AVTORIZACIJA

7.1 Avtorske pravice

V dosedanjih poglavjih sem ugotovila, da je intervju zahteven žanr, ki se od drugih žanrov razlikuje tudi v tem, da v njem aktivno sodelujeta dva akterja: novinar in intervjuvanec. Ker obstaja verjetnost, da se soustvarjalca intervjuja ne bosta povsem pravilno razumela, se nekaj avtorjev sprašuje, ali je intervju smiselno avtorizirati. Intervjuvanec naj bi besedilo prebral pred objavo in dopolnil ali popravil vsebinske napake. Žal se v praksi dogaja, da želijo intervjuvanci popravljati preveč, zato obstaja tudi skupina strokovnjakov, ki se jim zdi avtorizacija povsem nesmiselna.

Za namene diplomskega dela se mi je zdelo vredno razmisliti, kako pomembna je avtorizacija pri e-intervjuju. Spraševala sem se tudi, kdo je nosilec avtorskih pravic klasičnega in e-intervjuja, saj sem pomislila, da so avtorske pravice obeh udeležencev v intervjuju lahko urejene drugače kot v drugih žanrih, ker akterja intervju soustvarjata.

V četrtem letniku študija je predavateljica pri predmetu Komunikacijske pravice dvakrat gostila Jaka Repanška, pravnega strokovnjaka za področje avtorskih pravic. Ta nam je med drugim povedal, da avtorske pravice delimo na materialne in moralne. Materialne delimo na uporabo dela v telesni obliki (reprodukcija), uporabo dela v netelesni obliki (javna priobčitev), uporabo dela v spremenjeni obliki (predelava, priredba). Moralne pa delimo na pravico do prve objave, pravico do priznanja avtorstva, pravico do spoštovanja dela in pravico do skesanja. Moralne in materialne avtorske pravice so absolutne, razlikujejo pa se v tem, da moralnih pravic v času življenja ni mogoče prenesti na drugo osebo, materialne pa se lahko prenesejo s pogodbo. Nosilec avtorskih pravic je avtor, torej fizična oseba, ki ustvari določeno delo. [6] Potemtakem lahko sodim, da je avtor novinar, ki pripravi intervju, ali pa, da sta avtorja tako novinar kot intervjuvanec. Kako je z avtorskimi pravicami v primeru intervjuja in e-intervjuja sem želela izvedeti neposredno od strokovnjaka, Jaka

[6] Zasebni zapiski predavanj pri predmetu Komunikacijske pravice v študijskem letu 2004/2005

Repanška. S pravnim strokovnjakom za področje avtorskih pravic v Sloveniji sem se sestala 16. novembra 2005.

V pogovoru (glej Prilogo M) mi je Repanšek povedal, da so avtorske pravice v primeru klasičnega intervjuja in e-intervjuja opredeljene enako.

Ob objavi je avtor vprašanj in odgovorov novinar, saj velja, da je intervjuvanec s tem, ko je pristal na intervju, svoje avtorske pravice prenesel na novinarja. Intervjuvancu ostanejo moralne avtorske pravice, kar pomeni, da novinar nima pravice intervjuvančevih besed spreminjati tako, da to ne bi bile več besede intervjuvanca. Avtor končnega izdelka je torej novinar, v intervjuju pa je zapisano tudi ime intervjuvanca. Naslovi so iz pravnega vidika domena urednikov, zato njim pripada tudi avtorska pravica.

Z intervjujem se v Sloveniji neposredno ne ukvarja noben pravni dokument. Tudi kodeks novinarske etike govori le o načinu priprave novinarskih vsebin. Če so intervjuvancu kršene moralne ali osebnostne pravice pri intervjuju, lahko novinarja prijavi na Novinarsko častno razsodišče, ga toži na podlagi obligacijskega zakonika ali uveljavlja pravico do popravka, o kateri govori Zakon o medijih. Repanšek je povedal, da tožb zaradi kršenja avtorskih pravic pri intervjuju še ni zasledil, pozna pa primere, ko so novinarje prijavili na častno razsodišče.

S pravnim strokovnjakom sem se pogovarjala tudi o dokazovanju avtorstva izjav, ki je po njegovem mnenju zelo pomembno. Če k predložitvi pozove sodišče velja za najboljši dokaz magnetogram; njemu enaka je elektronska pošta. Kot dokaz pa veljajo tudi pisni zapiski novinarja, kar se zdi zanimivo tudi Repanšku, ki tako pravi, zato ker velja, da je novinar oseba, ki goji višje standarde etike kot drugi.

Jaka Repanšek je želel še posebej poudariti, kaj je zanj intervju in kaj meni o e-intervjuju. Po njegovem mnenju pri intervjuju avtor vprašanj postavlja vprašanja, na katera pričakuje refleksivne, hitre odgovore. Zdi se mu, da lahko pri e-intervjuju na vprašanja odgovarja intervjuvanec ali pa njegovi svetovalci za odnose z javnostmi, predvsem pa ima intervjuvanec dovolj časa, da pripravi odgovore, ki se odlično berejo. Iz etičnih razlogov bi Repanšek e-intervju zato v tisku posebej označil, da bi

se lahko bralci sami odločili, kakšno stopnjo verodostojnosti mu pripisujejo. Po njegovem mnenju je e-intervju služba za odnose z javnostmi intervjuvanca in ga zato ne imenuje intervju, temveč 'kvaziintervju'. Umetnost intervjuja namreč vidi v tem, da novinar reagira na odgovore in zna pogovor peljati tako, da ujame čustveno komponento intervjuvanca.

7.2 Avtorizacija

V uvodu sem med hipotezami zapisala, da lahko intervju, ki nastane v obliki dopisovanja po e-pošti predstavlja nevarnost za zlorabo bralčevega položaja, saj lahko intervjuvanec odgovarja le na njemu všečna vprašanja in novinarju prepusti nalogo, da dopolni primanjkljaj do pravice javnosti do čim boljše informiranosti. Predvidevala sem, da je zaradi spodbuditve intervjuvanca k intenzivnejšemu sodelovanju pri nastanku intervjuja in preprečitve novinarjeve napačne interpretacije zapisanih odgovorov v tej obliki žanra priporočljiva avtorizacija.

Mnenja o avtorizaciji intervjuja se zelo razlikujejo. V prilogi J je Onina novinarka Nika Vistoropski povedala, da avtorizacija zahteva preveč dela in da se z njo začne seciranje teksta. Nasprotno je urednik Poleta (glej Prilogo K) povedal, da je v njihovem uredništvu avtorizacija prej pravilo kot izjema, saj ima z njo intervjuvanec možnost za preciznejšo formulacijo, hkrati pa se novinar in intervjuvanec izogneta morebitnim prepirom. Zatlerjeva in Repanšek menita, da je avtorizacija »opredeljena le v kodeksu novinarske etike, z namenom /…/ okrepiti zavest, da mora vesten novinar preveriti vsa dejstva in se raje odreči temu, da bi objavil nepotrjeno ali dvomljivo informacijo, kot da bi prizadel osebno čast kakega človeka« (www.media.forum.si).

V nadaljevanju članka pravita, da bi smela biti avtorizacija le dodaten 'ukrep' v prizadevanju za resnično in neponarejeno obveščanje in bi torej lahko pomenila preverjanje dejstev, nikakor pa ne vsebinskega spreminjanja enkrat podanih izjav in tudi ne spremembe stila pisanja ali uporabljenega izrazoslovja (glej tudi Prilogo M).

V novinarskem kodeksu iz leta 1991 je veljalo, da ima intervjuvanec pravico, da pred objavo intervju pregleda in odobri (glej Poler, 1997: 158), aktualni kodeks iz leta 2002 pa o avtorizaciji ne govori več izrecno. Melita Poler Kovačič pravi, da »/n/ovinarski etični kodeks obsega smernice, v skladu s katerimi naj bi novinar deloval in ki naj bi olajšale njegovo odločanje ter ravnanje« (Poler Kovačič, 2005: 194). Sklepam torej lahko, da so novinarji med letoma 1991 in 2002 ugotavljali, da avtorizacija povzroča preveč zapletov in je zato v novejšem kodeksu niso izrecno omenili. Govorim seveda o avtorizaciji pri klasičnem intervjuju.

Ker pri e-intervjuju novinar pošlje vprašanja in dobi odgovore, lahko na takšno pripravo intervjuja gledamo iz dveh vidikov: novinarjevo delo je precej zoženo, saj prispevek namesto njega pripravi intervjuvanec (in zato avtorizacija ni potrebna) ali pa ima novinar več možnosti, da bo izpustil pomembne podatke (in je zato avtorizacija še bolj potrebna). Tadel pravi (glej Prilogo K), da pri e-intervjuju avtorizacija verjetno ni potrebna, saj jo opravimo že s pošiljanjem vprašanj in odgovorov, Repanšek pa opozarja (glej Prilogo M), da daje novinar pri e-intervjuju intervjuvancu več časa in priložnosti, da se znajde in svoje odgovore previdno oblikuje. Predvidevam lahko, da avtorizacija zaradi večjega časovnega razkoraka med vprašanji in odgovori zato ni potrebna. S tem zavračam tudi svojo hipotezo iz uvoda, ko sem bila prepričana, da je avtorizacija orodje, ki pri e-intervjuju preprečuje novinarjevo napačno interpretacijo odgovorov. Zdaj menim, da je glede avtorizacije e-intervju v približno enakem položaju kot klasičen intervju. Pri obeh se namreč lahko zgodi, da bo novinar intervjuvančeve odgovore napačno interpretiral, kot se lahko pri obeh zgodi, da intervjuvanec v pogovoru ne bo pripravljen intenzivno sodelovati.

Tako se zdi, da ostajata obe možnosti. Novinar sam ve, kdaj je bistveno posegel v intervju (takrat je avtorizacija verjetno smiselna tudi pri e-intervjuju) in kdaj je odgovore na vprašanja ohranil v celoti (takrat pri e-intervjuju avtorizacija najbrž ni potrebna). V vseh primerih pa si je smiselno zapomniti, kaj avtorizacija sploh je.

SKLEP

V diplomskem delu sem želela predstaviti e-intervju, ki ga razumem kot žanr intervju, pripravljen izključno prek dopisovanja po elektronski pošti. Tema me je zanimala, ker se zavedam, da internet in e-pošta vse bolj prodirata tudi v novinarstvo, nisem pa si še znala predstavljati, v kakšni meri je preko e-pošte pripravljen tudi žanr, za katerega naj bi bil pogovor bistvenega pomena.

V začetku dela sem zgoščeno predstavila definiciji žanra in intervjuja. Sklenila sem, da je za namene mojega dela najbolj smiselno uporabiti besede Mance Košir, ki pravi, da je žanr tip novinarskega diskurza, za katerega je značilna določena forma, v kateri je upovedana snov, ki je izražena s tipičnimi jezikovnimi sredstvi (glej Košir, 1988: 31), intervju pa je empatičen dialog, ki se razvija neposredno med novinarjem in intervjuvancem z namenom, da bi javnosti sporočili novico o zanjo zanimivi temi ali osebi (glej Košir 1975: 21). V nadaljevanju dela sem se spraševala, kdaj je intervju uspešen in spoznala, da je ključ do takšnega intervjuja v korektnem odnosu med novinarjem in intervjuvancem, da naj med akterjema ne bi bilo ne prostorske ne časovne razlike (glej Erjavec, 1998: 66, 67), da je bistveno, da se intervju razvija neposredno (glej Košir 1975: 21) in da se prava odgovornost začne, ko je postavljeno novinarsko vprašanje (glej Košir, 2003: 22). Na podlagi ugotovljenega se zdi smiselno izpostaviti, da e-intervju ne more biti uspešen, saj se ne razvija neposredno, med akterjema pa je tako prostorska kot časovna razlika. Da pa ne bi svojih sklepov povzemala preveč površno, sem v naslednjem poglavju predstavila delitve intervjuja. Tudi tu sem se najbolj strinjala s Koširjevo, ki intervjuje med drugim deli glede na način vodenja: na ustne, pismene, telefonske, teleprinterske (glej Košir, 1975: 34). Ker je Koširjeva to delitev zapisala pred približno tridesetimi leti, se mi je zdelo vprašanje o umestitvi e-intervjuja v pogovorno vrsto žanrov še kako smiselno. Preverila sem, kam in zakaj je v žanrski teoriji umeščen klasičen intervju.

V drugem poglavju sem skušala predstaviti nekaj značilnosti interneta in elektronske pošte, nato pa ugotoviti, kakšen je vpliv e-tehnologije na novinarstvo. Sklenila sem, da se očitno nahajamo na zgodovinski točki, ko smo priča spremembi družbenih navad in lahko upravičeno pričakujemo tudi spremembo novinarskega dela. Zdi se, da

se bodo kmalu vsi sporazumevali prek svojih računalnikov – zakaj ne tudi novinarji? Na to vprašanje se mi je zdel najbolj smiseln odgovor Trošta, ki pravi, da gre kljub vsemu za novinarstvo, ki mora izpolnjevati kriterije, določene v normah in pravilih (glej Trošt, 2003: 32). Strinjala sem se, da naj bi novinarji vselej upoštevali svojo primarno nalogo natančnega informiranja javnosti, vendar v tem delu naloge še vedno nisem bila prepričana, ali lahko e-intervju to vodilo izpolnjuje. V nadaljevanju sem se zato spraševala, kakšen pomen pri nastajanju intervjuja ima dvosmerna komunikacija, in spoznavala, da novinar, ki ni prisoten pri intervjuju, ne pripada temu komunikacijskemu sistemu in posledično javnosti ni sposoben posredovati bistvenih informacij. Poleg dvosmerne komunikacije je za dober intervju pomembno tudi ohranjanje odnosa med akterjema po pogovoru, saj v komunikaciji obstajajo ovire, ki onemogočajo njeno uspešnost. Natančneje sem se o pomenu osebnega stika pri e-intervjuju spraševala v naslednjem podpoglavju, kjer sem ugotavljala, da sta internet in e-pošta zelo koristna vira za novinarje, a da se je treba navsezadnje z ljudmi še vedno pogovarjati. Zanimalo me je, ali je tudi komuniciranje preko e-pošte pogovor. Sklenila sem, da internetnega komuniciranja ne gre enačiti z osebnim stikom in to pojasnila s primerjavo med pijačo, ki jo imam pred seboj in pijačo, ki jo gledam v oglasnem sporočilu na televiziji. Le eno lahko zares okusim.

O prednostih in slabostih e-intervjuja sem razmišljala v tretjem poglavju. V začetku sem poskušala poiskati prednosti in slabosti osebnega stika, da bi se v nadaljevanju čim lažje odločila, kako pomembno osebno srečanje za intervju sploh je. Ugotovila sem, da živo srečanje prinaša nekaj, česar druge oblike komunikacije ne morejo: nebesedno govorico in možnost vživljanja v sogovornika. Ko sem se zavedla, da prednosti in slabosti e-intervjuja v literaturi še niso izrecno opredeljene, sem iskala prednosti in slabosti telefonskega intervjuja, prepričana, da sta si načina priprave intervjuja podobna, ker noben od njiju ne vključuje osebnega srečanja novinarja in intervjuvanca. Zdelo se mi je, da so prednosti osebne komunikacije za intervju bistvenega in nepogrešljivega pomena, a sem kljub vsemu vztrajala, da verjetno obstajajo tudi prednosti e-intervjuja in jih iskala v naslednjem podpoglavju. Racionalnost v času, prostoru in stroških, enostavnejša priprava prispevka, udobnost komuniciranja, večja natančnost pisnega sporazumevanja in novinarjev izhod, kadar druga oblika komuniciranja ni mogoča, so se mi zdele prepričljive prednosti. Najbolj so me nagovorili komercialni interesi, za katere sem v naslednjem podpoglavju

potrdila, da spodbujajo razširjenost e-intervjuja. S tem sem sprejela hipotezo, da se razširjenost e-intervjuja povečuje tako zaradi razvoja tehnologije kot zaradi komercialnih interesov. Ko sem skušala zbrati slabosti e-intervjuja, se je v ospredju pojavil podatek, da daje novinar pri e-intervjuju intervjuvancu preveč časa za premislek in poglobitev teme. S tem je potrjena hipoteza, da se lahko pri e-intervjuju intervjuvanec na vprašanja 'predobro' pripravi, saj mu novinar med vprašanjem in odgovorom pušča preveč časa za premislek. Poleg tega je očitna slabost e-intervjuja tudi v čakanju na odgovor, dvomu, ali na vprašanja v resnici odgovarja intervjuvanec, vsiljivosti novinarja, ko od intervjuvanca zahteva, da odgovore zapiše namesto njega, ignoriranju telesne govorice in govorice glasu ter novinarjevi pasivnosti.

V četrtem poglavju sem predstavila rezultate ankete, ki sem jo opravila med 250 naključnimi bralci. Spraševala sem jih, kako pogosto in katere tiskane medije berejo, katere žanre najraje spremljajo, v kakšnih okoliščinah preberejo intervju in kakšna se jim zdi kakovost intervjujev v slovenskem tisku. Zanimalo me je, ali menijo, da je oseben stik med novinarjem in intervjuvancem bistvenega pomena, ali imajo po prebranem intervjuju še vedno vprašanja za intervjuvanca in ali sami v tisku prepoznajo intervjuje, ki se jim zdijo pripravljeni preko e-pošte. Spraševala sem jih še, kakšno mnenje imajo o e-intervjuju, ali želijo vedeti, kako je intervju nastal, kako naj novinar po njihovem mnenju označi informacijo o nastanku intervjuja, in, ali menijo, da elektronski način priprave intervjuja vpliva na bralčevo informiranost. Anketiranci so na vprašanja odgovarjali z obkroževanjem možnih odgovorov, imeli pa so tudi možnost, da na dodatno črto zapišejo, ali menijo kako drugače in zakaj. Po analizi ankete sem ugotovila, da bralci intervju berejo, ko gre za zanimivo temo ali osebo in da se zdi večini anketirancev kakovost intervjujev v slovenskem tisku sprejemljiva. Mnenja o nujnosti osebnega stika novinarja in intervjuvanca so bila precej deljena, bolj odločno pa so anketiranci označili, da v tisku redko ali pa sploh ne prepoznavajo e-intervjujev. O takšnem načinu dela tudi sicer večinoma menijo, da je sprejemljiv, zelo različno pa so odgovarjali na vprašanje, ali želijo vedeti, kako je intervju nastal. Tudi mnenja o načinu označevanja e-intervjujev v tisku so bila v anketi zelo različna, bolj jasno pa so se bralci odločali, da elektronski način priprave intervjuja vpliva na informiranost bralca. Vprašanje, ali bralci želijo vedeti, kako je intervju nastal in zakaj se jim to zdi pomembno, sem analizirala še glede na stopnjo

izobrazbe anketiranih. Sklenila sem, da stopnja izobrazbe ne vpliva bistveno na odnos do e-intervjuja.

Po trimesečnem spremljanju objavljenih intervjujev v prilogah Ona, Polet in Sobotna priloga, sem svoje ugotovitve predstavila v petem poglavju. Na kratko lahko povzamem, da sem v Oni in Poletu 'osumila' nekaj prispevkov, da bi lahko bili pripravljeni preko e-pošte, v Sobotni prilogi pa se mi to ni zgodilo.

Z namenom, da bi bila moja naloga resnično čim natančnejša in bi vsebovala tudi odziv iz praktičnega novinarstva, sem obiskala novinarko One, urednika Poleta in novinarja Sobotne priloge. Pogovore z njimi sem predstavila v šestem poglavju, kjer sem opozorila tudi na zame sporne točke njihovega razmišljanja. Nika Vistoropski (Ona) je namreč povedala, da je že pripravljala e-intervju, čeprav tega ne počne rada. Opisala mi je celo postopek priprave in medtem razkrila, da včasih sploh ni v stiku z intervjuvancem, ampak le z njegovim predstavnikom za odnose z javnostmi. Prav zaradi možnosti, da namesto intervjuvanca odgovarja nekdo drug, se je zdel e-intervju sporen uredniku Poleta, ki mi je zagotovil, da v njihovem uredništvu intervjuje vselej pripravijo tako, da se novinar in intervjuvanec osebno sestaneta. Preko e-pošte občasno pripravljajo le rubriko Do nazga, ki je ne razumejo kot intervju, temveč kot osebno izkaznico predstavljene osebe. Zanimivo se mi je zdelo, da je Boštjan Tadel kljub svojemu nasprotovanju e-intervjuju povedal, da se mu obveščanje bralcev o načinu priprave intervjuja ne zdi potrebno. Tako je menil tudi Uroš Škerl (Sobotna priloga), ki sam e-intervjujev ne pripravlja in se zaveda, česa e-intervju v primerjavi s klasičnim ne vsebuje. Kot sem že omenila, niti Nika Vistoropski niti Boštjan Tadel niti Uroš Škerl ne menijo, da je treba bralca informirati o načinu priprave intervjuja. Drugače očitno menijo bralci, saj jih je približno polovica zapisala, da želijo vedeti, kako je intervju nastal. Tudi meni se zdi ta informacija za bralca zelo pomembna, saj se lahko na podlagi tega podatka odloča, kakšno verodostojnost bo pripisal intervjuju.

V zadnjem poglavju sem na kratko pregledala avtorske pravice pri intervjuju (e- in klasičnem) in vprašanje avtorizacije. Na področju avtorskih pravic sem skušala ugotoviti, kdo je avtor intervjuja in kdo avtor e-intervjuja. V pogovoru s pravnim strokovnjakom Jakom Repanškom sem izvedela, da so avtorske pravice pri klasičnem in e-intervjuju opredeljene enako in da velja, da je avtor intervjuja ob objavi novinar.

Intervjuvanec namreč, s tem, ko pristane na pogovor, svoje avtorske pravice prenese na novinarja – ostanejo mu le moralne avtorske pravice, kar ga varuje pred novinarjevim popačenjem izdelka. Z intervjuji se neposredno sicer ne ukvarja noben pravni dokument, z načinom njihove priprave pa se ukvarja novinarski etični kodeks. Če so intervjuvancu kršene avtorske pravice, lahko novinarja prijavi na častno razsodišče, lahko ga toži na podlagi obligacijskega zakona ali pa zahteva pravico do popravka. Glede na ugotovljeno lahko sklenem, da je novinarjeva napačna interpretacija intervjuvančevih odgovorov možna tako pri klasičnem kot pri e-intervjuju. Mojo hipotezo o priporočljivejši avtorizaciji zato zavračam, saj se o pomenu avtorizacije pri e- in pri klasičnem intervjuju sprašujemo enako. Sem pa v isti hipotezi omenila tudi nevarnost za zlorabo bralčevega položaja, ko intervjuvanec odgovarja le na njemu všečna vprašanja. Pri pogovorih z Niko Vistoropski in Urošem Škerlom sem ugotovila, da se v praktičnem novinarstvu tudi v resnici dogaja, da intervjuvanec odgovori le na izbrana vprašanja, analiza anket pa je pokazala, da več kot 60 odstotkov anketirancev meni, da elektronski način priprave intervjuja vpliva na bralčevo informiranost. Zato menim, da je bralca verjetno smiselno posebej opozoriti, da je intervju nastal preko e-pošte.

Ostalo mi je še eno pomembno vprašanje: ali lahko e-intervju uvrstimo v pogovorno vrsto žanrov? V nalogi sem opredelila, v kakšno vrsto žanrov in zakaj spada klasični intervju, omenila sem tudi vrste intervjuja in govorila o prednostih in slabostih telefonskega intervjuja in e-intervjuja. Na podlagi ugotovljenega tako sklepam, da e-intervju ne spada v pogovorno vrsto žanrov, saj ne poteka v realnem času in prostoru (glej Erjavec, 1998: 66), ne vsebuje empatičnega dialoga (glej Košir, 1975: 21) in od intervjuvanca ne zahteva takojšnjih in refleksivnih odgovorov (glej Prilogo M), kar so sicer tiste značilnosti intervjuja, ki ga uvrščajo v pogovorno vrsto žanrske teorije. Tudi če e-intervju poteka na več stopnjah komuniciranja, torej, če si novinar in intervjuvanec večkrat pošljeta e-pošto, pogovor ne poteka neposredno, ne vsebuje empatičnega dialoga in ne poteka v realnem času in prostoru – e-intervju torej tudi pri večstopenjskem komuniciranju ne vsebuje hitrih in refleksivnih odgovorov. Še več, novinar pri e-intervjuju nikoli ne ve, ali je na vprašanja v resnici odgovarjal intervjuvanec ali je to namesto njega počel predstavnik za odnose z javnostmi. Smiselno se zdi, da e-intervjuje v tisku posebej označimo in bralcem pustimo možnost, da se sami odločijo, ali jih razumejo kot sporočilo službe za odnose z

javnostmi ali kot (dober) intervju. S tem tudi zavračam hipotezo, da lahko e-intervju sodi v pogovorno vrsto žanrov, če poteka na več stopnjah komuniciranja.

Resnica je, da vedno večje razširjenosti e-intervjuja ne bo zaustavilo moje diplomsko delo ne kakšna druga znanstvena analiza. Tehnologija se razvija, jasne pa so tudi prednosti priprave intervjuja preko e-pošte. Zato želim še enkrat poudariti, da se zdi smiselno e-intervju v tisku posebej označiti in tako tudi v dobi rastočih tehnoloških danosti ostati novinarsko odgovoren, kar vključuje tudi natančno novinarsko delo in pravico javnosti do čim boljše informiranosti.

LITERATURA

1. Alspach, Ted (1996): *Elektronska pošta na internetu.* Izola: DESK.
2. Bajt, Drago (1993): *Pišem, torej sem. Priročnik za pisanje.* Maribor: Obzorja.
3. Bilwet (1999): *Medijski arhiv.* Ljubljana: ŠOU, študentska založba.
4. Bond, F. Fraser (1955): *An Introduction To Journalism.* New York: The Macmillan Company.
5. Branston, Gill; Stafford, Roy (1996): *The Media Student's Book.* London: Routledge.
6. Branston, Gill; Stafford, Roy (2003): *The Media Student's Book.* London, New York: Routledge.
7. Brook, Michael (1996): *Zbliževanje in ujemanje.* Kranj: Ganeš.
8. Critical Art Ensemble (1999): *Elektronska državljanska nepokorščina.* Ljubljana: Sorosov center za sodobne umetnosti.
9. (ur.) Dolinar, K.; Knop, S. (1994): *Leksikon Cankarjeve založbe.* Ljubljana. Cankarjeva založba.
10. Domijan, Aljoša (2000): Slovenija, informacijska družba. V Jaro Berce (ur.): *Informacijska družba kot izziv Sloveniji: javna pridobitev mnenj.* Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
11. Dunne, Susan (1995): *Interviewing Techniques for Writers & Researchers.* London: A&C Black.
12. Erjavec, Karmen (1998): *Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka.* Ljubljana: Jutro.
13. Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost.* Ljubljana: FDV.
14. Fromm, Erich (2002): *Človek za sebe. Psihološka raziskava etike.* Ljubljana: Amalietti&Amalietti, d.n.o.
15. Hagne, Paul (1993): *Interviewing.* London: Kogan Page.
16. (ur.) Jones, Steven.G (1998): *Cybersociety 2.0, Revisiting Computer-Mediated Communication and Community.* London, New Delhi: Thousand Oaks.
17. (ur.) Kawamoto, Kevin (2003): *Digital Journalism; Emerging media and the Changing Horizons of Journalism.* Inc.USA: Rowman&Littlefield.
18. Kragelj, Boris (2002): *Evalvacija spletnih predstavitev.* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

19. Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva.* Ljubljana: Kmečki glas.
20. Košir, Manca (1975): *Intervju v sodobnem slovenskem tisku.* Diplomska naloga, Ljubljana: FSPN.
21. Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst.* Ljubljana: DZS.
22. Košir, Manca; Ranfl, Rajko (1996): *Vzgoja za medije.* Ljubljana: DZS.
23. Košir, Manca (2003): *Surovi čas medijev.* Ljubljana: FDV.
24. Košir, Manca; Čepič, Mitja (2004): Kdo govori v intervjujih slovenskega tiska? V Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri.* Ljubljana: FDV.
25. Lieberman, David J. (2002): *Z ljudmi je treba znati.* Kranj: Ganeš.
26. Luthar, Breda (1992): *Čas televizije.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
27. Matthews, Andrew (2000): *Bodi srečen z ljudmi.* Žalec: Sledi.
28. Miller, Lisa C. (1998): *Power Journalism; Computer-Assisted Reporting.* Florida: Harcourt Brace&Company.
29. Milosavljevič, Marko (2003): *Novinarska zgodba.* Ljubljana: FDV.
30. Milosavljević, Marko (2005): Intervju: metoda dela in novinarski žanr. V Melita Poler Kovačič; Karmen Erjavec (ur.): *Uvod v novinarske študije.* Ljubljana: FDV.
31. Novak Škarja, Barbara; Trtnik, Boštjan; Krapež, Brane; Orehovec, Damir; Ivandič, Leo; Leskovar, Nina; Bokan, Renata; Grdina, Rožana; Rebolj, Suzana; Periček Krapež, Vesna (2004): *Od čustvene inteligence do modrosti srca.* Ljubljana: CDK, Zavod za izobraževanje, vzgojo, razvoj in kulturo.
32. Oblak, Tanja (2003): *Izzivi e-demokracije.* Ljubljana: FDV.
33. Poler, Melita (1997): *Novinarska etika.* Ljubljana: Magnolija.
34. Poler Kovačič, Melita (2004): *Novinarska (iz)virnost. Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi.* Ljubljana: FDV.
35. Poler Kovačič, Melita (2005): Utemeljeno moralno presojanje v novinarstvu. V Melita Poler Kovačič; Karmen Erjavec (ur.): *Uvod v novinarske študije.* Ljubljana: FDV.
36. Rheingold, Howard (2004): *Ne-vidne množice.* Ljubljana: Vale-Novak, Mobitel.

37. Schumacher, Michael (1990): *The Writer's Complete Guide to Conducting Interviews. Writer's digest book.* Ohio: Cincinnati.
38. Spassov, Orlin (2003): Community-net. V Franc Trček (ur.): *Community-net in South and East Europe.* Ljubljana: FDV.
39. Škerlep, Andrej (1997): *Komunikacija v družbi, družba v komunikaciji.* Ljubljana: FDV.
40. Šuen, Matjaž (1994): *Preiskovalno novinarstvo.* Ljubljana: FDV.
41. Šuhel, Peter (2000): Slovenija v informacijski družbi. V Jaro Berce (ur.): *Informacijska družba kot izziv Sloveniji: javna pridobitev mnenj.* Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
42. Trošt, Matjaž (2003): *Izzivi spletnega novinarstva: analiza spletnih strani izbranih evropskih časopisnih hiš.* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

VIRI

1. (2005): Andrijana. *Polet* (47), 6.
2. (2005): Daneja. *Polet* (43), 6.
3. (2005): Jurij. *Polet* (39), 6.
4. Kovačič, Hermina (2005): Poznate večji užitek kot skuhati večerjo? *Ona* (42), 20-22.
5. Lucu, Jaka (2005): »Izgubili smo, ljudje pa so kar stali in ploskali.« *Polet* (40), 16-19.
6. Milek, Vesna (2005): *Ljubezen v času sms.* Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=2ce7223d4158e935d15fcaa31fbfd06104 &source=Sobotna+priloga (8. november 2005).
7. *Ona,* 6.septembra 2005 – 29.novembra 2005.
8. Pfeifer, Vesna (2005): Strah je popolnoma utemeljen. *Ona* (41), 24-25.
9. *Polet,* 1.septembra 2005 – 24.novembra 2005
10. Prijatelj, Maja (2005): »Kupi dobro stvar, naredi dobro delo in bodi dobre volje.« *Polet* (45), 16-19.
11. *Sobotna priloga*, 4.junija 2005 - 27. avgusta 2005.
12. Sreenivasan, Sree (2005): *I Hate E-mail, Part I.* Dostopno na http://www.poynter.org/column.asp?id=32&aid=89699 (26. oktober 2005).
13. Türk, Danilo (2004): *Na začetku je bil Hamurabijev zakonik.* Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=fb401da62ef36bfae50d29f0fd4ef27004&source=Sobotna+priloga (23. november 2005).
14. Vistoropski, Nika (2005): Bistveno merilo uvrstitve je denar. *Ona* (35), 7.
15. Vistoropski, Nika (2005): Nisem filmska zvezda. To je samo fantazija. *Ona* (44), 8-12.
16. Zatler, Simona; Repanšek, Jaka (2002): *Intervju in avtorizacija.* Dostopno na http://www.media-forum.si/slo/izobrazevanje/komunikacijske-pravice/program-2002/intervju-avtorizacija-zatler.pdf (17. november 2005).
17. Pogovor z Niko Vistoropski, novinarko One, Ljubljana, 16. november 2005.
18. Pogovor z Boštjanom Tadelom, urednikom Poleta, Ljubljana, 30. novembra 2005.

19. Pogovor z Urošem Škerlom, novinarjem Sobotne priloge, Ljubljana, 12. decembra 2005.
20. Pogovor z Jakom Repanškom, pravnim strokovnjakom za področje avtorskih pravic, Ljubljana, 16. november 2005.

PRILOGE

Priloga A: Vprašalnik anketirancem

»Novinarstvo
se začne s postavljanjem vprašanj
in iskanjem odgovorov.«
(Lisa C. Miller)

Gaberke, 28. 10. 2005

Spoštovani!

Dovolite mi, da se najprej predstavim.

Sem Mojca Krajnc, absolventka novinarstva na Fakulteti za družbene vede, ki pripravljam svojo diplomsko nalogo z naslovom 'e-intervju', pod mentorstvom dr. Sonje Merljak Zdovc.

Na vas se obračam, ker upam, da bom tudi z vašo pomočjo pripravila diplomsko nalogo, ki je zamišljena kot raziskava današnjega stanja in ugotavljanje ustreznosti nekaterih novinarskih metod, kar se gotovo tiče vseh bralcev, poslušalcev ali gledalcev – tudi vas. Vprašalnik je anonimen in bo uporabljen izključno za raziskovalne namene moje diplomske naloge.

Prosim vas torej, da izpolnite naslednji vprašalnik in mi ga čimprej, najkasneje pa do 18. novembra 2005, vrnete. Vprašalniki so razdeljeni naključno, s pomočjo mojih znancev in prijateljev. Tisti, ste ga prejeli preko elektronske pošte, ga lahko tudi vrnete v tej obliki.

Nikar pa ne pozabite: izpolnjeni vprašalnik vsakega od vas je zelo pomemben, saj bom le s širokim pregledom obravnavanega področja lahko pripravila res uporabno nalogo.

Najlepša hvala za vašo pripravljenost in pomoč!

VPRAŠALNIK:

1. Katere časopise ali revije prebirate?
   a. Delo
   b. Večer
   c. Dnevnik
   č. Drugo: _____

2. Kako pogosto berete tiskane medije?
   a. Vsak dan
   b. Nekajkrat na teden
   c. Mesečno
   č. Drugo: _____

3. Kateri novinarski žanri se vam zdijo najbolj zanimivi?
   a. Poročila
   b. Reportaže
   c. Intervjuji
   č. Drugo: _____

4. Intervju preberete, kadar:
   a. Predstavlja zanimivo osebo
   b. Predstavlja zanimivo temo
   c. Je podpisan meni znan in všečen novinar
   č. Drugo: _____

5. Kako bi ocenili kakovost intervjujev v slovenskih tiskanih medijih in zakaj (na črti spodaj)?
   a. dobro
   b. sprejemljivo
   c. slabo
   č. nesprejemljivo

6. Ali se vam zdi osebni kontakt med novinarjem in intervjuvancem bistvenega pomena za kvalitetno pripravljen prispevek?
   a. Da, vsekakor
   b. Ne, osebno srečanje ni potrebno
   c. Drugo: _____

7. Se vam kdaj zgodi, da vam po prebranem intervjuju ostanejo neodgovorjena vprašanja o predstavljeni temi ali osebi?
   a. Pogosto
   b. Redko
   c. Nikoli
   č. Drugo: _____

8. Ali kdaj opazite, da je bil intervju najverjetneje pripravljen s pomočjo elektronske pošte?
   a. To se mi še ni zgodilo
   b. Zelo redko
   c. Pogosto
   č. Drugo: _____

9. Kaj mislite o pripravi intervjuja s pomočjo elektronske pošte?
   a. Moti me, ker se novinar ne potrudi dovolj
   b. Mi je vseeno
   c. Je sprejemljivo, ni pa najboljše
   č. Drugo: _____

10. Ali želite vedeti, kako je intervju nastal (v pogovoru ali preko elektronske pošte); se vam to zdi pomembno - zakaj?
    a. Da; _____

    b. Ne; _____

11. Kako naj bi, po vašem mnenju, novinar označil elektronsko pripravljen intervju?
    a. Označevanje ni potrebno
    b. V uvodu naj napiše, kako je intervju nastal
    c. Rubrika naj se poimenuje 'e-intervju'
    č. Drugo: _____

12. Ali se vam zdi, da elektronsko pripravljen intervju vpliva na informiranost bralca, ker je sogovornik vprašanja poznal vnaprej, kako?
    a. Da; _____
    b. Ne; _____
    c. Drugo: _____

13. Prosim, da obkrožite podatek o vašem spolu in stopnji izobrazbe.
    a. moški
    b. ženska
    c. Srednja šola
    č. Fakulteta
    d. Drugo: _____

Hvala, ker ste prišli do konca.

Zares bom vesela, če boste izpolnjeno anketo vrnili (poslali na moj naslov; jo izročili komu, ki me pozna; mi jo poslali preko elektronske pošte ...). Ob koncu lista so napisani moji podatki, če me morda želite še kaj vprašati ali še kaj predlagati, pred njimi pa sta prazni črti, če vam je morda zmanjkalo prostora in želite še kaj dopolniti.

Še enkrat se vam najlepše zahvaljujem za sodelovanje!

Mojca Krajnc
Gaberke 254, 3325 ŠOŠTANJ
03/589-32-52 ali 051/350-254
mojcica@siol.net

Priloga B: Rubrika Fokus, 6. septembra 2005

Bistveno merilo uvrstitve je denar

Prof. dr. Ivan Leban je predavatelj anorganske kemije na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani. Ko je postal znan seznam 500 najboljših univerz na svetu in Slovenije ni bilo na njem, se ni pretirano obremenjeval. Glede rangiranja univerz je precej skeptičen. Ve, da se ljubljanska spopada z množičnim študijem in da je visokošolski študij na treh univerzah v Sloveniji preveč državno reguliran, hkrati pa precej premalo financiran v primerjavi s srednjim in osnovnim šolstvom. A ostaja evropsko primerljiv.

Sprašuje: Nika Vistoropski
Foto: Matej Družnik

Med tremi najboljšimi univerzami na svetu so Harvard, Cambridge in Stanford. Zakaj?

Lestvičenje univerz je ameriška iznajdba in omenjene so med najboljšimi predvsem zaradi upoštevanja različnih meril, ki jih mi enostavno ne moremo izpolniti. Bistveno merilo uvrstitve je denar. Z dovolj denarja lahko zaposliš najboljše učitelje, si pridobiš najboljšo opremo in privabiš najboljše študente.

2003. je bila Univerza v Ljubljani uvrščena med 451. in 500. mestom šanghajske lestvice. Naslednje leto ob spremembi meril Ljubljane ni bilo več na seznamu.

Šanghajska lestvica ocenjuje predvsem raziskovalne univerze in vse, kar je vezano na dosežke njihovih učiteljev in raziskovalcev. Visoko uvrščene so tiste, ki imajo nobelovce in raziskovalce, ki so pogosto citirani ter objavljajo v revijah, kot sta Science in Nature. Četudi so v Šanghaju ocenili precej univerz, so objavili le prvih petsto. Ko je ljubljanska izpadla s seznama, sem šanghajske statistike povprašal za razlog – pa so mi sporočili zgolj, da smo zelo blizu 500. mesta. Pri lestvičenju je le treba omeniti, da obstaja med drugimi tudi španska lestvica univerz, kjer se je ljubljanska uvrstila na 332. mesto na svetu (122. v Evropi), mariborska univerza pa na 733. mesto na svetu. Menim pa, da lestvice niso bistvene. Prizadevati si moramo, da bodo vse tri slovenske univerze kakovostne. To bomo dosegli le z odličnimi učitelji, motiviranimi študenti, dobro opremo in dovolj izdatnim financiranjem.

Ljubljanska univerza ima nemalo težav. Vsekakor bi bilo nujno dvigniti raven poučevanja, raziskovanja, spremeniti kakovost študijske tehnologije ...

Ljubljanska univerza je velika, povsem evropska – nanjo smo Slovenci lahko ponosni – vendar s podobnimi težavami, kot jih najdemo tudi na univerzah v drugih evropskih prestolnicah. Strinjam se, da bi morali imeti na univerzah »centre odličnosti v raziskovanju«, hkrati pa tudi »centre odličnosti v poučevanju in učenju«. Vse to pa je le povezano z dodatnim denarjem. Vsekakor moramo tudi študentom zagotoviti ustrezno visok bivalni standard. Pregovor, ki ga vsi poznamo, pravi: Za mal' d'narja mal' muz'ke. To velja tudi za visoko šolstvo. Zavedati se moramo še, da investicija v šolstvo nikoli ni bila zgrešena naložba.

Na svetu je okoli 16.000 visokošolskih institucij in mladi danes želijo v tujino, ker podcenjujejo možnosti v Sloveniji. Imajo prav?

Slovenski študenti bi morali del študija opraviti v mestu, kjer niso bili rojeni – tako bi se navadili samostojnega življenja. Je pa tudi res, da imamo povsem evropsko primerljivo visoko šolstvo in da bi morali študenti pogosteje preverjati kakovost svojih učiteljev, če tega že ne stori država. Na medmrežju obstajajo baze podatkov, kjer lahko enostavno ugotovite, koliko so odmevni dosežki učiteljev, ki učijo na slovenskih univerzah (http://www.izum.si).

Ker pa je kakovost življenja v Sloveniji zelo visoka, je in bo mobilnost slovenskih študentov razmeroma nizka – podobno, kot je na Švedskem. Vsi se radi vračamo domov.

Kraj pogovora: vprašanja iz Ljubljane, odgovori iz Helsinkov
Čas: 31. avgust, okoli 19.30
Naš prvi vtis: profesor že ve
Njegovo splošno počutje: dobrovoljno
Čas za izpoved: neomejen

Priloga C: Rubrika Intervju, 15. novembra 2005

EKSKLUZIVNO

Nisem filmska zvezda. To je samo fantazija.

Sprašuje: Nika Vistoropski

Glede na prebiranje tujih medijev sem upravičeno pričakovala pravo arogantno hollywoodsko zvezdo, ki brez avtorizacije ne pove niti, kaj je jedla za zajtrk. Za to sta bili krivi tudi ne ravno simpatični agentki, ki sta me pred intervjujem obveščali le o tem, česa se ne sme. Zasebno – ni vstopa. Priznati moram, da si nisem preveč obetala. In ko sem čakala pred apartmajem v hotelu, da bi se prikazala bujnolasa Američanka, so se mi po glavi podile zgolj misli – ah, Andie, naj gre ta cirkus čim prej mimo.

Po hodniku je prihajala v kostimu iz sivega tvida ter v visokih črnih škornjih, v rokah je trdno držala fotoaparat, nekdo pa mi je prišepnil, da je ta vikend v Ljubljani fotografirala kot prava turistka. Za trenutek se je ustavila, ustnice oblikovala v svoj filmski nasmešek, se obrnila na peti in odprhutala v apartma. Da, preživela sem pogled na Andie MacDowell.

Ko smo pozneje pohlevno vstopili za njo in se predstavili, se je ustrežljivo usedla za mizo in čakala na prvo vprašanje. Ni kaj, res zelo prijazna ženska. Nismo si domišljali, da je pogovor z novinarkama v tistem trenutku edina stvar, ki bi si jo v življenju želela početi, a niti enkrat samkrat nisem začutila, da ji je odveč. Zdi se, da se je celo zabavala. Ko je beseda postajala bolj spontana, je iz ust nehote privrel tudi tipični južnjaški naglas, zaradi katerega je bila še kvečjemu bolj simpatična.

V Ljubljano je prišla na povabilo Diners Cluba Slovenije in preživela kraljevski vikend, kot je rekla sama. Bila je v Postojnski jami, Lipici, na Bledu – pozvonila je na zvonček in si zaželela nekaj zelo preprostega, pravzaprav si že vse življenje želi isto, nam je hudomušno zaupala – sprehajala se je po Stari Ljubljani, tekala v Tivoliju (pravijo, da je zares dobra tekačica) ter predvsem uživala v hrani in vinu.

Prejšnji ponedeljek zvečer je na gala prireditvi skupaj s pisateljem Paulom Coelhom predstavljala novo plačilno kartico diners. Ujela sem jo nekaj ur prej.

Kako so vam pred prihodom v Sloveniji opisali našo deželo?

Niso, pravzaprav. Kar je zelo zanimivo, ker nisem natančno vedela, kakšne so razmere. Mislim, da sem se domislila izvrstnega koncepta za ameriški televizijski program. Naša televizija je tako grozna. Najbrž ste že slišali za izraz poneumljanje Amerike. Imela sem veliko stikov z, denimo, izvršnimi direktorji televizijskih družb in pogosto sem jih vprašala, zakaj ne moremo imeti boljšega programa. Vedno so mi odgovarjali enako. Za boljši program potrebuješ zaplet. Vem, da sem zašla, a vam moram povedati o moji čudoviti ideji. Najbolj priljubljene, a hkrati najneumnejše oddaje govorijo o plastični kirurgiji, so nekakšni resničnostni šovi, ki te ničesar ne naučijo. Televizija je izjemno orodje, a nam ne da nobenega znanja. Če je nekaj res slabega, potem o tem slišiš vse podrobnosti. Ko sem dobila povabilo, sem si rekla: O, moj bog. Malo sem že razumela okoliščine vojne – kako vojno sploh razumeti? – a nisem vedela ničesar o tem, kar se je zgodilo v zadnjih desetih letih. Nihče ti ne pove nič lepega. Ameriško televizijo pa tako in tako motivira-

Pred 47 leti se je v majhnem kraju Gaffney v Južni Karolini rodila Rosalie MacDowell. Ko je po različnih priložnostnih delih, da bi pomagala preživeti družino, 1978. pustila šolo in se v New Yorku preizkusila kot manekenka, se je po navodilih agencije preimenovala v Andie MacDowell. »Mati je bila učiteljica glasbe in nismo imeli veliko denarja. Nemalokrat se je celo zgodilo, da so nam odklopili gretje. Živeli smo iz tedna v teden in nikoli nismo vedeli, kaj nas čaka,« pove. Po uspešni kampanji za Calvina Kleina, medtem ji je zaradi alkoholizma umrla mati, je dobila prvo filmsko ponudbo, a se je končala precej klavrno. Izdal jo je izrazit južnjaški naglas. Po upodobitvi nezadovoljene žene v filmu z že skorajda kultnim uspehom Seks, laži in videotrakovi (1989) ji ni bilo več treba hoditi na avdicije. Trinajst let je bila poročena z manekenom Paulom Qualleyjem, s katerim ima tri otroke: Justina (19), Rainey (16) in Sarah (10). Znova se je poročila, tokrat s šolskim prijateljem Rhettom Hartzogom, a je zdaj spet samska.

Slovenci jo poznamo predvsem po filmih Zelena karta in Štiri poroke in pogreb. Od soigralcev je nanjo naredil največji vtis John Malkovich. Mnogokrat predirljivo namignejo, da ni ravno Meryl Streep, vendar je bila trikrat nominirana za nagrado zlati globus. Revija People jo je izbrala za najlepšo od petdesetih na svetu. Sama pa pravi, da je najbolj ponosna na svoje tri čudovite otroke, ki so daleč največji uspeh njenega življenja. Doma jo kličejo Rosie.

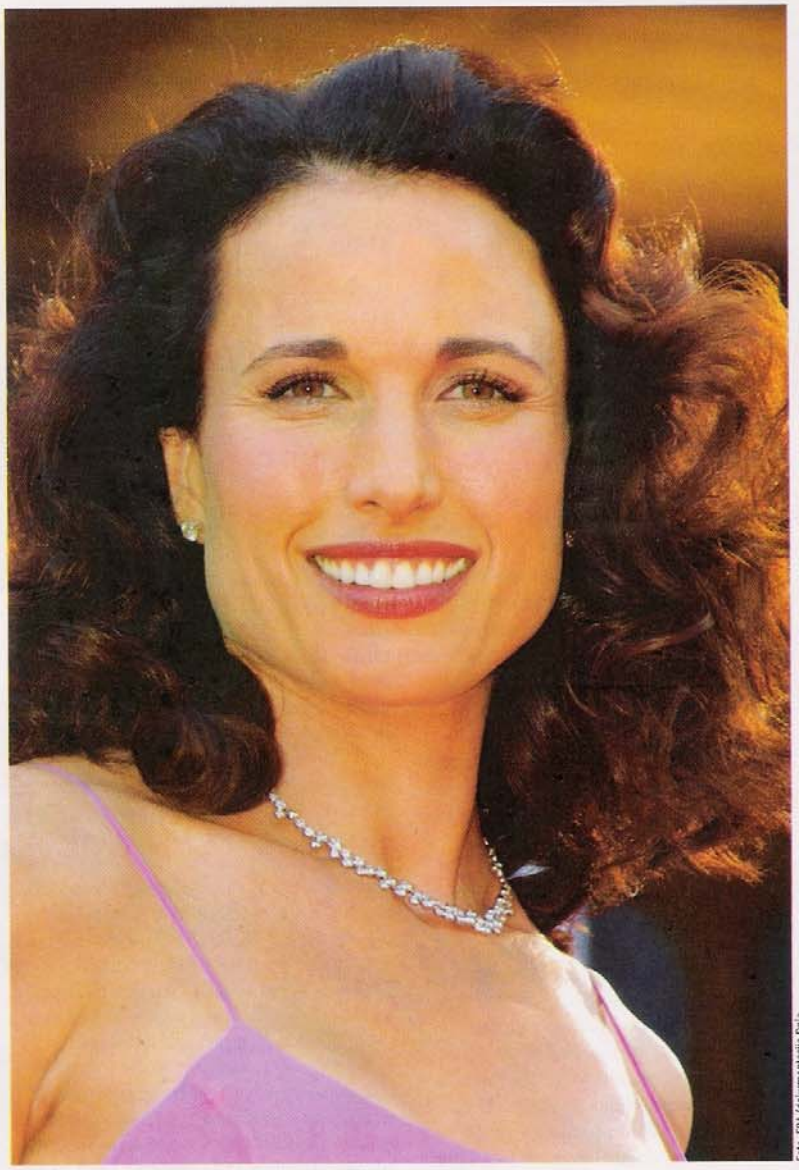

Foto: EPA/Arhiv nataša Dela

jo samo neumnosti. Krasno bi bilo imeti televizijski program, ki bi nam kazal lepe, inteligentne plati sveta, kaj počnejo mladi, kakšna je njihova kultura, kako se pogovarjajo med seboj. In krasno je tudi, če imaš možnost potovati. Jaz jo imam. Prišla sem v Slovenijo in zdaj razumem dogajanje.

Govorite o neumni ameriški televiziji. Je takšna zaradi Američanov ali nasprotno?

Oboje. Ah, večno vprašanje, kdo je kriv: ali oseba, ki ustvarja program, ali tisti, ki ga kupujejo. A vse to je posel. Ne nazadnje – delali bodo, kar bodo ljudje kupovali. In to je problem. Pravkar sem se vrnila iz Afrike, kjer sem obiskala veliko revnih predelov, šla sem v sirotišnico HIV-pozitivnih otrok. To je bila zame silno pomembna izkušnja. Bila sem zelo vznemirjena. Veste, imam izjemno priložnost spoznati svet, česar nima mnogo ljudi. A zakaj je tako? Imamo televizijo, vendar je ne uporabljamo pravilno. Še dobro, da imamo različne programe. Slišala sem tudi, da ima celo Al Gore svoj program. Možnosti torej so.

Živite v Južni Karolini. Kaj počnete čez dan? Kako se odklopite od neumnosti televizije?

Če si v slabem odnosu in zaradi partnerja negotov, se zagotovo tudi sam počutiš grd, neprivlačen. Če si v dobrih odnosih, če imaš prijateljice ... No, pri tem je treba biti previden. Skrbno jih moraš izbirati. Težko je najti takšne, ki jim je res do tebe, ki ti ne zavidajo uspeha, niso nevoščljive ter si želijo, da si lepa ter da se dobro počutiš.

Za začetek je ne gledam. Veliko časa preživim z otroki, vključena sem v mnogo dobrodelnih dejavnosti. V mestu, kje živim, je zatočišče za živali in še pred kratkim je bilo v groznem stanju. Tega sploh nisem vedela, dokler me ni opozoril prijatelj, arhitekt, ki ga je nameraval ponovno zgraditi. Vedno počnem takšne stvari. Vzgoja otrok mi je v največje veselje. Vstanem, pripravim zajtrk, videti sem popolnoma normalno, brez šminke, skrbim za otroke. Poskrbim, da gredo v šolo. Obe hčeri obožujeta ples. Sin je prvo leto na fakulteti. Veliko telovadim, to je moje darilo sebi. Ta čas je samo moj, da sem bolj zdrava, srečna in se tudi čustveno sproščam.

Se vaši otroci kdaj obremenjujejo s tem, da je njihova mati Andie MacDowell?

Včasih. Zgodilo se je že, da jim je bilo težko. Sin, na primer, nikoli ni želel opaznega avtomobila. Kupil si je zelo star, rabljen avto in ni hotel delovati kot razvajen otrok. Že od nekdaj se je zavedal svojih privilegijev in želel je delati, da bi imel, kar potrebuje. Ne nazadnje se je to izkazalo kot dobro. Brez moje pomoči si je pridobil akademsko štipendijo. Zdi se, da je nujno potreboval tak dosežek. Trudi se sam in nikakor noče biti bogataški otrok. Igra košarko, je zelo prizemljen in krasen fant. Oba s hčero sta bila že na mnogo misijah v različnih državah sveta in delala v sirotišnicah. Bila sta v Nikaragvi, Portoriku ... Izpostavljena sta različnim življenjskim stilom, nista razvajena. Mlajša deklica je še premlada, da bi tako potovala. Drugače pa skupaj pomagamo brezdomcem. Hči je zelo bistra in zrela – saj veste, nekatera dekleta zares zelo hitro odrastejo, preskočila bo zadnji letnik srednje šole. Pripravljena je iti dlje. Plesalka je. Letos je zelo trdo delala, da bo lahko drugo leto šla na kolidž.

Pravijo, da je uspeh toliko večji, kolikor je na začetku manj verjeten. Prihajate iz manjšega kraja Gaffney v Južni Karolini in mediji vas pogosto opisujejo kot jekleno žensko ravno zato, ker vam je z močno voljo uspelo premostiti ovire. Je zato vaš uspeh res večji?

Sin nikoli ni želel opaznega avtomobila. Kupil si je zelo star, rabljen avto in ni hotel delovati kot razvajen otrok. Že od nekdaj se je zavedal svojih privilegijev in želel je delati, da bi imel, kar potrebuje. Brez moje pomoči si je pridobil akademsko štipendijo. Trudi se sam in nikakor noče biti bogataški otrok. Igra košarko, je zelo prizemljen fant.

Kaj pa vem. Morda je zgolj bolj spektakularen, toliko bolj tudi zato, ker nisem nikogar poznala. Nihče mi ni odpiral vrat in prav ničesar nisem vedela. Preden sem prišla v New York, sem bila morda v treh ameriških državah. Nisem bila tako pripravljena, kot sta denimo moji hčeri. Nisem imela ur plesa, ničesar. In ko me sprašujejo, zakaj mi je uspelo, lahko odgovorim, da najbrž zgolj zato, ker sem bila ali neumna ali pogumna. Najverjetneje malo obojega, še najbolj pa naivna. Zelo naivna in zelo pogumna, torej. Nisem znala bolje. Nisem vedela, v kaj se spuščam, in v meni ni bilo niti kančka strahu. Svet je bila zame varen kraj. Kaj vse sem doživela! Ko gledam nazaj, nikoli ne bi podobnega dopustila svojima hčerkama. O, moj bog, kaj vse sem počela.

So starši kdaj nasprotovali vašim odločitvam in rekli, da se ni pametno podajati v svet?

Mama ravno ni nasprotovala, bolj oče. Njegova teorija je bila zelo jasna, staromodna. Dekle si mora pridobiti izobrazbo kot učiteljica ali medicinska sestra, pa še to samo zato, če ji propade zakon. To je takšna miselnost. In od takrat se ni veliko spremenilo.

Kaj vas je gnalo?

Zlasti radovednost. Svet me je izjemno zanimal. Najbrž sem bila tudi nezadovoljna s svojo okolico, želela sem vedeti več, se učiti, iti, izkusiti. To me je gnalo.

Nekatera dekleta se trudijo svojo ženskost poudariti z izbranimi oblačili in obilico ličil. Kaj vas naredi žensko? Vedenje, drža, videz?

Predvsem vedenje. Ampak vse smo ranljive, tudi jaz. So dnevi, ko se počutim negotovo in bi mi zares pomagalo, če bi se odela v kaj lepega ter se malo naličila. Včasih pa se mi zdi, da je vse skupaj odvisno od hormonov, od tega, kaj se dogaja v tvojem življenju, kdo te spravlja v dobro, kdo v slabo voljo. Če si v slabem odnosu ter zaradi partnerja negotov, se zagotovo tudi sam počutiš grd, neprivlačen. Če si v dobrih odnosih, če imaš prijateljice ... No, pri tem je treba biti previden. Skrbno jih moraš izbirati. Težko je najti takšne, ki jim je res do tebe, ki ti ne zavidajo uspeha, niso nevoščljive ter si želijo, da si lepa ter da se dobro počutiš. Težko je zaznati, kdaj si z nekom, ki te v resnici nima rad. Tvoje notranje, čustveno življenje je prav zares tisto, kar vpliva na videz tvojega obraza. Če si čustveno nestabilen, je popolnoma vseeno, kaj daš nase. Krasna obleka, ličila, ni pomembno, vselej si videti grozno, ker se znotraj počutiš slabo.

Ste imeli veliko stikov z žensko nevoščljivostjo? Kako ste ločili zrno od plev?

Še vedno delam napake. In ravno to bi rada naučila hčeri. Trudim se. A najbrž je tako, da je treba marsikaj izkusiti na svoji koži. Ena izmed dobrih stvari, ki jih pridobiš z zrelostjo, je, da začneš bolj ceniti, s kom pravzaprav preživljaš svoj čas in kako. Ga bom preživljala z nekom, za katerega vem, da mi ne želi dobro, ki ga ne morem poklicati in mu sporočiti, da se mi je zgodilo nekaj krasnega? Bo srečen z menoj ali ne? Starejši ko si, bolj razlikuješ takšna razmerja.

Je sploh mogoče, da imate prijatelje iz drugačnega sloga življenja, ki denimo delajo od devetih do petih in popoldne z vami pijejo kavico?

Da. Za druge je to seveda popolnoma nemogoče. Od mene je odvisno, da prepoznam razlike. Nekateri bodo v meni vedno videli

Naša televizija je tako grozna. Najbrž ste že slišali za izraz poneumljanje Amerike. Najbolj priljubljene in hkrati najneumnejše oddaje govorijo o plastični kirurgiji, so nekakšni resničnostni šovi, ki te ničesar ne naučijo. Televizija je izjemno orodje, a nam ne da nobenega znanja.

filmsko zvezdo. Kar nisem. V resnici je to fantazija in ne resnica. Tega se jasno zavedam. Če pa se tega ne zavedajo oni, potem res ne moremo imeti kakovostnega odnosa. V realnosti sem samo človek. Lahko imam čudovite odnose z ljudmi, ki me pogledajo v oči in to zaznajo, in ne morem biti tesneje povezana s tistimi, ki tega niso sposobni, kajti zanje nikoli ne bom resnična oseba. Razlikovati moram, kdo me je sposoben pustiti pri miru in kdo ne.

Kako se počutite občudovani? Rekli ste, da je filmski svet fantazija, a kamor koli greste, se za vami obračajo pogledi. Opazujejo vas kot deklico iz porcelana.

Spomniti se moram, od kod prihajam, in vedeti, da je to dar. Zakaj sem ga deležna, ne vem. Rada imam, če kdo pristopi k meni in reče, da mu je všeč moje delo, še posebno, če gre za manj uspešne filme kot denimo Unstrung heroes, ki ga je režirala Diane Keaton in zanj menim, da je zelo lep ter da sem svojo vlogo zelo ganljivo odigrala. Če mi kdo reče, da mu je všeč denimo ta vloga, je to zame največji kompliment, ki mi ga lahko da. Čutim, da sem si ga zaslužila. Če pa se pohvale vsaj meni ne zdijo oprijemljive, je težko, a vseeno moram biti hvaležna. Hvalijo me tudi samo zato, ker sem znana ... Naj se za trenutek ustavim ob tej zamisli – življenje je težko, velikokrat ni posebno zanimivo, delaš, prideš domov ob petih, počistiš hišo, pomiješ posodo, obleke ... Če ljudem ponudim vsaj malo zadoščenja, ko me vidijo na ulici, potem jim lahko rečem samo hvala. In moram biti hvaležna, ker se komu zdim vznemirljiva. Navsezadnje nisem ravno tako zelo posebna, razen morda zaradi golega dejstva, da včasih naredim v filmu kaj, kar se koga čustveno dotakne. In to je edino, za kar si lahko priznam zasluge. Sploh.

Všeč mi je stavek iz intervjuja Independent on Sunday, ko ste dejali, da se včasih počutite, kot da bi šli v Disneyworld, le da ste sami atrakcija.

Canski filmski festival. Da, to je vsa resnica. Spomnim se igralke, ki je nekega leta prišla v Cannes, nikoli ni nosila večerne obleke, vedno le dežni plašč, ni imela urejene frizure in nihče je ni pogledal, čeprav je pred kratkim dobila oskarja. Uf, katera je že bila ... Cannes je sicer super, je del filmskega okolja ter osrečuje ljudi, a kaj se dogaja v resnici: urediš si pričesko, se naličiš, oblečeš večerno obleko, posedejo te, ti dodelijo telesnega stražarja in označijo avto. Vse to delajo namenoma, kajti če ne bi, potem ne bi bilo posla. In film je posel. Sicer nikogar ne bi bilo v hotelih, nihče ne bi hodil v restavracije, ne bi se dogajale vznemirljive stvari. Brez glamuroznih zvezd in dajanja intervjujev nihče ne bi prišel. In kdo bi služil? Nihče. Ah, Disneyworld.

Seveda ste izvrstno plačani za svoje delo, pa vendar, se kdaj počutite oskrunjeni? Ko si denimo rečete: zdaj pa dovolj, tukaj potegnem črto.

Samo če čutim, da mi ni uspelo zadovoljiti vloge matere. Ne bi uporabila ravno besede oskrunjena, ker navsezadnje sama odločam. Zavedati pa se je treba, da je denar zelo mamljiv, in treba je biti razumem ter se zavedati prioritet. Kaj dejansko potrebuješ? Lani, denimo, sem si vzela veliko prostega časa. Včasih mi kdo reče, da me dolgo ni videl. In rečem, seveda, delala sem nekaj zelo pomembnega: bila sem s sinom, ker je odhajal na kolidž in tega obdobja nikoli ne bom dobila nazaj. Bodo še druge priložnosti, a te zagotovo ne več.

Kdo zdaj, ko ste v Sloveniji, skrbi za vaše otroke?

Njihov oče živi na koncu ulice. Ta konec tedna spijo pri njem. Imam žensko, ki pomaga. Starejša hči je šla na avdicijo na plesni oddelek kolidža, ki ga želi obiskovati, nato sta obe hčeri šli na tekmovanje. Pravzaprav potrebujem dvojno pomoč: nekoga, da čuva pse, in nekoga, da čuva otroke. Še ena prijateljica s podobno starimi otroki mi pomaga. Mogoče je, a je treba biti dobro organiziran.

Je res, da v vašem rojstnem kraju obstaja ulica z vašim imenom?

(*Andie se prikupno namuzne.*) Da, Andie MacDowell Boulevard. In zdaj vam bom povedala zanimivo zgodbo: po vsem tem, kar sem naredila v življenju, odšla od doma, snemala filme, spoznala predsednike, potovala, sem posnela uspešnico Groundhog day, šla domov in dobila svojo ulico. Za prireditev so naredili oder na polju, povabili orkester, spet sem videla svoje učitelje ... Taki dogodki me nikoli, res nikoli niso vznemirjali, in ko sem prišla domov – nikdar mi ni bilo treba jemati valiuma, kot počnejo mnogi – sem izgubila glas. Ne morem vam povedati, kako mi je bilo neprijetno. Ne vem, zakaj. Zagotovo je bilo nekaj globoko čustvenega. Bizarno. Izgubila sem glas. *(Če je Andiejina neslišna mimika oponašanja izgube glasu v tem trenutku prinesla kaj dobrega, je to zagotovo smeh zadrtih italijanskih agentk, ki sta med intervjujem nenehno kot siva senca bedeli nad pogovorom, da ne bi ušlo vprašanje o kakšnem bivšem možu.)*

Če ljudem ponudim vsaj malo zadoščenja, ko me vidijo na ulici, potem jim lahko rečem samo hvala. In moram biti hvaležna, ker se komu zdim vznemirljiva. Navsezadnje nisem ravno tako zelo posebna, razen morda zaradi golega dejstva, da včasih naredim v filmu kaj, kar se koga čustveno dotakne. In to je edino, za kar si lahko priznam zasluge. Sploh.

Upam, da so se počutili počaščene.

Da, da le niso mislili, da je laringitis. Kriva so bila zgolj čustva. *(Andie globoko vdihne.)* Ta pritisk ...

Kako se moški počutijo ob vas? Jih vznemirjate?

Hm, ne vem. Še nikoli jih nisem vprašala česa takega. Mislim, da vznemirjam določene ljudi. No, mislim, da bi tudi vi lahko vznemirjali moške. (*Sproži se sočasno blebetanje o vznemirljivosti, v katero se pridružita – nenavadno – tudi agentki, da se sploh dogovorimo, kaj pomeni vznemiriti.)* Nerodno jim je samo takrat, če so zbegani glede tega, kar počnem. Drugače ne. Sploh pa imam podobne izkušnje tudi z ženskami. Tako sočustvujem in se trudim biti izjemno prijazna. Veste, kako je, ko ljudje pordečijo po celotnem vratu. Ko recimo v kavarnici prosim za kavo, deklica za pultom nemudoma zardi. Grozno se počutim. Hej, saj je vse vredu, jaz pa res nisem tako pomembna, si vedno želim reči. A sem samo zelo prijazna. Navadno so dekleta tista, ki popolnoma pordijo, moški niti ne.

Ameriški moški razumejo ženske?

Moški? Vsi moški na svetu? Najbrž že. Mislim, da je vse odvisno od pričakovanj.

Ženske, velika skrivnost.

Prav res.

Agentki opozorita, da je čas za konec pogovora. Andie se spremeni v izpraševalca. Kaj delaš, sprašuje. Od kod si? Kaj si študirala? Zakaj si novinarka? Imaš otroke? Si poročena? Jaz se popolnoma spozabim in zanemarim možnost, da je samo zelo vljudna ženska, in začnem napletati o sebi. Nenavadno, postavlja podvprašanja. In le živčno postopanje agentk naju ustavi. Ne, ni se mi pordečil vrat, ko sva se začeli pogovarjati. Pravzaprav je bilo prav prijetno. Ko si seževa v roko, se prijazno zahvali za pogovor, postoji, se obrne ter pozanima, kaj jo čaka v nadaljevanju.

Foto: AP/dokumentacija Dela

Priloga Č: Rubrika On, 25. oktober 2005

Poznate večji užitek kot skuhati večerjo?

»Sesalnik ima le dve kolesi, avtomobil pa štiri,« pravi Šved Henrik Otto, ko ga povprašam, kakšna je razlika med oblikovanjem za podjetje Electrolux, ki proizvaja predvsem gospodinjske stroje, in za Volvo, kjer je prej skrbel za videz avtomobilov. Podpredsednika globalnega oblikovanja sem v zadnjem mesecu srečala kar dvakrat: najprej v Parizu na modnem sejmu Prêt à porter, kjer je predstavil koncept gospodinjskih strojev kot modnih dodatkov, in nato v njegovem rodnem Göteborgu, kjer je bil govornik na mednarodnem kongresu o dizajnu.

Spraševala: Hermina Kovačič

Kuhinja je postala družabni prostor dóma, ste dejali na predstavitvi novih izdelkov. Kakšna je organizacija sodobnega bivališča?

Če pogledamo, kje se ljudje največ gibljejo, kje preživijo največ časa, ugotovimo, da je to prav kuhinja; preoblikovala se je v družabni prostor, v katerem se družimo s prijatelji, gosti, skratka, z razširjeno družino. Postala je namreč zelo širok pojem. Vanjo ne spadajo več le starši, bratje, sestre, otroci, ampak tudi prijatelji, poslovni partnerji in sosedje. Nekoč so se ljudje, pravzaprav bi moral reči ženske, zaprle v kuhinjo, in ko so gostje prišli, so jim postregle s pijačo, nato pa posadile za mizo in stregle. Zdaj je vse bolj sproščeno. Goste povabiš, da bi skupaj ustvarjali. Gostitelj le priskrbi sestavine, preostalo je plod skupnega ustvarjanja. Kuhinja je prostor priprave, v katerem imaš vse orodje.

Nekakšen laboratorij ali delavnica, torej.

Ja, lahko bi tako rekli. Še posebno, če veliko eksperimentirate. *(smeh)* Postala je interaktivno območje, nekakšno domače zabaviščno središče.

Kako pa je z drugimi prostori v hiši? Obstaja kakšen nov koncept?

Je nekaj zanimivih podrobnosti. Ljudje v Indiji in na Kitajskem imajo hladilnike v dnevni sobi, zato morajo biti za tiste trge bolj okrašeni. Mnogo ljudi v Evropi in Severni Ameriki vanje shranjuje kozmetiko. Predstavljam si, da tudi vi to počnete.

Res je.

Vidite! Hladilnik ni namenjen zgolj shranjevanju hrane, ampak vzdrževanju visoke kakovosti katerega koli izdelka, tudi zdravil in filmov. Torej bi ga lahko imeli v spalnici ali kopalnici. Današnje gospodinjske stroje na splošno lahko - predvsem zaradi njihovega zanimivejšega videza - postavite kamor koli. Le otresti se je treba konvencionalnega razmišljanja.

Vaše podjetje ima izdelan koncept za pralno-sušilni stroj, ki je videti kot nekakšna skulptura. Lahko bi jo postavili kjer koli v bivališču, tudi v spalnici, če bi, seveda, poskrbeli za vso potrebno napeljavo.

Razmišljamo tudi o osvežilcu oblačil. Namesto da jih obesite na balkon ali v kopalnico, da bi se prezračila, jih boste dali v naš stroj, ki bo lahko stal v spalnici, garderobni sobi ali na hodniku. Razmišljati je treba o uporabnosti, praktičnosti, o tem, kje v domovanju so interakcije med ljudmi in stroji - ne glede na zakoreninjene navade, kje naj bi naši pomočniki stali.

Nekoč smo jih zaradi nezanimivega videza skrivali za lesenimi kuhinjskimi vrati, v predalih, shrambi, kleti. Zdaj jih ni več treba, saj so, kot sem že dejala, postali prave umetnine. Resnično jim lahko rečemo, da so del notranje opreme.

Absolutno! Mislim, da zato, ker je vse postalo bolj odprto. Stanovanja so zračna, brez sten, z manj opreme. Ljudje ne zaklepajo prostorov pred gosti, ti lahko vstopijo povsod. Z opremo doma izražajo svojo osebnost, je njen podaljšek. Vsem se zdi popolnoma normalno, da je na trgu široka ponudba različnih mobilnih telefonov, fotoaparatov, dvd-predvajalnikov, stereonaprav, avtomobilov, hlač iz džinsa, ko pa pridemo do hladilnikov, pečic, pralnih strojev, se mnogim ne zdi prav nič čudno, da je izbira tako skromna. Kavbojke niso zgolj hlače iz džinsa: na voljo imate različne barve, kroje, stile. Kupite, kar pristaja vaši postavi, stilu oblačenja in življenja. Ne zavedamo se, da skupek vsega - oblačil, avtomobila, bivališča, notranje opreme - kaže, kako radi bi, da nas drugi sprejmejo, kakšne naj nas vidijo.

Zagotovo bo v prihodnosti smiselno odpreti in podpreti prodajo rabljenih strojev - tako kot obstaja v avtomobilski industriji. Vsi si ne morejo ali nočejo privoščiti novih, zakaj ne bi kupovali rabljenih?

Pa ni to preveč plehko? Ali ne kaže na to, da postajamo zgolj družba podob, v kateri resnične vrednote in človekova notranjost nimajo pravega pomena?

Ne, sploh ne. Gre za vaša čustva in želje. Če bi izbirali za druge in ne zase, če bi si s tem kupovali pozornost ali naklonjenost drugih, bi bilo plehko: ker ne bi šlo za vas, ker bi hoteli biti nekaj, kar v bistvu niste, ker bi si kupovali naklonjenost drugih, ki pa je lahko

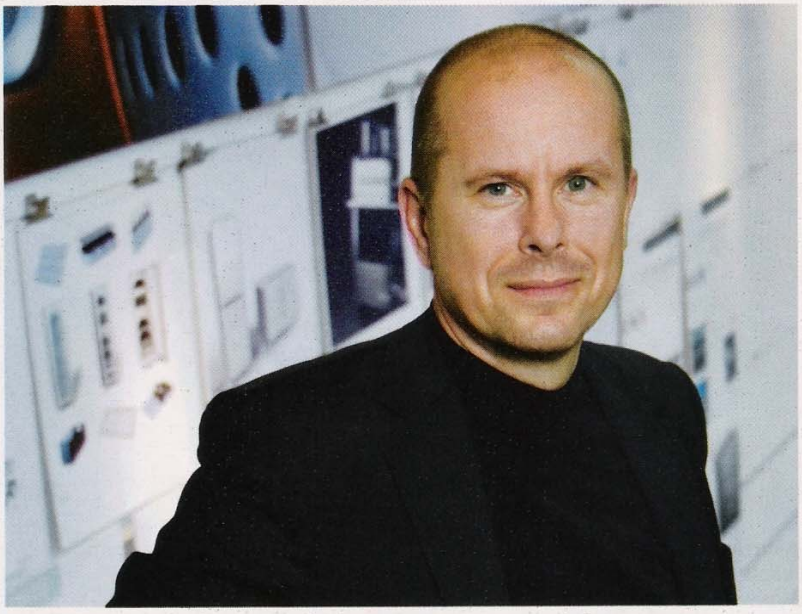

Večina gospodinjskih strojev je še vedno na voljo le v beli barvi in srebrno kovinski. Ljudje jih kupujejo; pa ne zato, ker bi jim bili všeč, ampak ker, preprosto, nimajo druge izbire. Si predstavljate, da bi vam v trgovini rekli, da imajo na voljo oblačila le v beli in rdeči?!

kratkotrajna ali je sploh ni. Potem bi bili nesrečni s svojo izbiro. Ljudje morajo izbirati glede na to, kdo so, ne pa, kdo bi radi postali v očeh drugih. Morajo se sami odločati. Pravi prijatelji vas imajo radi, vseeno, v kaj ste oblečeni.

Na pariškem sejmu mode Prêt à porter ste predstavili koncept gospodinjskega stroja kot modnega dodatka. Za primer ste vzeli hladilnike potiskane z vzorci in barvami, ki bodo vladali sezoni pomlad-poletje 2006. Modno ozaveščeni kupci naj bi smernice vnesli tudi v svoj dom. Zanimivo, a vseeno: vam je zmanjkalo idej? Je to le poteza, kako prodati več?

Skupina Electrolux proda 55 milijonov naprav na leto, kar pomeni, da smo eno največjih podjetij na svetu. Seveda bi radi prodali še več - a ne v škodo kakovosti, vrednot blagovne znamke ali njene integritete. Večina gospodinjskih strojev je še vedno na voljo le v beli barvi in srebrno kovinski. Ljudje jih kupujejo; pa ne zato, ker bi jim bili všeč, ampak ker, preprosto, nimajo druge izbire. Si predstavljate, da bi vam v trgovini rekli, da imajo na voljo oblačila le v beli in rdeči, vi pa ju ne marate?! Kaj zdaj? Naša ideja o barvitih in vzorčastih strojih je odsev želje ljudi, da hočejo imeti svojim osebnostim prilagojene gospodinjske stroje in da so siti kupovanja le zaradi funkcije, ne pa, ker bi jim bili zares všeč. To se mi glede na to, da z njimi preživijo veliko časa, tudi po nekaj let, da jih morajo nenehno gledati, ne zdi normalno.

Zanimivo je, da ste se povezali prav z modno industrijo. Zdaj oblačil ne kupujemo, ker bi jih potrebovali, ampak zato, ker so nam všeč, ker se naveličamo starih, ker se pustimo zapeljati muhastim smernicam. Nikoli jih zares ne ponosimo. Lahko jih nalagamo v omaro, dokler ne poči, podarimo ali odvržemo v smeti. Kaj pa storiti z modnimi kuhinjskimi stroji? Ali tudi njih odvržemo v smeti, čeprav tehnično popolno delujejo?

Nikakor ne! Kot podjetje, ki ima stroge predpise o varstvu okolja in reciklaži, tega ne podpiramo. Zagotovo pa bo v prihodnosti smiselno odpreti in podpreti prodajo rabljenih strojev - tako kot obstaja v avtomobilski industriji. Vsi si ne morejo ali nočejo privoščiti novih, zakaj ne bi kupovali rabljenih? Po drugi strani pa so ljudje, ki bodo kupovali novosti, saj jih bodo pritegnile s tehnološkimi dosežki in zanimivo obliko. Nikakor pa ne pričakujem, da jih bodo zamenjevali tako kot oblačila. Sploh ne!

Nekoč je avtomobil lahko popravil skoraj vsakdo, ki se je količkaj spoznal nanj. Danes so zaradi zapletene tehnologije namesto mehanikov potrebni skorajda računalniški inženirji. Nekaj podobnega slutim pri sodobnih in prihajajočih gospodinjskih strojih. Kako usposabljate svoje serviserje?

Predvsem se trudimo, da bi se stroji čim manj kvarili. Tehnologija je res bolj zapletena kot nekoč, saj tudi potrošniki zahtevajo vedno več. O serviserjih pa vam ne morem ničesar povedati, ker nisem pravi človek za to.

Prav. Koliko se oblikovanje prilagaja tehnologiji?

Vedno ga je treba prilagoditi. Oblikujete za funkcionalnost in varno delovanje, ne za obliko zaradi oblike. A enega in drugega ne morete izključevati. Popoln izdelek vključuje vse.

Ste kdaj spreminjali oblikovalske predloge, ker so bile s tehnološkega stališča neizvedljive?

Če nečesa ne morete proizvesti, tega tudi nihče ne more kupiti. Včasih se res lahko zgodi, da je oblikovanje tako pomembno in neizogibno, da je treba razmisliti o alternativnih postopkih izdelave, ampak to je nekakšen kreativni dialog, ki je nujen pri raziskavah in razvoju.

Kakšen bo dom bližnje prihodnosti? Ga lahko napoveste - s stališča tega, kar veste danes?

Uf. Po mojem mnenju se bo večalo povpraševanje po izdelkih, narejenih po meri kupca.

Kdaj pa bodo roboti namesto nas opravili vsa »umazana« dela? Electrolux je bil prvi, ki je na trg dal robotski sesalnik.

Poznate večji užitek kot skuhati večerjo? To se mi zdi nekaj zelo ustvarjalnega. Osebno ne verjamem preveč v besedo »high tech«, temveč v »human tech«. Tehnologije ne bi smeli vstavljati v izdelke kar tako, zaradi tehnologije, ampak le takrat, ko imamo od nje res kakšno korist. Ljudje bodo kupovali stroje le, če bodo delo resnično opravili bolje od njih. Bližnje prihodnosti si ne zamišljam tako, da bo na primer robot za nami pobiral umazano perilo, ga dal v pralni stroj in še likal. Zagotovo pa bomo izumljali tehnologijo, ki bo še bolj olajšala naše življenje.

Foto: arhiv Electrolux

Priloga D: Rubrika Aktualno, 18. oktobra 2005

STRAH JE POPOLNOMA

Po izbruhu ptičje gripe v Turčiji, Romuniji in Bolgariji je strah, da bi se bolezen razširila po Evropi, vse večji. Nevarnost, da virus mutira v človeku smrtno nevarno različico, je realna, zato so zdravstvene oblasti v Evropi precej zaskrbljene. O tem, kakšna je verjetnost, da bi se bolezen pojavila tudi v Sloveniji, dr. Andrej Trampuž, raziskovalec in specialist infektolog, zaposlen na Oddelku za infekcijske bolezni na Univerzitetni kliniki v Baslu v Švici in na kliniki Mayo v Minnesoti v ZDA, pravi, da gre zgolj za vprašanje časa.

Sprašuje: Vesna Pfeifer
Foto: Marko Feist/dokumentacija Dela

Francoski zunanji minister Philippe Douste-Blazy je pred dnevi dejal, da gre ob pojavu več primerov okužbe z virusom ptičje gripe v Turčiji in Romuniji za pandemijo. Virus je pred vrati in se širi, je še dodal. Je strah pred pandemijo v Evropi utemeljen?

Strah je popolnoma utemeljen.

Slovenija torej ni izvzeta.

Možnost, da se bo ptičja gripa kmalu pojavila tudi pri perutnini in divjih pticah v Sloveniji, je zelo velika. Kdaj in kje pa bo virus preskočil od ptic na človeka ter sprožil novo pandemijo človeštva, je manj znano. Ko se bo pojavil prvi primer novega virusa, se bo ptičja gripa v nekaj dneh razširila po vsem svetu in zagotovo pomorila več milijonov ljudi. Predvidevamo, da se bo epidemija ptičje gripe s približno 90-odstotno verjetnostjo pojavila pri ljudeh v naslednjih treh letih, lahko že jutri. Pojavila se bo podobno kot navadna (človeška) gripa in večina drugih virusnih okužb dihal v zimskih mesecih. Točnih razlogov za sezonsko pojavljanje ne poznamo, eden od pomembnih dejavnikov pa je, da se v hladnih mesecih več zadržujemo v zaprtih prostorih in bližje drug drugemu. Tako se virusi lažje s kihanjem in kašljanjem prenašajo od človeka na človeka.

Virus ptičje gripe H5N1 je od leta 2003 v JV Aziji ubil več kot 60 ljudi, večino v Vietnamu. Kako se je po vašem mnenju bolezen razširila v Turčijo, Romunijo in Bolgarijo?

Najverjetneje s pticami selivkami, lahko tudi z uvozom okužene perutnine.

Kako se virus prenese na človeka? Se bolezen potem prenaša med ljudmi?

Z neposrednim stikom z okuženimi pticami, praviloma perutnino. Doslej se še ne prenaša med ljudmi, ko pa se bo spremenil, da se bo širil tudi med ljudmi, bo v nekaj dneh povzročil epidemijo svetovne razsežnosti (pandemijo).

Koliko traja inkubacijska doba in kateri simptomi se pojavijo pri človeku, ko zboli?

Inkubacijska doba je nekaj dni, okuženi ljudje so kužni že pred izbruhom prvih bolezenskih simptomov. Znaki ptičje gripe so podobni navadni gripi: vročina, kašelj, bolečine v mišicah in sklepih, driska. Razlika je le v tem, da okužba praviloma poteka težje in se lahko razvijejo različni zap kot so pljučnica, odpoved ledvic, odp jeter, težave z dihanjem, krvavitve iz znic in kože ter smrt.

Katere preventivne ukrepe bi bil treba sprejeti, da bi Evropo oz. Sl nijo obvarovali pred boleznijo?

Bolje ko bomo pripravljeni na moreb epidemijo, manjši bo strah pred negot stjo in manj bo smrtnih žrtev. Ko se b mreč pojavila pandemija, ne bo več čas priprave in zaščito prebivalstva. V nas tju z navadno gripo se bodo s ptičjo ok tako starejši ljudje s kroničnimi bolez kot tudi mladi in sicer zdravi ter um Pričakovati je, da bodo bolnišnice čez preobremenjene in bo primanjkovalo z vstvenega osebja. Slovenija spada me žave, kjer je zdravstvo slabo pripravl na prihajajočo pandemijo ptičje gripe. na zaščita so cepivo in protivirusna zd la. Cepivo bo na voljo šele več mesece izbruhu epidemije, kar bo prepozno za val epidemije. Tudi po prvem valu p

Narava je spretnejša od katerega koli biološkega laboratorija. Ko se bo pojavil mutirani virus ptičje gripe, ki se bo širil med ljudmi, ne bo treba biološkega orožja za izbruh katastrofalne epidemije človeštva.

UTEMELJEN

gripe bodo količine cepiva verjetno nezadostne. Na voljo ostanejo le še protivirusna zdravila, denimo tamiflu, ki bi lahko preprečil izbruh bolezni ali omilil njen potek, če bi ga začeli jemati v 48 urah. Vendar bi zdravila morali imeti že zdaj v zalogi v zadostnih količinah in imeti izdelan načrt, kako bi jih razdelili in komu, ko se bo pojavila pandemija. V prvih nekaj urah po izbruhu epidemije bi jih morali razdeliti zdravstvenemu osebju, policistom, vojakom in drugim pomembnim javnim službam, pozneje pa najbolj ogroženim osebam s kroničnimi boleznimi pljuč in srca.

Strokovnjaki opozarjajo, da ustreznega cepiva proti smrtonosnemu virusu ptičje gripe ni mogoče izdelati, vse dokler virus ne mutira. Vendar bo tudi tedaj cepljenje uspešno le, če ga bo bolnik prejel v kratkem času po razvoju zgodnjih simptomov gripe.

Cepivo proti ptičji gripi bo mogoče narediti šele potem, ko bo virus mutiral. In tudi, ko bomo to vedeli, bo še vedno treba več mesecev za izdelavo zadostnih količin. Prvo leto epidemije bomo zato morali preživeti brez cepiva in ga pričakujemo šele leto pozneje, zato ga ni mogoče imeti v zalogi pred izbruhom pandemije ptičje gripe. Cepivo proti navadni, človeški gripi namreč ne varuje pred ptičjo gripo.

Kdo bi moral v Sloveniji poskrbeti za preventivo?

Center za nalezljive bolezni pri Inštitutu za varovanje zdravja je zamudil priložnost, da bi državo kar najbolj pripravil na prihajajočo epidemijo ptičje gripe. Odgovornost za zamujeno priložnost nosi tudi Ministrstvo za zdravje, ki nevarnosti množične epidemije ni vzelo resno. V Sloveniji predvsem manjkajo zaloge zdravil proti gripi in pripravljen ter preizkušen krizni načrt. Niti ena bolnišnica pri nas nima izolacijske sobe z negativnim zračnim tlakom in filtriranim prezračevanjem, v kateri bi lahko varno izolirali prve kužne bolnike. To je neodgovorno zlasti do zdravstvenega osebja, ki bi bilo izpostavljeno tveganju okužbe. Načrt bi moral predvideti tudi ureditev zasilnih bolnišnic in preureditev ustreznih prostorov.

Znaki ptičje gripe so podobni navadni gripi: vročina, kašelj, bolečine v mišicah in sklepih, driska. Razlika je le v tem, da okužba pravilo ma poteka težje in se lahko razvijejo različni zapleti.

Kdaj bi lahko rekli, da smo dovolj dobro pripravljeni?

Za oceno stopnje pripravljenosti Slovenije na ptičjo gripo bi morali od Ministrstva za zdravje in Inštituta za varovanje zdravje dobiti odgovore na nekatera vprašanja: koliko zdravil proti gripi imamo v Sloveniji v zalogi in za katere ljudi so predvidena; kako bo ob morebitni pandemiji ptičje gripe potekalo razdeljevanje zdravila in kdo bo odločal o tem, kdo ga bo prejel. Pojasniti bi morali, koliko dihalnih mask proti okužbam z aerosoli je v zalogi v Sloveniji, komu bi jih razdelili in kako, zakaj pri nas po opozorilnih alarmih ob sarsu in ptičji gripi v preteklosti nimamo niti ene podtlačne sobe v Sloveniji. To je zrakotesna izolacijska soba s posebnim prezračevanjem, ki ima znotraj manjši zračni tlak kot zunaj. Povedati bi morali tudi, kje bi zdravili in izolirali prve bolnike s ptičjo gripo, če bi se pojavila danes, pa koliko vaj za primer množične epidemije je potekalo v Sloveniji in kakšni so bili rezultati. In ne nazadnje, kje je objavljen nacionalni načrt za pojav hude nalezljive bolezni ter kako je organizirano sodelovanje veterinarjev, policije in vojske z zdravstvenimi ustanovami v pripravah na morebitno množično epidemijo.

So države, ki mejijo na Slovenijo, dovolj dobro pripravljene na preprečevanje širjenja bolezni?

Italija, Nemčija, Švica, Avstrija in Francija so vzele ptičjo gripo zelo resno. Tudi v obdobju, ko je obstajala nevarnost sarsa, so se v nasprotju s Slovenijo zelo resno pripravljale na možnost epidemije.

So različice aviarne gripe, ki se pojavljajo v zadnjem času, človeku enako nevarne?

Za človeka bo nevarna šele različica virusa ptičje gripe, ki bo okužila ljudi in se bo med njimi zlahka prenašal.

Je po vašem mnenju realno mogoča povezava med virusom ptičje gripe in biološkim orožjem?

Narava je spretnejša od katerega koli biološkega laboratorija. Ko se bo pojavil mutirani virus ptičje gripe, ki se bo širil med ljudmi, ne bo treba biološkega orožja za izbruh katastrofalne epidemije človeštva. Tudi v preteklosti so se katastrofalne epidemije pojavljale v presledkih od devetih do 39 let: leta 1957 je izbruhnila azijska gripa, leta 1968 hongkonška, leta 1977 pa ruska. Gripa je torej stara spremljevalka človeštva.

Priloga E: Rubrika Do nazga, 29. septembra 2005

Navadne stvari nenavadnih ljudi.

Jurij

Hudolin. Šest zbirk poezije, več prevodov, več ducatov uredniških knjig in antologij, ulica, mesto na dlani, klofuta v rovarnici mesije. Včasih tih, včasih upornik z razlogom ali brez njega, včasih sam, večkrat z znanci. Ali citat iz pravkar izdanega romanesknega prvenca Objestnost: »Svit je hodil po cesti, ne da bi se ozrl za kamnom, ki mu je padel za ritjo. Pozneje si je premislil, se vrnil in kamen zadegal v obzorje.«

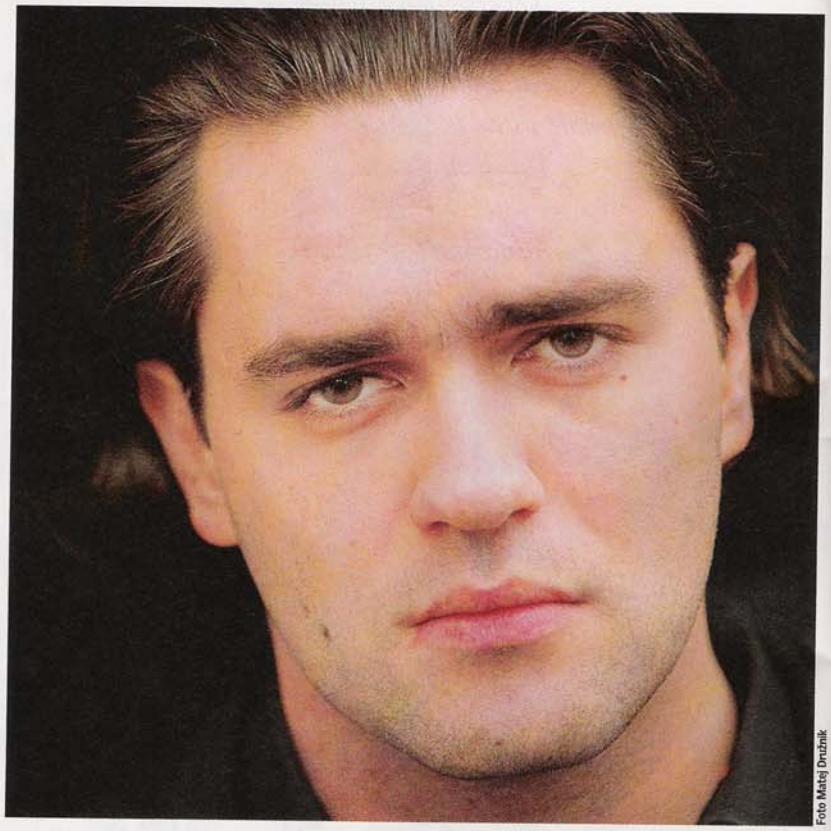

Foto Matej Družnik

Kje stanujete?
V Ljubljani, na Prulah.
Kakšen teve imate, kdaj ga gledate?
Imam star model Nordmende, gledam večinoma filme in nogomet, za dodaten kliše poskrbijo še občasni ogledi dnevnika.
Podobno vprašanje: hi-fi in računalnik?
Philipsov hi-fi, nov, malo uporabljan, in sklofana prenosna toshiba, ki je ves čas virozna.
Domače živali?
Nimam te želje.
Ure: zdaj in želje?
Model Donna Karan New York, Zoranovo darilo za redno mesečno vodenje sej. Že zguljena, vendar v zadovoljstvo spomina.
Nakit?
Poročni prstan, srebro.
Obleka? Opišite svoj slog in kakšnega bi si želeli, če bi bila omejitev nebo?
Moja obleka je športna, tudi kakšen suknjič se najde, doma zguljena, vendar nujno udobna.
Kozmetika?
Hugo Boss.
Avtomobil. Stanje in želje?
Družinska alfa, hitra in preveč žejna za voznika začetnika.
Najljubše znamke?
Nisem mahnjen na znamke.
Letošnji dopust?
Korčula.
Najljubši poletni in zimski kraj?
Lizbona v vsakem primeru.
Kam bi šli, če bi imel vikend, teden, mesec časa in nič težav z denarjem?
S toshibo v kakšen miren kraj, lahko tudi med dolenjske griče pisat knjigo o svoji mladosti, ki se mi že lep čas mota po glavi. Vendar bi moral imeti več kot mesec časa.
Rekreacija: kje in kolikokrat?
Večkrat na teden Golovec, doma uteži. Zadnje leto in pol redno.
Na kaj ste ponosni?
Na Marjeto in na prijatelje, ki so sprejeli moje napake in vrvranje besed.
Šport: kaj ste trenirali, je kateremu vašemu vrstniku uspelo?
Vrhunskega treninga ni bilo, je pa nekaterim mojim vrstnikom uspelo, samo da ne v športu. Vsaj ne spomnim se.
Kam greste na tekmo?
Prej sem hodil za Bežigrad, večkrat z Marjeto na Luzu.
Ste navijač?
Sem.
Zadnja knjiga, film, plošča, koncert, gledališče, razstava?
Knjiga: Charles Bukowski – Locked in the Arms of a Crazy Life. Film: Razpečevalci. Plošča: Giboni. Koncert: ni važn. Gledališče: Drama, ne vem točno, kaj. Razstava: Hudojčki.
Kaj od naštetega je naredilo najmočnejši vtis na vas?
Razrvani in razkoščičeni Charles.
Najboljša jed in lokacija?
Korte, biftek s tartufi.
Pijača?
Kokakola, voda, vino.
Od česa ste bili v življenju najbolj zadeti?
Od objestnosti.
Življenjski moto?
Ne ljubi, če te ne ljubijo.

Priloga F: Rubrika Do nazga, 27. oktobra 2005

Navadne stvari nenavadnih ljudi

Daneja

Grandovec. S časom 2;50:42 je za pet minut presegla načrtovani čas in postala zmagovalka Ljubljanskega maratona med ženskami. Tako kot moški zmagovalec, Kenijec Samuel Njogore, je prvič nastopila na maratonu. Državna rekorderka na 3000 metrov z ovirami, študentka psihologije, vrhunska gorska tekačica. V cilj je pritekla tako sveža, da je bila takoj na voljo novinarjem in prijateljem. Ni ravno odvisna od kozmetičnih pripomočkov in minikril.

Foto Rafael Mam

Kje stanujete?

Pri starših, v hiši v Mariboru pod Pohorjem. Nekoč sredi narave, sedaj pa v naši okolici prehitro rastejo bloki.

Kakšen teve imate, kje in kdaj ga gledate?

Neki star »no name« televizor, na katerem se bolj ali manj nabira prah, zadnje čase tudi pokali. Prižgan je le redko – kadar so na sporedu atletska tekmovanja.

Podobno vprašanje: hi-fi in računalnik?

Hi-fi-ja nimam (razen če šteje diskman, na katerega so priključeni računalniški zvočniki). Računalnik: prenosnik Dell Inspiron 1100.

Domače živali?

Jih nimam.

Ure: zdaj in želje?

Športna ura Nike (predvsem zaradi štoparskih funkcij). Želje? Polar.

Nakit?

Mi je pri teku odveč.

Obleka? Opišite svoj slog in kakšnega bi želeli, če bi bila omejitev nebo?

Na tekmovanjih malo od obleke, sicer športni slog – kavbojke, majica, udobna jakna. Moja garderobna omara je alergična na kakšno posebno eleganco in minikrila.

Kozmetika?

Šminka, maskara za podaljšanje trepalnic, kreme proti gubam, starostnim pegam, različni pilingi, obrazne maske, laki za nohte in lase pri meni ne pridejo v poštev.

Avtomobil. Stanje in želje?

Ga nimam. Sponzorji, se priporočam. Moje prevozno sredstvo je kolo, pozimi pa bi avtomobil res prišel prav.

Najljubše blagovne znamke?

Športne copate Nike. Oblačila – vse, kar je udobno, znamka ni pomembna.

Letošnji dopust?

Kolesarjenje po jadranskih otokih.

Najljubši letni in zimski kraj?

Poleti: kjer koli strežejo dobro kavo in sladoled, pozimi: topla postelja.

Kam bi šli, če bi imeli vikend, teden, mesec časa in nič težav z denarjem?

Vikend: sprostitev v toplicah, teden: obisk najboljše prijateljice Lital v San Diegu, mesec: višinske priprave v Keniji.

Rekreacija: kje in kolikokrat?

Treningi večinoma dvakrat dnevno, atletski stadion, bližnji gozdovi in makadamske poti. V poletnih mesecih cestno kolesarjenje, tu in tam tudi rolanje. Pozimi peš na Pohorje z »bigfoot-kami« v nahrbtniku.

Na kaj ste ponosni?

Na to, da lahko uspešno tečem razdalje od 3000 m pa vse do maratona. Prav tako tudi na letošnje atletske dosežke.

Šport: kaj ste trenirali, je kateremu vašemu vrstniku res uspelo?

Plavanje, namizni tenis, taekwondo, košarko, tek na smučeh, hokej (le nekaj treningov), opravila sem tudi tečaj tenisa in lokostrelstva, vendar sem se nazadnje našla v atletiki.

Kam greste na tekmo?

Letos na večja tekmovanja na Švedskem, v Nemčijo, na Novo Zelandijo, kjer koli pač tekmujem za reprezentanco. Potem tekme po Sloveniji, tudi v Avstriji in na Hrvaškem.

Ste navijačica?

Niti ne.

Zadnja knjiga, film, plošča, koncert, gledališče, razstava?

Knjiga: Platon – Gorgias, film: Wedding Crashers (med filmom zaspala), plošča: The Rolling Stones: A Bigger Bang, koncert: Anastacia, gledališče: Richard III, razstava: se ne spomnim.

Najboljša jed in lokacija?

Zelenjava na kakršen koli način, lahko tudi na sosedovem vrtu.

Pijača?

Voda, kava Illy.

Kaj najbolje skuhate?

Kavo (kapučino) s pravo (beri: kompaktno) peno.

Od česa ste bili v življenju najbolj zadeti?

Od kamna, ki ga je sošolka pomotoma zalučala v mojo glavo.

Življenjski moto?

»Don't stop running!« To mi je rekel neznanec v neki sinagogi v Južni Karolini, ko sem študirala v ZDA.

Priloga G: Rubrika Do nazga, 24. novembra 2005

Navadne stvari nenavadnih ljudi

Andrijana

Starina Kosem. Medijsko razvpita državna sekretarka na ministrstvu za gospodarstvo, neusmiljena Janševa nadzornica paradržavnega sklada Kapitalska družba, NLB in Slovenskih železnic. Neuradno menda tista, h kateri se hodi prosit za službe in ki na gospodarskem ministrstvu nosi hlače. Uradno skrbna mama in strastna ljubiteljica čevljev. Je ženska, ki ima mnogo občudovalcev in mnogo sovražnikov – vsi pa čakajo na svojo priložnost.

Kje stanujete?
V Radomljah.
Kakšen teve imate, kje in kdaj ga gledate?
Philipsovega, z ravnim zaslonom. Žal so zelo redke priložnosti, ko ga lahko gledam. V dnevni sobi, seveda.
Podobno vprašanje: hi-fi in računalnik?
Hi-fi Tehnics, računalnik pa prenosnik Prestigio.
Domače živali?
Želva. Na željo otrok smo se odločili za nakup psa, ki je še pri mamici, saj je star šele tri tedne. Je ljubek majhen nemški bokser.
Ure: zdaj in želje?
Nosim model Rado. Nekoč si bom izpolnila željo po stenski uri s čim nižjo letnico.
Nakit?
Swarovski.
Obleka? Opišite svoj slog in kakšnega bi želeli, če bi bila omejitev nebo?
Moj slog je športno-eleganten. Rada mu dodam osebno notico. Tudi če bi bila omejitev nebo, bi si želela prav takšnega.
Kozmetika?
Nisem zvesta eni znamki.
Avtomobil. Stanje in želje?
Družinski avto je BMW, službeni je laguna. V zvezi z avtomobili ima želje samo mož.
Najljubše znamke?
Ljubljanske mlekarne, MIP pa tudi Max Mara in Baldinini.
Letošnji dopust?
Makarska, Portorož, Atomske Toplice ...
Najljubši poletni in zimski kraj?
Poleti Makarska, pozimi pa povsod, kjer je toplo, saj sem rojena v sončnem znamenju.
Kam bi šli, če bi imeli vikend, teden, mesec časa in nič težav z denarjem?
Ne morem se odločiti v taki poplavi želja. Želela bi vse videti.
Rekreacija: kje in kolikokrat?
V domačem fitnesu, manjkrat kot bi želela. Privoščim pa si golf vsak vikend, ko mi uspe ukrasti nekaj uric.
Na kaj ste ponosni?
Na svoje najbližje, od katerih črpam moč in energijo za vsakdanje obveznosti.
Šport: kaj ste trenirali, je kateremu vašemu vrstniku uspelo?
Rokomet. Ne vem, ali je kateremu vrstniku uspelo.
Kam greste na tekmo?
Včasih na rokomet v Celje.
Ste navijačica?
Seveda, in to zelo strastna.
Zadnja knjiga, film, plošča, koncert, gledališče, razstava?
Lukava strategija (Sefer Halilović). Film Vse o fantu. Plošča Queen. Koncert Moške vokalne skupine v Črnučah. Gledališče: Beneška dvojčka v MGL.
Najboljša jed in lokacija?
Kamrca v Mengšu, morski sadeži. Kadar si zaželim ocvrtega piščanca, grem v gostilno Pirc Rova v Radomljah.
Pijača?
Kokta.
Kaj najbolje skuhate in se lahko s tem tudi pohvalite?
Kuhanje je moja posebna strast, še raje pečem pecivo. Vse, kar skuham, je dobro, ne morem pa se ravno pohvaliti s šivanjem in likanjem.
Od česa ste bili v življenju najbolj zadeti?
Od Prešerna.
Življenjski moto?
Živi in pusti živeti.

Priloga H: Rubrika Insider, 6. oktobra 2005

Sašo Udovič o trenutkih, ko je dozorela Katančeva reprezentanca. Kaj se iz tega lahko nauči Oblakova?

»Izgubili smo, ljudje pa so kar stali in ploskali.«

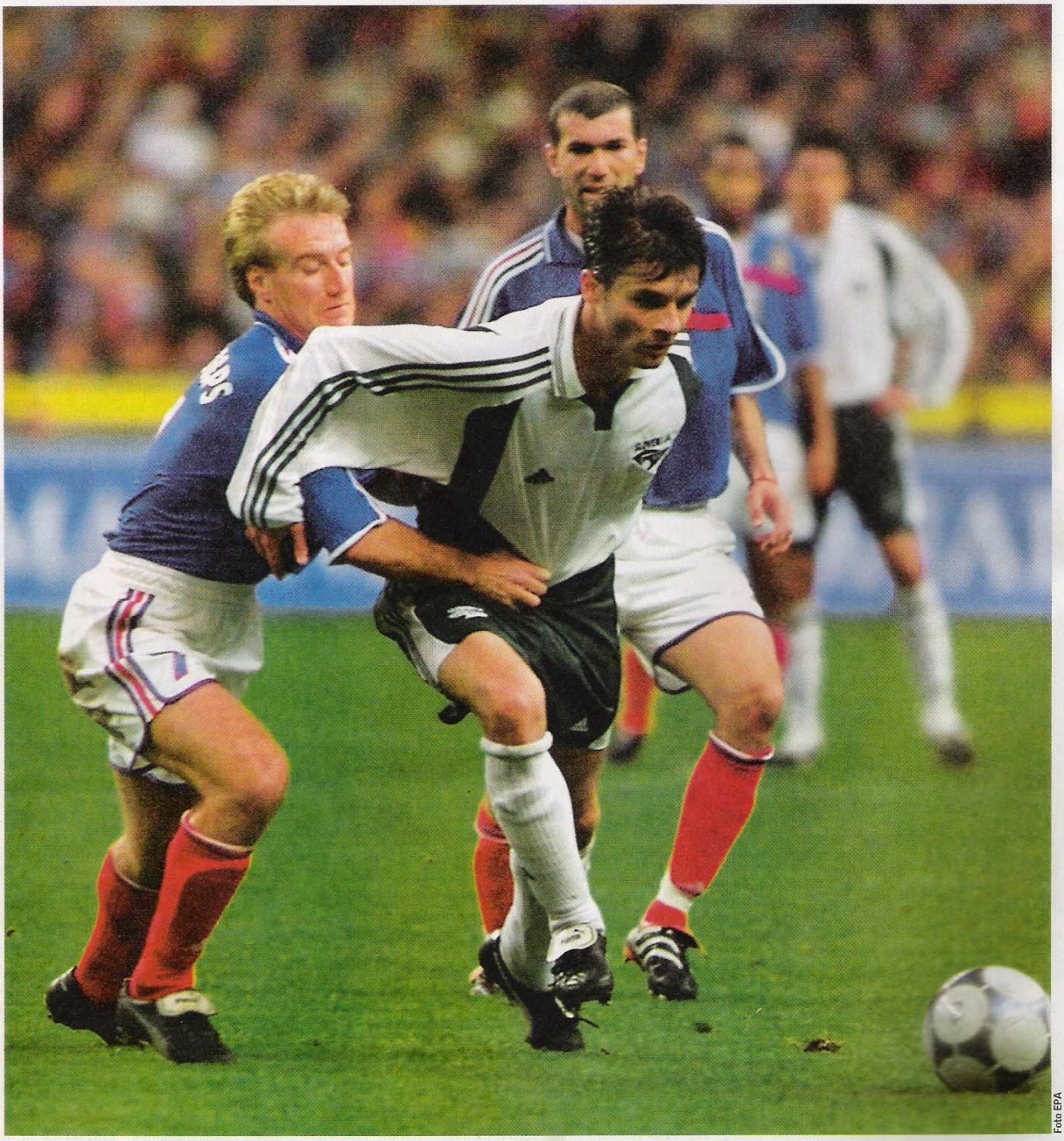

Foto EPA

JAKA LUCU, FOTODOKUMENTACIJA DELA

Na skrbno zaklenjenih vratih garderobe, znamenitih vratih, skozi katera so v doslej najlepših časih slovenskega nogometa in športa sploh na zelenico bežigrajskega stadiona prihajali Srečko Katanec in njegovi zlati fantje, stoji z belo barvo nemarno prebarvan moder napis »LOPOVI«, ki ga na vrhu krasi puščica in kaže na slavnostno tribuno, na upravo ali vse uprave Olimpije doslej.

Tako je danes, ko se simbol slovenskega nogometa utaplja v dežju, v osami, v ujetništvu nekega obskurnega nogometnega eksperimenta in še bolj nemarno obskurnih lokalnih političnih pijavk.

Tako je danes, če pridete na prizorišče mnogih največjih slovenskih športnih bitk in zmag, nogometnih umetnij in požrtvovalnosti, dveh čudežnih golov, selektorja, ki se je nekajkrat v nejeveri držal za glavo, ker je z gledalci vred, in čeprav kot igralec sam preizkušen v številnih mednarodnih spektaklih, komaj verjel, kaj je njegova ekipa v trenutkih popolne sloge počela na igrišču.

Tako je danes, ko so Domžale središče slovenskega klubskega nogometa, Celje pa reprezentančnega. Tako je danes, ko novi selektor Branko Oblak ustvarja novo ekipo, ki pada in se dviguje ter jo v soboto in sredo čakata tekmi v Palermu proti Italiji in proti Škotski v Celju, potrebuje pa splet super srečnih razpletov, da bo v skupini 5 kvalifikacij za svetovno prvenstvo v Nemčiji končala na drugem mestu in si izborila dve dodatni tekmi, ki ju je Slovenija pod Katancem dvakrat dobila in se uvrstila na evropsko prvenstvo v Belgiji in na Nizozemskem leta 2000, na svetovno prvenstvo v Južni Koreji in na Japonskem leta 2002, pod Prašnikarjem pa brez ponosa v zadnji uradni tekmi za Bežigradom proti Hrvaški izgubila.

Pred sedmimi leti pa ... 10. oktobra 1998 je slovenska nogometna reprezentanca v drugi tekmi kvalifikacijske skupine 2 za uvrstitev na Evro 2000 in šele tretjič pod vodstvom novega selektorja Srečka Katanca za Bežigradom pred 8500 gledalci, ki so se prvič v svobodni državi na neki kvalifikacijski tekmi izbrane vrste zbrali v tako velikem številu, kot da bi čutili, da se je nekaj premaknilo, da se bo nekaj zgodilo, z ena proti dva izgubila proti tradicionalno neugodni Norveški. Kar bi glede na izkušnje iz prejšnjih triinštiridesetih tekem moral biti še en običajen slovenski reprezentančni večer z veliko bojevitosti, veliko pretiranega spoštovanja do nasprotnika, nekaj pričakovane smole, gledalci, ki so preprosto prišli in odšli, ne da bi se jih dogajanje na igrišču zares dotaknilo.

Sašo Udovič je s šestnajstimi zadetki v dvainštiridesetih nastopih za Zlatkom Zahovičem (35) še vedno drugi najboljši strelec slovenske reprezentance. Ko se je spominjal teh zgodovinskih trenutkov, je imel solzne oči, ves čas je imel kurjo polt.

Je bila tista jeseni 1998 tekma proti Norveški tisti večer, ki je kljub porazu skupino posameznikov spremenil v ekipo?

Za začetek, na prvi tekmi, prijateljski, ki smo jo pod vodstvom Srečka Katanca proti Madžarski odigrali v Zalaegerszegu, smo spremenili pristop do tekem. Kot edina špica sem bil pod prejšnjimi selektorji navajen igrati skoraj na naši polovici, tako zelo defenzivno smo bili postavljeni. Zato se mi je v Zalaegerszegu najprej zdelo kar malo čudno, ko sem žoge začel dobivati zelo blizu ali celo v šestnajstmetrskem prostoru nasprotnika in sem bil hitro v položajih za strel ali pa sem lahko podal Zahoviču ali Rudonji, ki sta se odkrivala. Po remiju v prvi kvalifikacijski tekmi z Grčijo v Atenah smo za Bežigradom proti Norveški odigrali zelo kakovostno tekmo, bili smo boljša ekipa, a nas je v osemdeseti minuti pokopal Kjetil Rekdal.

Ko smo po zadnjem sodnikovem pisku sklonjenih glav, a z zavedanjem, da smo dali vse od sebe, da smo igrali dober nogomet, zapuščali igrišče, sem se ozrl po tribunah in videl, da je Bežigrad še vedno poln, da ljudje še kar stojijo in nam ploskajo. Bil sem presenečen. Pogledal sem okrog sebe in videl soigralce in začutil, da čutimo podobno, da je to neki nov trenutek. Navajeni smo namreč bili, da pred kakšnimi tri tisoč gledalci odigramo tekmo, potem pa gredo vsi neprizadeti domov. Kar je zame, mislim, da za vsakega nogometaša, najhujši občutek. Da so gledalci ravnodušni, da niti jezni niso, ker so tako ali tako vnaprej vedeli, kaj se bo zgodilo.

Čez štiri dni, 14. oktobra 1998, je Slovenija v Ljudskem vrtu gostila Latvijo. Tekmo izrazite slovenske premoči ste šele v 86. minuti, po podaji Džonija Novaka, odločili prav vi.

Po tej tekmi smo preprosto vedeli, da se nam je tudi rezultatsko odprlo. Kako? Zakaj? Težko definiram, težko razložim občutke, tako je preprosto bilo. V teh petih dneh smo kot ljudje in kot igralci dozoreli. Prej smo se pet, šest, sedem let sicer z veseljem dobivali na reprezentančnih pripravah in tekmah, a nismo igrali s takim zanosom, ni bilo tega nacionalnega naboja. Po Norveški in Latviji pa smo vedeli, da je nekaj v nas. Vsaj osem igralcev nas je bilo, ki smo pravi profesionalizem izkusili v tujini in smo očitno nekoč morali postati ekipa, prava ekipa.

Po tekmah z Norveško in Latvijo sem se sam spontano začel zanimati za vse reprezentančne kolege, spremljal sem njihove klubske nastope, se živciral zaradi poškodb in, kar je morda bil najpomembnejši trenutek našega zbliževanja, drug drugega smo začeli tudi zasebno klicati po telefonu.

Spomladi smo v nadaljevanje kvalifikacij odšli z remijem proti Gruziji v Tbilisiju, potem pa nanizali zmage proti Latviji in Albaniji v gosteh in še proti Albaniji in Gruziji v Ljubljani. Slovenci so takrat kot eden stopili za nas, spomnim se priprav na Brdu, ko je Katanec med polji našel pot za nabiranje kondicije s tekom in so nas zagledali kmetje, ki so s traktorji pobirali krompir, pa so stekli k nam in naredili špalir ter nas spodbujali, spomnim se ljudi, ki so nam s stisnjenimi pestmi mahali iz mimovozečih avtomobilov. Pred zadnjo kvalifikacijsko tekmo, z Grčijo v Mariboru, smo vedeli, da smo se že uvrstili v dodatne kvalifikacije. Katanec je takrat, ker mu je bilo tolikokrat očitano, da igra večinoma z igralci, ki nastopamo za tuje klube, ekipo sestavil predvsem iz igralcev prve slovenske lige in smo rezultatsko neobremenjeni izgubili s tri proti nič.

Uvrstitev v dodatne kvalifikacije je bila ... nevaren uspeh?

Bili smo spektakularno blizu prvemu nastopu na velikih turnirjih, le dve tekmi je bil oddaljen. Hkrati smo bili še izjemno daleč od prvega nastopa na velikih turnirjih, oddaljen je bil dve super zahtevni tekmi.

Po tekmi z Grki sva se z Željkom Milinovičem peljala proti Linzu, kjer sva oba igrala za Lask, ter premlevala tekmo in sploh vse nastope v kvalifikacijah. Tako sem v sproščenem pogovoru dejal: »Ti, Žele, res smo naredili veliko. Poglej, prvič smo se uvrstili v dodatne kvalifikacije, to je zares velik uspeh.« Milinovič je od jeze ali od presenečenja kar malo stopil na zavore in me od strani zelo resno, skoraj razočarano pogledal: »Veš kaj, nič nismo naredili, čisto nič še nismo naredili. Pili in peli in tulili bomo šele, ko se bomo uvrstili na evropsko prvenstvo. Predstavljaj si, dve tekmi smo oddaljeni od Evra in če se ne uvrstimo, se bomo vsi do konca življenja spraševali, zakaj nam to ni uspelo.«

In sem ga gledal, tega sicer skromnega in zadržanega prijatelja, ves goreč je bil,

Foto Ljubo Vukelič

ves prepričan o našem poslanstvu, naši ekipi, uvrstitvi v Belgijo in Nizozemsko. Potem sem šel v mislih počasi od tekme do tekme in ugotavljal, kako smo se spremenili, kako so nekateri, ki sicer težko pokažejo čustva, vživeli v ta naš življenjski projekt.

In potem se čudež kar ni in ni končal.

Dobili smo Ukrajino. Andreja Ševčenka. Sergeja Rebrova. In jesensko vreme, ki je lahko v Kijevu vsaj še za stopnjo ali dve bolj neprijetno kot v Ljubljani.

13. novembra 1999 je pred polnim Bežigradom v 33. minuti prvi zabil Ševčenko. Zahovič je izenačil v 53. minuti, potem pa je Mile (Ačimovič), moja menjava, v 83. minuti lobal golmana.

Ta gol je bil nor, popolnoma nor, ampak mi smo se vse kvalifikacije z glavo metali tam, kjer se drugi z nogo ne bi. In smo si ga že zato zaslužili.

Pred povratno tekmo smo bili mirni. Vedeli smo, za kaj gre, vedeli smo, kaj je v igri, vedeli smo, da nam za uvrstitev na evropsko prvenstvo zadostuje remi. Pritisk je začel naraščati šele nekaj ur pred tekmo, ko smo se v sobah počasi potapljali vsak v svoje misli in je zunaj že vse

Foto Igor Zaplatil

dišalo po snegu. Spomnim se, živo se spomnim, ko sva s Pajom (Miranom Pavlinom) sedela v tisti sobi z rjavim pohištvom in sem pogledal skozi okno in ugotovil, da je začelo snežiti: »Pajo, sneži, a je to dobro ali slabo za nas?« sem ga vprašal. »Ni pomembno,« je odvrnil, »nocoj jim bomo tako ali tako jebali mater.«

V 68. minuti je Ukrajincem Evro priigral Rebrov. A samo za osem minut, ker je v 76. minuti Pajo izenačil. Kakšna tekma je to bila! Sodnik je piskal proti nam, igrišče je bilo zasneženo, bilo je pod ničlo, med 70.000 Ukrajinci je bilo kakšnih petdeset, morda sto slovenskih navijačev in mi smo jih zlomili, z duhom smo jih zlomili. Ko me je v 57. minuti zamenjal Ačimovič, nisva skupaj udarila z dlanmi, ampak sem ga preprosto zgrabil za roke in ga z besedami »Daj jih, pokaži jim še ti, j... jim še ti mater!« porinil na igrišče.

Po tekmi, ja, po tekmi se spomnim bifeja na stadionu, kjer sem stal s Čehom (Alešem) in on je nekomu izmaknil oficirsko šapko ter si jo posadil na glavo, pridružili so se nama še ekonom Čine in nekaj navijačev in smo ga začeli iz čiste radosti piti. Kmalu je prišel Katanec in dejal, da nas letalo čaka, da moramo oditi, in nas v svojem skrbnem slogu kot otroke napodil na letališče.

Na letalu je seveda teklo iz vseh strani, a kljub uspehu nisem verjel pilotu, ko je dejal, da nas na Brniku čaka nekaj tisoč ljudi. Ta pogled na nabito poln Brnik je bilo neverjeten, nepozaben. Z Brnika smo šli v Eldorado, z Džonijem sva se ob pol sedmih zjutraj znašla pred barom Novice, ki ga je - prvič v življenju tako zgodaj - prišel odklenit Tone Hrovatič, tik pred dvanajsto, opoldne pa nas je na sprejemu pričakoval predsednik Milan Kučan. Naju je k sreči našel Dane Jošt. Na sprejem sva prišla tako zdelana, da mi je Kučan, ki je z vsemi nazdravil s šampanjcem, dejal, da bi bilo bolje, če bi namesto šampanjca spil malo vode. Zaradi proslavljanja prve slovenske uvrstitve na velik nogometni turnir sem dva dni zamudil v Avstrijo in bil kaznovan.

Kadar koli se srečamo, nekdo po dveh minutah reče »A se spomniš?« Veš kaj, še tole napiši, ta občutek je tako dober, da me vsak spomin nanj naredi srečnega. Ne da se ga kupiti, niti Bill Gates niti Roman Abramovič si ga ne moreta kupiti. V življenju mi gre dobro. Lahko pa bi bil tudi klošar na Šuštarskem mostu, pa bi se s temi občutki, ki smo jih doživeli, počutil neskončno bogatega. ●

Spomenik lahko postavijo le tisti, ki si ga zaslužijo. Bežigrad, počivaj v miru.

Mladost na stopnicah

Sveže pokošeni travi na bežigrajskim stadionu je popoldansko jesensko sonce minulo soboto dajalo nestvaren lesk. Kot se za prvovrstno arheološko najdbo spodobi. Očka Orel(j) še vedno redno obiskuje množično grobišče slovenskega nogometa.

V popolni tišini zrem naokoli. Stiska me v prsih. Občutek popolne nemoči in grobega slovesa od svetega objekta, kjer so se sanje tako rojevale kot čudežno uresničevale, se meša s pravičniškim, proti državi, mestu, gospodarstvu, nogometnim institucijam in posameznikom usmerjenim besom. Stadion so razglasili za spomenik in se tako rešili odgovornosti za njegovo obnovo. Če bi bila Ljubljana pravo nogometno mesto, bi zadnjih nekaj dni na ulici (spet) demonstriralo tisoče navijačev. Toda ti niso zares ukrepali niti, ko so jim ubili klub, in so tako nevede dokazali, da je bila ljubezen do nogometa v Ljubljani samo trend, ne stanje. Ukradli so svetinjo, ubili dušo, nihče se jih ni dotaknil. Vsakdo, ki resnično ljubi največjo igro, bi ljubljanskim oblastem in mrhovinarskim nogometnim funkcionarjem, vsem po vrsti, že davno napovedal sveto vojno.

Zrenje v prazno ne traja dolgo. Vsak kamen z visokim plevelom poraščenih bežigrajskih stopnic razganja od zvokov in slik. Ne vem, kdo začne igro lova. Ne vem, ali jaz lovim spomine ali spomini lovijo mene. Vidim šest tisoč Delij, navijačev Crvene zvezde, ki so novembra 1989 kot predhodniki Miloševićevih mitingašev želeli porušiti Ljubljano, a jih je mojster Pavle Čelik zatrl v kali. Vidim Iva Šeparovića, ki enajstmetrovko proti bodočim evropskim prvakom strelja s prekritimi očmi. Uspešno. Spominjam se norega slavja. In predvsem ponosa. Takrat sem, osnovnošolec, prvič začutil, da je bežigrajski stadion sposoben čudežev, da nagrajuje poštenje in predvsem spoštovanje. V sezoni 1989/90 so v Ljubljani padli tako Zvezda kot Dinamo, Hajduk in Partizan.

Potem iz šestdesetih metrov udari Mile, slepi spregledajo, Šovkovski se povalja v blatu, Ukrajina joče. Ne moremo verjeti, a se jezimo na tiste, ki govorijo o sreči. Čez štiri dni v ledenem Kijevu je tako, o Bogu, govoril Srečko. In Graham Pool, angleški dar z neba, za Bežigradom ni zdržal. Podaril nam je eno najspornejših enajstmetrovk vseh časov. Mistika evharistične luknje ga je potegnila vase. Po eksekuciji nedolžnih Rusov je bil Anglež vidno srečen. Nikoli več nam ni sodil. Zagledam Zlatka, ki gleda Kralja. Tedaj je bilo mogoče zadeti le za Bežigradom. Za je to dobro vedel. In zadel. Ter podaljšal mladost. Pesem odmeva, bleščijo se reflektorji, deževalo je zlato, vedno. Vonj, visoka napetost, talilni lonec generacij in družbenih statusov, prepričani pogledi, žargon žoge, Camus, »za vse, kar vem o morali in dolžnostih moškega, se moram zahvaliti nogometu«, kletvice s pridihom molitve, gora obsesivno kompulzivnih motenj, do predaje je vedno enako dolga pot, dokler je upanje, je ... Palermo.

Sonce slepi arhaični semafor, s katerega se je tekmo dalo spremljati tudi s ceste. Milan Osterc bi ga zagotovo sklatil, če bi žogo zadel kot ponavadi, toda nogometno božanstvo je odločilo drugače, Romuni padejo ... v nezavest jih dokončno porine Rudi, ne prej, ne pozneje, sneg se stopi od sreče, vsi vemo, da je smrtna kazen prestavljena, da smo nagrajeni za zvestobo, za sanje, za spoštovanje.

V Južni Koreji vse to umre. Mnogi so o ljubezni lagali. Jutri je bil nov dan, a vsi smo želeli oditi (v) včeraj. Proti Hrvatom, na zadnji veliki tekmi na najlepšem in najtoplejšem stadionu, nas ni bilo več, zato ni bilo niti stadiona. Lahko bi nam podarili, kar bi si zares želeli, a izdajalci poguma si tega niso zaslužili.

Kazen je doletela samo Bežigrad, sveti gral slovenskega nogometa. Umira pozabljen, na neoznačenem grobu. Njegovo delo so odvlekli v Celje, vse lepo in prav, toda Norvežani za Bežigradom ne bi samo padli, bili bi potlačeni.

Po zapuščenih stopnicah se sprehajajo otroci in ptice. Še vedno diši po tekmi. Semafor kaže 0:0. Če zaprem oči, lahko sanjam naprej. Spomenik? Vsekakor. Spomenik časom slave, metafizike, božanstev. Naša edina prava antika. Z oboki vred. Nikoli ne bo bolje. Vendar spomenik lahko postavijo le tisti, ki si ga zaslužijo.

Čas pravljic je končan, mladost smo pustili na svetih stopnicah. Kaj zdaj?

Boštjan Videmšek

Priloga I: Rubrika Insider, 10.novembra 2005

Marjana Dermelj, vodja projekta pravične trgovine v Umanoteri, Slovenski fundaciji za trajnostni razvoj.

»Kupi dobro stvar, naredi dobro delo in bodi dobre volje.«

MAJA PRIJATELJ, FOTO IGOR ZAPLATIL

Poleg političnega in gospodarskega razsula, nenehnih oboroženih konfliktov in naravnih katastrof je revščina milijarde prebivalcev svetovnega juga tudi posledica diskriminatornih pravil proste trgovine za ta del sveta, ki jih postavlja bogatejši sever. Njegova pomoč Afriki, Vzhodni in Južni Aziji ter Južni Ameriki je Potemkinova vas, saj revne države za vsak dolar pomoči izgubijo dva dolarja zaradi trgovinskih ovir, ki jim jih postavljajo bogate države. Če bi v Afriki s sprostitvijo trgovinskih ovir povečali svoj delež v svetovni trgovini samo za odstotek, bi ji to prineslo petkrat več od pomoči, ki jo prejme. Trenutno je edini regulator večje enakosti v prosti trgovini pravična trgovina, ki zapostavljenim proizvajalcem omogoča dostop do razvitih trgov, zagotavlja pošteno plačilo in spoštuje njihove pravice, dolgoročno pa stremi k zmanjšanju lakote in vrnitvi dostojanstva proizvajalcem na Jugu. Decembra lani je svojo prvo prodajalno z izdelki pravične trgovine dobila tudi Ljubljana. Trgovina deluje pod okriljem nevladnih organizacij Umanotera in Humanitas, ki se ukvarjata z uveljavljanjem trajnostnega razvoja v domači in tujih politikah, k čemur spadajo prizadevanje za čistejše okolje, humanizacija delovnih procesov ter gospodarna uporaba razmeroma redkih dobrin. O pravični trgovini smo se pogovarjali z vodjo projekta pravične trgovine v Umanoteri, Marjano Dermelj.

Kako bi najjasneje opredelili pravično trgovino? Je to gibanje, skupek različnih organizacij ali kaj tretjega?

Pravična trgovina je gibanje, ki si prizadeva za večjo enakopravnost v mednarodni trgovini, s tem ko deprivilegiranim proizvajalcem na jugu ponuja boljše pogoje prodaje njihovih izdelkov. Koncept pravične trgovine se je razvil na začetku petdesetih let v Združenih državah Amerike, v Evropo pa ga je uvedla mednarodna nevladna organizacija za boj proti revščini Oxfam. Njen predsednik je na potovanju v Hong Kongu namreč ugotovil, da lahko revnim pomaga z odkupom njihovih izdelkov, zato so trgovine Oxfama v Veliki Britaniji začele prodajati izdelke kitajskih beguncev. Pravična trgovina ima dva cilja. Konkretnejši cilj je ekonomski – skrbeti za prodajo, drugi pa je političen – odpraviti revščino.

Ali ni nekoliko paradoksalno, da se je ideja pravične trgovine razvila v ZDA, ki so ene največjih podpornic t. i. nepravične oziroma proste trgovine?

V petdesetih letih liberalizacija še ni bila tak problem. Nastanek gibanja pravične trgovine je bilo bolj stvar udarne ideje kot pranja slabe vesti razvitega sveta, kot temu rečemo danes. Sicer pa so v ZDA vedno skupaj bivale zelo različne ideologije, od zelo liberalističnih do demokratično progresivnih.

Med največjimi ovirami pravične trgovine so kmetijske subvencije, ki jih razvite države dodeljujejo svojim proizvajalcem.

Bogate države subvencionirajo svoje kmete, da ti proizvajajo presežke in jih pod ceno prodajajo v revnejših državah. Kmetje iz teh držav ne dobivajo nikakršnih subvencij, povrhu pa morajo pri izvozu surovin in izdelkov v bogate države plačevati še štirikrat višje tarife kot proizvajalci iz bogatih držav (glej okvirček).

Bogate države razdeljujejo subvencije prav proizvajalcem tistih surovin, ki jih največ proizvedejo kmetje v najrevnejših državah.

Res je. Taka surovina je recimo bombaž, ki ga v Ameriki subvencionirajo kar dvakrat. Najprej subvencionirajo uvoz bombaža za lastno proizvodnjo, nato pa pogosto še izdelke iz bombaža, namenjene za izvoz.

Kakšno alternativo prosti trgovini torej predstavlja pravična trgovina?

Cene kave, čaja, kakava in drugih surovin se oblikujejo na svetovnih borzah. Zaradi špekulacij in različne kakovosti letin so cenovna nihanja zelo velika, kar najbolj prizadene male proizvajalce. Gibanje pravične trgovine pa se dogovori za minimalno ceno odkupa kave, ki se je drži, tudi če cene kave na svetovnem trgu zdrsnejo pod njo. Če cene na svetovnem trgu presežejo to minimalno dogovorjeno vrednost, gibanje proizvajalcem plača to ceno, doda pa tudi presežek v obliki socialne premije. Njena višina se določa glede na sorto kave in regijo, v kateri ta raste. Premija proizvajalce motivira za nadaljnje sodelovanje, kar je eden od ciljev pravične trgovine. Ko imajo proizvajalci enkrat stalni vir dohodka, lahko zaprosijo za kredite ali pa od običajnih kupcev kave zahtevajo boljše plačilo. Pri pravični trgovini torej ne gre samo za pravičnejše ovrednotenje cene dela, ampak tudi za spodbujanje postavitve na lastne noge.

Kdo vse je vključen v pravično trgovino?

Proizvajalci so združeni v kooperative, ki morajo biti demokratično organizirane. Skupaj se odločajo o namembnosti socialne premije, spoštovati morajo enakost spolov pri delitvi plačila in prepoved izkoriščanja otroškega dela. Na drugi strani so uvozniki izdelkov pravične trgovine in trgovine, ki te izdelke prodajajo. Nekje vmes so nevladne organizacije, ki skušajo s političnim lobiranjem opozoriti na nepravičnost proste trgovine. Celotno gibanje temelji na prostovoljnem delu – v Evropi je teh prostovoljcev okoli sto tisoč.

Kako uvozniki izdelkov pravične trgovine vzpostavijo stik z majhnimi proizvajalci v Afriki, Aziji in Južni Ameriki?

Bistvo pravične trgovine je, da skuša vzpostaviti čim bolj neposreden stik s proizvajalci. Včasih lahko njihove izdelke v Evropo pripelje neposredno, drugič jim mora pomagati, da lahko začnejo tržiti svoje izdelke. Košare iz Gane, ki jih prodajamo v trgovini 3 MUHE, pletejo popolnoma preproste ženske, ki ne znajo ovrednotiti in tržiti svojega dela, zato je tam oseba, ki skrbi, da imajo dovolj slame in barve ter jim svetuje pri oblikovanju. Proizvajalcem je treba tudi razložiti, da morajo biti izdelki za prodajo na zahtevnem evropskem trgu lepi in hkrati kakovostni. Da se že tako revne skupnosti ne bi zadolževale, jim uvozniki ali trgovine štirideset do petdeset odstotkov zneska za surovine plačajo vnaprej, ostalo jim nakažejo, ko izdelki prispejo na prodajne police. Uvozniki izdelkov pravične trgovine, nevladne organizacije ali same trgovine proizvajalcem tudi pomagajo pri njihovem razvoju. Društvo Humanitas je v Burkini Faso našlo nekaj proizvajalcev za našo trgovino in ena od njih, Adjara, se je s pomočjo zaslužka, ki ga dobi s prodajo svojih izdelkov, poleg različnih tehnik barvanja tekstila naučila tudi pisati in brati (glej okvirček).

So ljudje, ki proizvajalcem pomagajo, člani njihove skupnosti ali zunanji svetovalci?

V primeru ganskih košar je to recimo Nemka. Včasih pomoč nudijo nevladne organizacije, drugič mikro podjetja, vsi

Resnica o subvencijah

Za vsak dolar pomoči, revne države izgubijo dva dolarja zaradi trgovinskih ovir, ki jim jih postavljajo bogate države. Leta 2000 so subvencije za kravo v državah Evropske unije znašale okoli 758 evrov, medtem ko je bila pomoč EU na prebivalca v državah podsaharske Afrike slabih sedem evrov. Japonska je istega leta za subvencije na glavo goveda porabila 2200 evrov, za pomoč na prebivalca v podsaharski Afriki pa le malo več kot en evro. ZDA so leta 2000 za subvencioniranje proizvodnje bombaža na dan porabile okoli 9 milijonov evrov, za pomoč prebivalcem v podsaharski Afriki pa skoraj štirikrat manj.

pa so člani Mednarodne zveze za alternativno trgovino (IFAT) in poslujejo po pravilih tega gibanja. Marca lani je IFAT uvedla oznako Organizacije pravične trgovine (FTO), ki jo podeljuje Mednarodna organizacija za označevanje izdelkov pravične trgovine (FLO-I). Z njo so že označeni kava, čaj, riž, banane, sveže sadje in ostali izdelki, za katere je mogoče določiti skupne kriterije za postavitev pravične cene. Tega pa ni mogoče storiti pri celi vrsti izdelkov ročne in umetnostne obrti, saj se stroški razlikujejo od države do države. Za take izdelke je edino zagotovilo to, da jih kupite v "worldshopih" (svetovnih trgovinah). Vendar pa se tudi tu stvari premikajo na bolje, saj je pred kratkim IFAT oblikovala oznako, ki bi jo podelili bodisi proizvajalcem, uvoznikom ali trgovcem, ki poslujejo po načelih pravične trgovine. Končni cilj je, da bi bil sistem pridobivanja oznake FTO (Organizacija pravične trgovine) certificiran pri organizaciji FLO-I.

Kako uvozniki pravične trgovine pridejo do proizvajalcev, ki že imajo posrednike?

Najverjetneje s ponudbo boljših pogojev. Če nekomu ponudiš stalno plačilo, socialno premijo in dolgoročno sodelovanje, te priložnosti gotovo ne bo izpustil. Ponudba za sodelovanje v pravični trgovini je tudi neke vrste privilegij oziroma ne pride čez noč, saj se morajo skupnosti proizvajalcev prej demokratično organizirati in zagotoviti stalno in kakovostno proizvodnjo. Težnja pravične trgovine je, da bi se čim večji del proizvodnje preselil v države, ki pridelujejo surovine. Tako bi lahko čokolado uvažali neposredno iz Gane. Za to pa bi morale biti uvozne carine veliko nižje kot zdaj, drugače čokolade ne bi nihče kupil. Ovir za preselitev proizvodnje v proizvajalke surovin je še več. Uvozniki kave, ki jo prodajamo v naši trgovini, so se s svojimi proizvajalci iz Mehike dogovarjali, da bi ti kavo pražili doma namesto v Evropi, vendar iz tega ni bilo nič, saj so imeli proizvajalci premajhno pražarno, pa tudi okus tamkaj pražene kave ni najbolj primeren za evropski trg.

Morajo proizvajalci izpolnjevati količinske norme?

Bili bi zadovoljni, če bi naši dobavitelji lahko proizvedli velike količine izdelkov, vendar to ni mogoče, še zlasti če govorimo o ročnih izdelkih. Po drugi strani pa trg za izdelke pravične trgovine še ni dovolj razvit. Medtem ko se prehrana, pridelana po načelih pravične trgovine, prodaja tudi po navadnih trgovinah, so izdelki ročne obrti naprodaj samo v svetovnih trgovinah. Teh je v Evropi okoli tri tisoč, kar je absolutno premalo za zagon množične proizvodnje.

Kolikšen je dohodek proizvajalcev izdelkov pravične trgovine?

Po italijanskih podatkih dobijo proizvajalci kave, pridelane po načelih pravične trgovine, skoraj štirikrat več, kot bi dobili sicer. To je seveda odvisno od cen kave na svetovnem trgu. Oxfam pa v analizi iz leta 2000 ocenjuje, da je dohodek proizvajalcev ročnih izdelkov višji za trideset odstotkov. Pravilo je, da proizvajalci dobijo toliko sredstev, da lahko dostojno živijo. A tudi znotraj pravične trgovine obstajajo razlike. Afrika je razmeroma dražja, Vietnam in Indija sta cenejša. Eden od razlogov za to je, da imata Vietnam in Indija zaradi drugačnih kolonialnih vplivov razvitejšo proizvodno infrastrukturo. Nekateri izdelki pravične trgovine so dražji kot običajni izdelki, ker so ekološko pridelani, saj je tudi ekološka pridelava del ideologije trajnostnega razvoja.

Kdo odloča, kako bo proizvodna skupnost porabila dobiček od prodaje izdelkov pravične trgovine?

V proizvodni skupnosti soglasno odločajo, kam bodo vložili presežek. Namenjajo ga bodisi za širitev proizvodnje bodisi za izboljšavo lokalne infrastrukture ali izobraževanje. Proizvajalke košar v Gani npr. vlagajo denar v fond za izobraževanje in načrtujejo, da bodo skupaj z drugimi donatorji v desetih letih izšolale 1350 otrok na štirih različnih stopnjah izobraževanja (od osnovne šole do univerze). Nabrale so ga že toliko, da bodo kmalu v šolo poslale nekaj svojih otrok. Dobiček od prodajnih razstav izdelkov iz Burkine Faso pa je šel za izgradnjo tamkajšnjega mladinskega centra.

Kako se preverja, ali izdelki v pravičnih trgovinah ustrezajo pravilom tega gibanja?

Preverjanje poteka na več ravneh. Uvozniki preverjajo svoje proizvajalce preko vprašalnikov in z neposrednimi obiski njihove dežele. FLO pa zajema cel paket standardov – od tistih, ki določajo cene proizvodov, do onih, ki predpisujejo, katere pesticide se lahko uporablja pri pridelavi surovin – ki jih morajo proizvajalci in uvozniki izpolniti za pridobitev certifikata o pravični trgovini. Ker je certifikate treba tudi plačati, nekateri uvozniki, še zlasti veliki, izdelkov ne označujejo z nalepko pravične trgovine, saj že z imenom svojega podjetja zagotavljajo spoštovanje načel te trgovine. Pogosto imajo uvozniki celo strožje standarde od predpisanih.

V katerih evropskih državah je pravična trgovina najbolj razvita?

Adjara

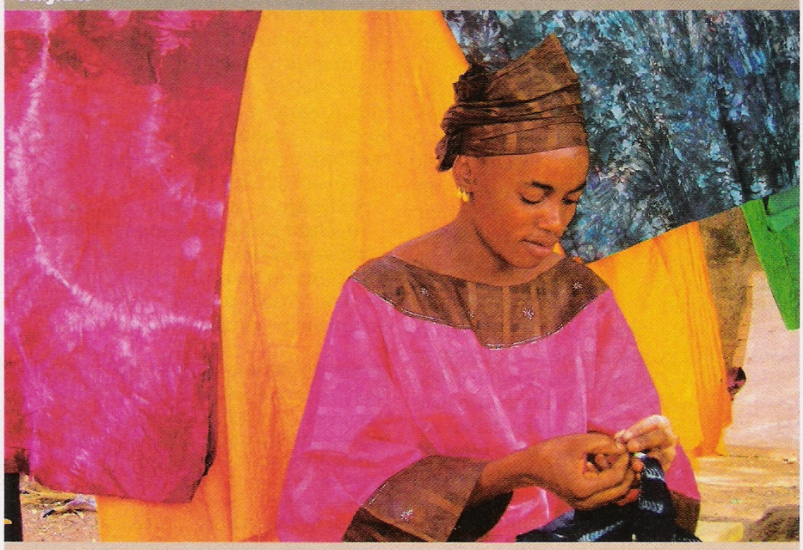

Adjara Traore živi v mestu Bobo Dioulasso v Burkini Faso. Nikoli ni hodila v šolo in že pri petnajstih je rodila hčerko. Sprva se je preživljala s pletenjem kitk na ulicah, kasneje je bila čistilka v hotelu nekega Francoza, ki ji za delo skoraj nikoli ni plačal. Vsak dan je odhajala v službo z upanjem, da bo ta dan dobila plačilo. Nato se je v okviru slovenskega projekta pravične trgovine naučila različnih tehnik barvanja blaga in začela izdelovati šale, pregrinjala, torbice in obleke. Z dohodki, ki jih dobi od prodaje svojih izdelkov v pravični trgovini v Ljubljani, lahko spodobno preživlja sebe in svojo hči. To je poslala v šolo, pa tudi sama se je naučila pisati in brati.

V zadnjem času v Italiji, kjer imajo okoli štiristo pravičnih trgovin, in Avstriji, kjer jih imajo osemdeset. Veliko pravičnih trgovin je tudi v Angliji in na Nizozemskem. V Italiji je pravična trgovina vzcvetela, ker potrošniki izdelkov ne kupujejo po dobrodelnem instinktu, ampak zato, ker so lepi in kakovostni. Takšni, kakršno je geslo naše trgovine: »Kupi dobro stvar, naredi dobro delo in bodi dobre volje.« Tri muhe na mah. Večina dela v trgovinah temelji na prostovoljcih, čeprav se uveljavlja mnenje, da je tudi te trgovine treba profesionalizirati – če se gremo pravično trgovino, moramo biti pravični do vseh. V ljubljanski trgovini od nedavno zaposlena dva. Poleg prodaje se bomo intenzivneje začeli ukvarjati s kulturnimi dejavnostmi in vodenjem različnih kampanj, saj želimo, da bi bila trgovina tudi točka družbene angažiranosti.

Kakšne kampanje vodi gibanje pravične trgovine?

Združenje vsaki dve leti sproži kampanjo na določeno temo. Nazadnje je bila tema kakav, zdaj teče kampanja proti izkoriščanju dela otrok. Tudi v Sloveniji bomo skupaj z drugimi nevladnimi organizacijam začeli izvajati take akcije, saj je stopnja ozaveščenosti o razvojnih vprašanjih in njihovem pomenu za trajnostni razvoj pri nas razmeroma nizka. Tudi Slovenska vlada še nima strategije razdeljevanja razvojne pomoči, premalo je nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo razvojno pomočjo.

Kaj ima pravična trgovina skupnega z dobrodelnimi prireditvami za revne po svetu?

Cilja sta ista – odprava revščine, poti pa sta nekoliko drugačni, vendar sta zaenkrat potrebni obe, tako denarna pomoč kot pomoč pravične trgovine. Pravična trgovina morda izstopa po tem, da ima proizvajalce za sebi enake. Nauči jih loviti ribe, ne pa čakati, da jim jih bo prinesel kdo drug. Ljudi hoče torej usposobiti, da bodo svoje izdelke prodajali sami.

Najbrž pa se to ne zgodi prav kmalu?

Na Nizozemskem imajo programe pomoči, v katerih revnim pomagajo oblikovati svoje izdelke. Gospo, ki vodi enega od programov, sem vprašala, kaj bi se s programi zgodilo, če bi zaposleni odšli na svoje. Dejala je, da se to še ni zgodilo, čeprav je namen programov prav njihova osamosvojitev. Ko bomo s trgovino v Ljubljani pokrili zagonske stroške, bomo ustanovili razvojni sklad, iz katerega bomo črpali sredstva za pomoč novim majhnim proizvajalcem. Teh ne bomo iskali le v državah v razvoju, temveč tudi na Balkanu in v državah nekdanje Sovjetske zveze, saj je delitev revščine na bogati sever in revni jug že preživeta.

Zakaj se pravična trgovina ukvarja le Afriko, Azijo in Južno Ameriko, in ne tudi z drugimi revnimi predeli sveta?

Gibanje pravične trgovine se je dolgo ukvarjalo le z državami v razvoju, šele v zadnjem desetletju ugotavlja, da beda ni samo tam, zato bo moralo spremeniti temelje svojega delovanja. Bolj bi moralo poudarjati tudi varovanje okolja in zdravja proizvajalcev. S tem bi trdneje povezalo tri stebre trajnostnega razvoja, okolje, ekonomijo in socialo.

Kako je področje pravične trgovine opredeljeno v zakonodajah posameznih evropskih držav in kako v Sloveniji?

Pobude o pravični trgovini se rojevajo zlasti na lokalnem nivoju. Lokalna oblast se zaveže, da bo pri javnih naročilih upoštevala socialno ali okoljsko komponento. Lani je bila na evropski ravni sprejeta direktiva o spoštovanju okoljevarstvenih kriterijev pri sistemu javnih naročil, sprejete naj bi bile tudi direktive o spoštovanju socialnih kriterijev. Radi bi, da bi podobne ukrepe sprejela tudi Mestna občina Ljubljana, slovenska vlada ali parlament. Za začetek bi bile dovolj že simbolne geste podpore pravični trgovini, kot je na primer prodaja kave, pridelane po načelih pravične trgovine, pri točilnem pultu Evropske komisije v Bruslju.

Ali Mestna občina Ljubljana vaši trgovini namenja kakšno pomoč?

Občina je Umanoteri, pod okriljem katere deluje naša pravična trgovina, odobrila šestdeset odstotkov nižjo najemnino od običajne, sicer trgovina ne bi mogla preživeti. Še bolje bi bilo, če bi veljal sistem progresivnega zviševanja najemnin, ki bi nam olajšal postavitev na lastne noge. Ta sistem bi koristil tudi drugim trgovinam v starem delu mesta. Najpametneje pa bi bilo, če bi skušala mestna oblast v staro jedro pripeljati več trgovin z novimi idejami, ne le vedno nove gostinske lokale. ●

Nekaj kratic, povezanih s pravično trgovino

IFAT - Mednarodna zveza za alternativno trgovino. Združuje organizacije uvoznikov in proizvajalcev pravične trgovine v Afriki, Aziji, Evropi, Severni in Latinski Ameriki ter pacifiški regiji. Prizadeva si za izboljšanje življenja revnih proizvajalcev, promovira pravično trgovino ter je forum za izmenjavo informacij o njej (www.ifat.org).

EFTA - Evropska federacija uvoznikov izdelkov pravične trgovine. Sestavlja jo 11 organizacij pravične trgovine iz devetih evropskih držav, ki uvažajo izdelke iz 400 proizvodnih skupnosti v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki (www.eftafairtrade.org).

FLO-I - Mednarodna organizacija za označevanje izdelkov pravične trgovine. Postavlja merila za izdelke pravične trgovine, nadzira njihove proizvajalce in uvoznike ter izdelkom podeljuje mednarodno oznako pravične trgovine (www.fairtrade.net).

FTO - Organizacija pravične trgovine. Z njeno kratico so označeni izdelki, proizvedeni po načelih pravične trgovine.

NEWS! - Evropsko združenje trgovin, ki prodajajo izdelke pravične trgovine (www.worldshops.org).

Priloga J: Pogovor z novinarko One, Niko Vistoropski

V diplomskem delu me zanima področje elektronsko pripravljenih intervjujev, pa bi rada dobila tudi pogled človeka iz prakse. Ste že kdaj pripravljali intervju izključno na takšen način?

Sem, čeprav to počnem zelo nerada. Pri e-intervjujih se vidi, da so odgovori suhoparni, pogosto se intervjuvancu tudi ne ljubi odgovarjati na zastavljena vprašanja. Ko sem jih delala, zato nisem bila zadovoljna.

Se je kdaj zgodilo, da je intervjuvanec odgovoril samo na nekatera vprašanja, odgovore na ostala pa izpustil?

Seveda, še več kot to. Na določena vprašanja odgovarjajo preveč skopo, tako da odgovora, čeprav ga imaš, ni mogoče uporabiti v prispevku. Takrat pač skušam z opisi, uvodi in drugimi reki pričarati nekakšno zanimivost.

Ampak gotovo ima e-intervju tudi prednosti. V čem jih vidite?

Prva prednost je ta, da lahko intervjuvancu pišeš kadar koli in si torej sam razporediš čas. Manj je finančnih stroškov – to se posebej obrestuje pri pogovorih z osebami iz, npr. ZDA; uredniki mi gotovo ne bodo plačali poleta tja samo zato, ker želim opraviti intervju. Nekaterim novinarjem je tudi lažje pisati kot govoriti, tako da je lahko prednost tudi to. Dejstvo pa je, da se pogosto tudi intervjuvancem ne da govoriti. Preprosto tega ne potrebujejo in potem občasno morda pristanejo na kakšen e-intervju, to pa je tudi vse. Najbolj smiselna se mi zdi pridobitev časa, saj kot novinarka samo pripravim vprašanja in jih pošljem, ni mi treba nikamor iti, niti se mi ni treba za to urediti.

V čem pa so potemtakem pomanjkljivosti?

Takšna oblika intervjujev vpliva na strukturo vprašanj – priznam, da jaz skoraj ne morem več tako delati, ker nimam priložnosti za odziv na intervjuvančeve odgovore. Če hočeš v intervjuju prikazati osebnost človeka, kar dostikrat tudi zares želimo, se to prek elektronske pošte ne da. Pri tematskih intervjujih je to nekoliko lažje, sploh, če želimo od osebe pridobiti informacije, točne podatke. Potem intervjuvanec to lahko zapiše v elektronsko pošto in osebni stik ni tako pomemben.

Se vam zdi pomembno, da so tako pripravljeni intervjuji v tisku posebej označeni?
Ne, zakaj? Po moje gre za povsem legitimno obliko pridobivanja informacij. Zagotovo bomo takšen način dela vedno bolj potrebovali, uporabljali – čeprav se precej uporablja že zdaj.

Se tudi vam dogaja, da v tisku berete intervjuje, za katere se vam zdi, da so bili pripravljeni s pomočjo elektronske pošte?
Da, dostikrat jih prepoznam po strukturi odgovorov. Če so zelo kratki, je to že lahko pokazatelj. Tudi, če so zelo dobro jezikovno oblikovani, velja isto, saj je jasno, da v realnosti nihče ne govori v takšnem jeziku. Novinarji pa, četudi jezikovno preoblikujemo odgovore, pri tem večinoma ne pretiravamo.

Je e-intervju primerljiv s telefonskim?
Nikakor ne! Telefonski intervjuji vključujejo neko mero osebnega stika – tam ti oseba morda pove še več, kot bi ti v živo, ker te ne gleda v oči in lahko ima občutek varnosti. Tudi s prijaznostjo lahko po telefonu veliko dosežeš; spodbudiš intervjuvanca, da ti posreduje kakšen podatek ali kaj več pove. Meni je najljubši osebno pripravljen intervju, sledi mu telefonski, šele nato je e-intervju. Ta je najbolj hladen, v njem ne čutiš nobenega odziva.

Če ni nobenega odziva, je verjetno prej mogoče, da se intervjuvanec in novinar napačno razumeta. Se vam zdi v primeru e-intervjuja zato priporočljiva avtorizacija?
Niti ne. Avtorizacija zahteva preveč dela. Ko enkrat pristaneš v avtorizacijo, se hitro začne seciranje teksta, kar pa ni dobro. Alternativa je mogoče v tem, da se po dobljenih odgovorih še enkrat pošljejo podvprašanja.

Pa bi lahko e-intervju uvrstili v pogovorno vrsto žanrov?
(tišina) Če želim pri e-intervjuju dobiti dobre odgovore, moram biti veliko bolj sposobna, imeti več izkušenj. Morda bi bil boljši način uvrstitve v pogovorno vrsto žanrov komuniciranje preko oblik klepetalnic, ki zahteva takojšen odgovor, vendar sama s tem nimam izkušenj.

Že prej ste dejali, da ste že pripravljali e-intervjuje. Kako pa to pravzaprav poteka?

Najprej kličem založbe ali druge organizacije, za katere mislim, da imajo stik z osebo, ki jo želim intervjuvati. Z njimi pridemo do tega, da osebe za odnose z javnostmi potencialnih intervjuvancev pošljejo elektronsko pošto, preko katere lahko komuniciramo. Tem predstavnikom najprej na kratko predstavim sebe, našo revijo (če gre za intervjuvance iz tujine), razložim, zakaj je oseba zanimiva ter kakšno dolžino pogovora pričakujem in zapišem vprašanja. To pošljem, predstavniki za odnose z javnostmi pa mi čez nekaj časa pošljejo odgovor intervjuvanca in zraven dodajo še kakšno fotografijo, pripravljeno za objavo.

Torej z intervjuvancem sploh niste v stiku?
Včasih tudi ne. Je že takoj, ko prosimo za intervju, jasno, da je tak način komuniciranja naša edina izbira. Ali tako ali pa ne bo intervjuja.

Vendar pa tak način komuniciranja ni vaša stalna praksa?
Ne, navsezadnje smo priloga. Največkrat imamo domače sogovornike, ki jih lahko srečamo na ulici, tako da se z njimi največkrat uspemo dogovoriti za osebno srečanje.

Priloga K: Pogovor z urednikom Poleta, Boštjanom Tadelom

Ob koncu študija se sprašujem predvsem, kako ljudje iz prakse gledate na intervjuje pripravljene izključno preko elektronske pošte?
Slabo. Mislim, da je pomembno, da se intervjuvanec in novinar srečata v živo. Ta način komunikacije je izredno pomemben in nepogrešljiv, sploh zaradi podvprašanj, ki jih v komuniciranju z elektronsko pošto ni.

Verjetno pa vseeno, sploh iz uredniškega pogleda, obstajajo prednosti e-intervjujev?
Ne, zakaj? Kako?

Niso morda prednosti manjši stroški izdelave, sploh, če je intervjuvanec precej oddaljen?
Ne, kje pa! Manjši stroški nikakor ne odtehtajo kvalitetnega intervjuja. Prednost je mogoče v tem, da je intervjuvanec, ko piše, natančnejši. Toda jaz še vedno menim, da je intervju brez živega stika samo potuha, prelaganje dela na intervjuvanca. Mislim, da niti ne moremo zahtevati, da bi intervjuvanec pisal odgovore.

Pa glavne slabosti, poleg že omenjenih?
E-intervju nikakor ni pogovor, gre samo za papirnati stik. Je članek, ki ga ni napisal novinar, zato je ponavadi tudi bolj formalno napisan. Poleg tega nimamo nobene garancije, da je odgovore res napisal intervjuvanec – mogoče jih je njegov predstavnik za odnose z javnostmi. Pri intervjuju pa je bistveno, da imaš konkretnega človeka. Pri elektronski pošti ga preprosto ni, saj je nivo novinarjevega vpliva na potek intervjuja povsem drugačen kot v živem stiku. Mislim, da sta zato radio in televizija v veliki prednosti pred časopisi; njim se z intervjuji preko e-pošte sploh (niti teoretično) ni treba ukvarjati.

Bi bil e-intervju boljši, če bi bil opravljen na več stopnjah komuniciranja?
Ja, bolje zagotovo je, vendar še vedno manjka element prisotnosti. Čeprav menim, da si le redko kdo vzame čas, da tipka prvič, drugič in še tretjič.

Osnova intervjuja je torej še vedno pogovor v živo?

Vsekakor! Meni dober intervju nikoli ne predstavlja tako velikih stroškov, da ne bi zmogli. Seveda govorim o resnih intervjujih, o tistih, ki jih dejansko lahko imenujemo intervju.

So takšni tudi tisti iz vaše rubrike Do nazga?
Ne, rubrika Do nazga je pripravljena bolj kot hec. Skuša biti zanimiva, nima pa iste teže kot resni intervjuji, saj v tej rubriki bolj izdelujemo osebno izkaznico človeka kot pripravljamo intervju. V petdesetih odstotkih jo resnično pripravimo preko elektronske pošte, čeprav jo je zanimivo pripravljati tudi v živo.

Zakaj avtor v njej nikoli ni podpisan?
V uredništvu smo se odločili, da je rubrika ekipno delo. Zato je tudi ne smatramo za pravi intervju: dober intervju je avtorsko delo in je podpisan, v takšnem primeru pa to ni potrebno.

Kakšno pa se vam zdi stanje v slovenskem prostoru? So intervjuji dobri?
Za začetek naj poudarim, da je v slovenskem prostoru intervjujev veliko. Dosti je dobrih, ko se novinar za prispevek zares potrudi, obišče intervjuvanca, se o njem pozanima vnaprej in v intervjuju tudi kaj novega izve.

Kaj pa v primeru, da intervjuvanec ne pristane na pogovor in je intervju pripravljen opraviti le preko e-pošte? Se vam v uredništvu to dogaja? Bi pristali?
Ne, v našem uredništvu se to zaenkrat še ni pojavilo. Morda bi v izjemni situaciji, če bi šlo res za posebno osebo, pristal, vendar so možnosti za kaj takšnega zelo majhne. V osnovi še vedno zagovarjam osebni stik!

Zakaj torej intervjuvanci večkrat izrecno zahtevajo e-intervju?
Ker je to zanje seveda bolje. Tisti, ki želijo elektronski stik, imajo ponavadi dobro službo za odnose z javnostmi, ki odgovarja namesto njih; e-intervju je orodje odnosov z javnostmi!

Pa je e-intervju primerljiv s telefonskim?
Ne. Pri telefonskem se na nek način še vedno srečaš z intervjuvancem, saj gre za živo komunikacijo, ki poteka v realnem času.

Kaj pa menite o posebnem označevanju e-intervjujev v tisku?

Če nek intervju označiš kot e-intervju s tem popolnoma razvrednotiš svoje delo. S tem poveš, da se nisi potrudil, da je namesto tebe vse opravil intervjuvanec.

Kakšno pa je vaše stališče do avtorizacije, pri klasičnih in e-intervjujih?

Osebno avtorizacijo zagovarjam, pa tudi v uredništvu vse prispevke redno pošljemo v avtorizacijo. Mislim, da ima intervjuvanec s tem pravico do preciznejše formulacije, hkrati pa se izognemo morebitnim prepirom, ko drug drugega narobe razumemo. Pri e-intervjuju dodatna avtorizacija ni potrebna, saj je narejena že s tem, ko poteka v elektronski obliki.

Priloga L: Pogovor z novinarjem Sobotne priloge, Urošem Škerlom

V diplomskem delu me zanima e-intervju, vas pa najprej sprašujem, kdaj je intervju kvaliteten?

Komunikacija mora biti dvosmerna, potekati mora v realnem času, zelo pomembno je tudi, da intervjuvanca opazujemo (sploh je to pomembno pri političnih intervjujih) in zapišemo njegove odzive. Bistvo je, da poskuša novinar intervju zapisati tako, da si bralec predstavlja intervjuvančevo osebnost. Moj šef pravi temu 'specialni efekti': bralec mora spoznati odzive intervjuvanca, saj je samo oblika *'vprašanje-odgovor'* preveč tehnična. Sam sem pripravljal intervju z estonskim predsednikom vlade, ki je ob vprašanju o Rusih močno zamahnil z roko. S tem je pokazal, da je jezen in to se mi je zdelo dovolj pomembno, da sem podatek zapisal.

Torej je osebno srečanje novinarja in intervjuvanca bistvenega pomena?

Da. Kar sem ravnokar opisal, se v e-intervjuju ne more zgoditi. Čeprav se spomnim tudi dobrega intervjuja, ki se mi je zdel zelo oseben, kasneje pa mi je intervjuvanec povedal, da sta ga z novinarko pripravila po e-pošti. To me je precej presenetilo, tako da se težko odločim za trden odgovor na to vprašanje.

Je morda e-intervju lahko dober, če poteka na več stopnjah komuniciranja?

Lahko je dober, če poteka na več stopnjah, da. Kadar sam pripravljam intervju, se sicer vedno srečam z intervjuvancem, se mi je pa že zgodilo, da mi je v pogovoru zmanjkalo časa in sem nekaj dodatnih vprašanj poslal preko e-pošte. Poslal sem jih 15, dobil pa odgovore na štiri. Iz skupnega gradiva je nastal intervju. Najbrž lahko rečem, da je tudi večkratno pošiljanje in prejemanje e-pošte nekaj podobnega.

Pa se vam zdi, da bralec pri intervjujih, ki so pripravljeni preko e-pošte kaj izgubi?

Ne, niti ne. Za bralca je bistveno, da si vprašanja in odgovori logično sledijo. To lahko novinar tudi v e-intervjuju enostavno uredi.

Torej ni treba nikjer zapisati, kako je bil intervju pripravljen?

Ne. Intervju spada med informativne žanre, tako da tudi e-intervju zadosti svoji osnovni funkciji informiranja. Se pa v redakciji pričakuje, da se bo novinar potrudil in se z intervjuvancem pogovoril, ne pa, da bo natipkal vprašanja in v času, ko naj bi

delal, počival. Pogovoriti se je namreč treba; ne toliko zaradi bralcev kot zaradi novinarske etike. Velja namreč, da novinar malo piše zase, malo za bralca, malo pa tudi za novinarske kolege. Še sreča, saj to preprečuje, da bi si novinarji začeli izmišljevati – to je samoregulacija.

V Sobotni prilogi e-intervjujev sploh nisem zasledila. Kako to, da se vam 'splača' vedno osebno srečati z intervjuvancem?
To se najbrž dogaja samo pri Delu – tu novinar odpotuje v tujino tudi samo za intervjuvanje ene osebe. Je pa najbrž odvisno tudi, za kakšno osebo gre, kolikšni so skupni stroški in predvsem, kaj meni urednik. Našemu se zdi izredno pomembno, da je intervju opravljen preko osebnega stika in je za to pripravljen tudi več plačati.

Kako pa reagirate, če intervjuvanec izrecno zahteva e-intervju?
Če je to oseba, ki jo res želim intervjuvati, počakam, da pristane na osebno srečanje. Včasih to pomeni čakanje dokler tej osebi ne preneha funkcija, ker ima potem več časa in želi več pozornosti. Če pa je to le strokovnjak, poskusim še preko telefona ali pa se obrnem na koga drugega.

Ali je e-intervju primerljiv s telefonskim?
Jaz oboje primerjam s pogovorom v živo in vidim, da si nista podobna. Pri telefonskem intervjuju ni časa za vmesni počitek, ne moreš odplavati z mislimi. Preprosto ne vložiš toliko energije, kot jo pri intervjuju z osebnim srečanjem. Pri e-intervjuju je potuhe še več in vložene energije še manj. Pri nas velja, da je z ljudmi pač treba govoriti, saj je to novinarsko delo.

Kaj so torej, če povzameva, prednosti e-intervjuja?
Pridobitev na času in morda tudi stroških. Vendar se ti ne tičejo mene in tudi urednika ne prav posebej; mogoče le decembra, ko se naš proračun zmanjša.

In pomanjkljivosti?
Ni podvprašanj, prezremo telesno govorico, intervjuvanec lahko odgovarja nekaj, s čimer se novinar ne strinja in bi v živo takoj terjal obsežnejši odgovor oz. pojasnilo, poleg tega pa novinar in intervjuvanec pri osebnem srečanju intervju soustvarjata. E-intervju pa le lepita skupaj.

Spada po vašem mnenju e-intervju v pogovorno vrsto žanrov?

Intervjuvanci, ki so navajeni dajati intervjuje v živo, se lahko tudi v e-pošti obnašajo, kot da gre za pristni intervju. So pa tudi tisti, ki niti pomislijo ne, da je komuniciranje preko e-pošte pogovor, zato mislim, da je uvrstitev v pogovorno vrsto žanrov povsem odvisna od tega, kako se novinar zavzame in koliko ima empatije v sebi.

Priloga M: Pogovor z Jakom Repanškom

Ker sta v intervjuju udeleženi dve osebi, se zdi logično, da je novinar avtor vprašanj, intervjuvanec pa avtor odgovorov. Kako so v pravu določene pravice obeh?
Najprej naj razložim, kaj je zame intervju. Pomeni, da avtor vprašanj postavlja vprašanja, na katere pričakuje refleksivne, hitre odgovore. Bistvo intervjuja je, da novinar nekoga dobi – najbolje na televiziji, kjer ni možnosti avtorizacije – mu postavi vprašanja, on nanje odgovori in novinar to objavi. Pri pošiljanju vprašanj po e-pošti lahko avtor odgovore napiše sam ali pa mu jih napiše pet svetovalcev, predvsem pa ima dovolj časa, da pripravi odgovore, ki se odlično berejo, zato po mojem mnenju to ni intervju v klasičnem pomenu besede. Iz čisto etičnih razlogov bi kot novinar takšen intervju posebej označil kot intervju, ki je bil opravljen preko e-pošte. Bralec namreč lahko takšnim intervjujem pripiše različno stopnjo subjektivitete. Če je intervju opravljen preko e-pošte, je to zame služba za odnose z javnostmi intervjuvanca.

Kdo je torej avtor intervjuja, klasičnega in e-intervjuja?
Pri obeh velja isto. Seveda je avtor vprašanj novinar. Šteje se, da je ob objavi intervjuja avtor samo novinar, pri čemer se seveda ve, da je tisti, ki je odgovarjal, avtor odgovorov. Velja, da je intervjuvanec s tem, ko je pristal na podajanje odgovorov, pristal, da se njegova avtorska pravica na teh odgovorih prenese na novinarja oz. izdajatelja in da – razen v primeru avtorizacije – nima več pravice posegati v avtorstvo besedila. Ostane mu moralna avtorska pravica, kar pomeni, da novinar nima pravice, da bi te besede skrunil ali tako spremenil, da to ne bi bile več besede intervjuvanca. V intervjuju bo podpisan novinar, zapisan pa bo tudi intervjuvanec. Avtor intervjuja kot končnega izdelka je torej novinar in njegov delodajalec lahko razpolaga z intervjujem ter se odloča, kje, kdaj, kako in kolikokrat ga bo objavil.

Ima novinar pravico tolikšnega posega v intervju, da žaljive pripombe odstrani?
Novinar ima po zakonu in po kodeksu dolžnost, da izjave, ki razpihujejo nestrpnost ali posegajo v zakonito pravico drugih ljudi, ne objavi. Sicer 'drži vrečo pri tej lumparijі'. So pa večinoma ti primeri mejni: ko je imel Boris Čibej v Sobotni prilogi intervju z vodjo židovske skupnosti na Dunaju, je intervjuvanec nekoga označil za

idiota. V postopku avtorizacije je želel intervjuvanec to izbrisati, Čibej se je temu uprl, ker se mu je to zdel bistveni sestavni del intervjuja, tako da je bil intervju objavljen vključno s to oznako. Če je nekdo določeno osebo označil za idiota, pomeni, da bo moral za to prevzeti tudi odgovornost – če pa bi razpihoval nestrpnost na splošno, npr. proti vsem Židom, mora novinar vedeti, da je to nezakonito in bi bil sokriv, če bi to objavil.

Kateri pravni dokumenti se ukvarjajo z intervjujem?

Edini pomožni pravni vir, ki se kakor koli ukvarja z intervjujem, pa tudi ta le z načinom, kako morajo biti novinarske vsebine pripravljene, je kodeks novinarske etike. Kodeks zavezuje etično, kar pomeni, da kršitelj ne gre v zapor, bo pa njegova obsodba na Novinarskem častnem razsodišču objavljena v medijih.

Kako pa se dokazuje avtorstvo izjav intervjuvanca?

To je zelo pomembno! Sodna praksa pravi, da velja kot dokaz magnetogram, ampak samo, če k njegovi predložitvi pozove sodišče. V presoji, ali je intervjuvanec nekaj res izjavil, bo sodišče najprej verjelo magnetogramu in zanimivo, verjelo bo tudi pisnim zapiskom novinarja. Čeprav obstaja možnost poneverbe, se šteje, da je novinar oseba, ki goji višje standarde etike kot drugi. Zanimivo.

Pa intervju opravljen preko e-pošte?

Seveda! To je najboljši dokaz – enako kot magnetogram. To je najbolj kakovosten dokaz! Težko ga je izpodbijati, saj lahko dokažeš, kdo in kdaj ti ga je poslal.

Ima intervjuvanec pri e-intervjuju večje pravice, ker pravzaprav sam zapiše svoje odgovore?

Ne, nima večjih pravic. Samo novinar mu daje večji prostor, več časa in priložnosti, da se znajde. Kot sem že rekel, sam tega res ne bi imenoval intervju, to je nek 'kvaziintervju', da ne bi po nepotrebnem žalil pravih intervjujev. Umetnost intervjuja je, ne samo v tem, da imaš vnaprej pripravljena vprašanja, ampak, da znaš reagirati na odgovore in da znaš peljali intervju tako, da ujameš čustveno komponento intervjuvanca. Če pa gre za kvazi-, torej e-intervju, tega ni. Saj sploh ne veš, ali je on odgovarjal na vprašanja!

Kaj pa, če oseba ne pristane na intervju drugače kot preko e-pošte?
Mu rečeš: »Oprosti, bom pa s kom drugim naredil intervju.« To je novinarska pravica. Novinarji namreč pogosto pozabljajo, da so prav oni zastopniki javnosti – če recimo od nekoga dolgo neuspešno pričakuješ intervju, lahko napišeš prispevek tudi o tem.

Pa je za avtorske pravice pomembno, kako je intervju nastal ali samo, kdo je avtor?
Je pomembno, kako je nastal. Intervjuji so televizijske, radijski in časopisni. Televizijski je najpristnejši, ker med odgovorom in sprejemom informacij s strani gledalca ni časovnega zamika. Intervju v časopisu, ki je bil opravljen v živo, je manj verodostojen, a je še vedno intervju. Intervju po e-pošti pa je najmanj verodostojen in se mu stežka reče intervju.

Bi ga lahko primerjali s telefonskim?
Ne, sploh ne. Bistvo je razmik med vprašanjem in odgovorom. Vsak intervju, kjer se intervjuvanec na vprašanje ne odzove takoj, ampak ima več časa, ne more več biti intervju. To je bistveno! Ko daš intervjuvancu dovolj časa, da poišče druge vire kot samo svojo glavo, to ni več intervjuvančevo razmišljanje.

Kako pa je z avtorstvom naslovov?
Šteje se, da so naslovi domena urednikov, morda tudi novinarjev, nikakor pa ne intervjuvancev. Intervjuvanec daje odgovore, ne naslovov.

Bi se štelo za kršitev, če bi novinar sicer ohranil intervjuvančeve odgovore, svoja vprašanja pa preoblikoval?
Da, to bi bila kršitev. V trenutku, ko je intervjuvanec odgovarjal na vprašanja, je namreč odgovarjal točno na tista vprašanja in ne na drugačna – ob drugačnih vprašanjih bi bili morda tudi intervjuvančevi odgovori drugačni.

Kako pa lahko reagira intervjuvanec, če so mu kršene moralne in osebnostne pravice pri intervjuju?
Novinarja lahko prijavi na častno razsodišče, ga toži na podlagi obligacijskega zakonika na podlagi nematerialne škode, tj. škode na dobrem imenu. In še eno možnost ima, Zakon o medijih govori o pravici do popravka.

Pa se to v praksi dejansko dogaja?

Na častno razsodišče se prijavlja, tožb pa jaz ne poznam. Nasploh se mi zdi, da v Sloveniji ni toliko tiskovnih tožb, kot bi jih lahko bilo. Ljudje se zelo redko odločijo za tožbo zoper novinarja, ker vedo, da je novinar na koncu vseeno močnejša stranka in bo vedno imel zadnjo besedo.